

**HUNGARIAN UNIVERSITY
OF SPORTS SCIENCE**
BUDAPEST

**Co-funded by
the European Union**

EU PE and sports

Project No: 101085841

Call: ERASMUS-JMO-2022-OFET-LEARNING-EU

submitted for ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH / 01 Mar 2022

**ERASMUS-JMO-2022-MODULE - Jean Monnet Actions in the field of Higher
Education: Modules**

Deliverable 1.4

E-book on EU and Sport in Hungarian

Disclaimer

“Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.”

This e-book is a re-make of the textbook prepared and used on the E-learning website of the Hungarian University of Sports Science not as one single file, but in parts, units to reach the best interactive book, as it was planned. Since the application the University developed a state-of-the-art LMS and it is also compulsory to use it, not preparing regular textbooks.

Therefore, to be able to upload the Deliverable, the project team has edited the present book to demonstrate the outcome of the content /textbook development 4 years later the application was created. It is not public in this form, because the practicing tests with the keys are also included in order to share the outcomes.

Sport és Európai Integráció

**A TF tankönyve, az egyetemi e-learning rendszerben fejlesztett dokumentum
egybeszerkesztett változata**

Szerkesztők: Dr. Farkas Péter, Dr. Szikora Katalin, Dr. Farkas Judit

Tartalomjegyzék

Bevezetés

I. rész – A politikatudomány elméletei és a modern demokratikus keretrendszer

1.1 Politikatudományi elméletek Európában

- 1.1.1 Klasszikus és modern megközelítések
- 1.1.2 Államelméletek és kormányzási modellek
- 1.1.3 Európai politikai gondolkodás irányzatai

1.2 Ideológiák

- 1.2.1 Liberális, konzervatív, szocialista, zöld és populisták ideológiák
- 1.2.2 Ideológiák hatása az uniós politikára

1.3 A modern demokráciák működése

- 1.3.1 Döntéshozatali struktúrák
- 1.3.2 Demokratikus deficit és részvétel

1.4 A modern demokrácia fogalma

- 1.4.1 A demokrácia történeti gyökerei
- 1.4.2 Európai demokratikus modellek

1.5 Demokratikus szervezetek Európában

- 1.5.1 EU-intézmények demokratikus legitimációja
- 1.5.2 Civil és sportági szervezetek szerepe

II. rész – Az európai integráció átfogó rendszere

2.1 Az integráció történelmi gyökerei

2.2 Az integráció fejlődése

- 2.2.1 Római Szerződés
- 2.2.2 Maastricht, Amsterdam, Nizza, Lisszabon

2.3 Az EU globális szerepe

2.4 Az uniós intézményrendszer részletes elemzése

2.5 Az uniós működés és közös politikák

2.5.1 Gazdasági és monetáris unió

2.5.2 Oktatás-, ifjúság- és sportpolitika kapcsolatai

III. rész – A sport európai dimenziója

3.1 A sport szerepe az integráció történetében

3.2 Az európai intézmények sportügyi kompetenciái

3.3 EU-s sportdokumentumok elemzése

3.4 Közösségi sportpolitikák

3.4.1 Egészségpolitika és sport

3.4.2 Sport és oktatás

3.4.3 Sport és ifjúságpolitika

3.5 Sport a bírósági jogfejlődésben

3.5.1 Bosman (1995)

3.5.2 Lehtonen (2000)

3.5.3 Kolpak (2003)

3.5.4 Charleroi (2004)

3.5.5 Meca-Medina (2006)

3.6 A sport szerepe Európában és a globalizált világban

BEVEZETÉS

Átfogó Bevezetés a „Sport és Európai Integráció” című egyetemi tankönyvhöz

Az európai integráció a modern politikatudomány, közgazdaságtan, jog és társadalomtudomány egyik legösszetettebb területe. Az Európai Unió fejlődéstörténete, intézményrendszere és politikai működése nem csupán egyedülálló a világban, hanem olyan modell, amely folyamatosan alakítja több száz millió európai állampolgár életét, gazdasági lehetőségeit és társadalmi környezetét. E tankönyv célja, hogy az európai integráció folyamatát egy sajátos metszésponton keresztül mutassa be: a **sport** társadalmi, politikai, gazdasági és jogi szerepén keresztül.

A sport – amely évszázadokon keresztül nemzeti és helyi közösségek részét képezte – mára Európa integrációs folyamataiban is kiemelkedő szereplővé vált. A sport egyszerre kulturális örökség, társadalmi infrastruktúra, gazdasági ágazat, közpolitikai eszköz és a globális média- és innovációs tér egyik legfontosabb szereplője. A sport világának átalakulását nem lehet megérteni az európai integráció megértése nélkül – és viszont: a sport számos ponton tükrözi, hogyan fejti ki hatását Európa a mindennapi életünkre.

A tankönyv célja kettős:

- (1) egyrészt átfogó bevezetést adni az európai politikatudomány és integráció elméleteibe,
- (2) másrészt megmutatni, hogy a sport miként válik a 21. századi Európa egyik új, dinamikusan fejlődő integrációs területévé.

A következő három nagy rész ennek megfelelően épül egymásra.

I. rész — A politikatudomány elméleti alapjai és a modern demokrácia európai keretei

A tankönyv első része a politikatudomány elméleti és fogalmi kiindulópontjait tárja fel. Az Európai Unió megértése elképzelhetetlen a demokrácia, az állam, a politikai rendszerek, a hatalmi ágak és a politikai ideológiák ismerete nélkül (Kovács, 2025).

Ez a rész egy olyan elméleti alapot épít fel, amelyre a II. és III. részben tárgyalt integrációs és sportpolitikai összefüggések épülnek. A politikatudományi elméletek nem csupán elméleti eszközt jelentenek, hanem olyan megközelítések sorát, amelyek meghatározzák az európai kormányzás, intézményrendszer és demokratikus működés értelmezését.

A fejezetek részletesen bemutatják:

- Európa politikai gondolkodásának fő irányzatait,
- az ideológiák szerepét a modern államok működésében,
- a modern demokrácia intézményi és normatív kereteit,

- a demokratikus szervezetek struktúráját Európában,
- az uniós döntéshozatal politikatudományi értelmezését.

Az első rész tehát a demokratikus társadalmak működésének alapvető logikáját mutatja be, amely szükséges feltétele annak, hogy megértsük az Európai Unió politikai integrációját és később a sport szerepét is. A demokráciaelméletek, politikai ideológiák és intézményelméletek olyan eszközöket kínálnak, amelyek segítségével megérthető, hogyan formálódnak és hogyan működnek a modern európai társadalmak (Craig & de Búrca, 2020).

II. rész — Az európai integráció története, intézményrendszere és működése

A tankönyv második része az európai integráció politikai, jogi és gazdasági alapjait tárja fel. Ez a rész a történeti narratíva, az intézményi struktúra és a szakpolitikai mechanizmusok hármását mutatja be, bemutatva, hogy az Európai Unió hogyan fejlődött a II. világháború utáni gazdasági együttműködéstől a világ egyik legösszetettebb integrált politikai rendszerévé.

Ez a rész többek között:

- végigvezeti az olvasót az integráció történetén a Schuman-nyilatkozattól a Lisszaboni Szerződésig,
- bemutatja az EU intézményeit (Bizottság, Tanács, Parlament, Bíróság),
- feltárja, hogyan működik az uniós döntéshozatal,
- elemzi a közös politikák — köztük a gazdasági, oktatási, ifjúsági, egészségügyi, digitális és szociális politikák — struktúráját.

Ez a rész világossá teszi, hogy az EU működése nem egyszerűen tagállami együttműködés, hanem egy olyan **többszintű kormányzási modell**, amelyben a nemzeti, regionális és uniós szint folyamatos kölcsönhatásban áll egymással (Houlihan & Malcolm, 2016).

Mindez alapvető megértést biztosít arról, hogyan és miért válhatott a sport uniós közpolitikai területté, hiszen a sport — oktatás-, szociál-, egészség-, verseny- és ifjúságpolitikai kapcsolódásai miatt — természetes módon illeszkedik az integráció logikájába.

III. rész — A sport európai dimenziója, jogi és politikai keretei és szerepe a globalizált világban

A harmadik rész a sportot nem egyszerűen önálló témaként, hanem mint az európai integráció társadalmi, politikai és gazdasági metszéspontjainak összefoglalóját vizsgálja.

A sport a modern Európában már nem pusztán kulturális örökség vagy szabadidős tevékenység: komplex gazdasági rendszer, globális médiatér, társadalmi integrációs eszköz és egyre erősebb jogi szabályozási terület. A sport európai dimenziója három fő pilléren keresztül érthető meg:

1. **Közpolitikai dimenzió** — A sport integrálódik az EU közpolitikáiba: egészségpolitika, oktatáspolitiká, szociálpolitika, ifjúságpolitika, digitális politika és külpolitika mind használja a sportot eszközként (Kovács, 2025).
2. **Jogi dimenzió** — A sport jogi kereteit döntően az Európai Bíróság ítéletei formálták ki: a Bosman-, Lehtonen-, Kolpak-, Charleroi- és Meca-Medina ügyek egy teljesen új európai sportjogi rezsimet hoztak létre, amelyben a szabad mozgás, a versenyjog és az arányossági vizsgálat alapvető szerepet játszik (Weatherill, 2014).
3. **Társadalmi és globális dimenzió** — A sport egyszerre közösségformáló európai értékek hordozója és a globalizált világ egyik legnagyobb iparága, ahol Európa továbbra is fontos szereplő.

A III. rész bemutatja:

- a sport helyét és funkcióit az európai integráció történetében,
- a sport és az uniós intézmények kapcsolatát,
- az EU sportdokumentumainak szerepét,
- a sporttal kapcsolatos közösségi politikák összetett rendszerét,
- a sportjog kialakulását az európai bírósági esetek nyomán,
- a sport szerepét Európa társadalmi kohéziójában, gazdaságában, identitásában és globális jelenlétében.

Ez a rész teszi világossá, hogy a sport ma már nem csupán kulturális struktúra, hanem a globális verseny, az európai értékek és a társadalmi változások egyik legérzékenyebb és legdinamikusabb terepe.

A három rész logikai egysége

A tankönyv három nagy része nem különálló témaköröket mutat be, hanem egy olyan egységes intellektuális ívet, amely:

1. elméleti alapozással indul (I. rész),
2. intézményi és integrációs kereteket ad (II. rész),
3. majd alkalmazott, interdiszciplináris területen, a sporton keresztül mutatja be az integráció működését (III. rész).

Ez a struktúra lehetővé teszi, hogy az olvasó:

- először megértse az európai politika és demokrácia fogalmi alapjait,
- majd átlássa az Európai Unió kormányzási rendszerét,
- végül pedig felismerje, hogyan illeszkedik be egy konkrét társadalmi terület — a sport — ebbe a komplex rendszerbe.

A sport példáján keresztül az európai integráció olyan aspektusai válnak érthetővé, mint a szabályozási pluralizmus, a több szintű kormányzás, a politikai koordináció, a jogi arányosság, a globális verseny, a társadalmi kohézió és az értékalapú kormányzás.

Ez a tankönyv tehát egyszerre politikatudományi alapozó mű, európai integrációs ismereteket összefoglaló kötet, és a sport társadalomtudományi elemzésének átfogó kézikönyve.

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge. <https://www.routledge.com>

Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

<https://springer.com>

I. rész bevezetése

Demokrácia, politika és Európa: mi köze ennek a sporthoz?

A „Sport és Európai integráció” című egyetemi kurzus első pillantásra akár szűk témának is tűnhet: mintha csupán uniós sportprogramok, pályázatok, jogesetek és támogatási formák áttekintéséről volna. Valójában azonban a sport és az európai integráció csak akkor érthető meg igazán, ha komolyan vesszük a mögöttük álló politikatudományi, demokratikus és intézményi kereteket.

Az I. rész: az alábbi öt fejezettel: éppen ezt a mélyebb, „alapozó” szerepet tölti be:

1.1 Politikatudományi elméletek Európában

1.2 Ideológiák

1.3 A modern demokráciák működése

1.4 A modern demokrácia fogalma, a modern demokráciák gyökerei

1.5 Demokratikus szervezetek Európában

Ez a rész tehát nem „sportjogi mellékszál”, hanem az egész tankönyv elméleti gerince. Ha a hallgató érti, hogyan gondolkodik a modern politikatudomány a hatalomról, demokráciáról,

ideológiákról és intézményekről, akkor később egészen más szinten fogja látni azt is, hogy az EU: például a sport területén: milyen értékek, érdekek és politikai logikák mentén működik (Held, 2006).

1. Európai demokrácia: a sportpolitika „láthatatlan díszlete”

Az Európai Unió és a szélesebb európai intézményrendszer saját magát érték közösségként határozza meg. Az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke kifejezetten kimondja, hogy az Unió az olyan értékekre épül, mint az emberi méltóság tisztelete, szabadság, demokrácia, egyenlőség, jogállamiság és az emberi jogok tisztelete, beleértve a kisebbségek jogait is.

Ezzel párhuzamosan az Európa Tanács: amely nem azonos az EU-val: a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság „triádját” tekinti alapelvének: a dokumentumaiban következetesen jelenik meg az a gondolat, hogy **e** három elem csak együtt értelmezhető, és bármelyik gyengülése a másik kettőt is aláássa.

A sport e keretben nem semleges:

- a sportszervezetek működése demokratikus vagy éppen antidemokratikus lehet;
- sportszövetségekben, klubokban, nemzeti olimpiai bizottságokban felmerülnek részvételi, képviseleti, jogállami és átláthatósági kérdések;
- a sport az európai integráció egyik „puha”, de nagyon látható terepe: identitás, nemzet, európai értékek, antidiszkrimináció, gyermekvédelem, integrációs célok mind megjelennek benne.

Ahhoz, hogy a későbbi fejezetekben megértsük például az uniós sportpolitikát, a Bosman-típusú jogesetek jelentőségét, vagy éppen a safeguarding és gyermekvédelem európai normáit a sportban, elkerülhetetlen, hogy tisztán lássuk a demokrácia és európai értékek „háttérvilágát” (Dahl, 1971; Merkel, 2014).

2. Az 1.1 fejezet: politikatudományi elméletek Európában

Az 1.1 fejezet célja, hogy a hallgató megértse: **nem létezik egyetlen, „kanonizált”**

demokráciafelfogás vagy integrációs elmélet, hanem több versengő paradigma:

- liberális, republikánus, szociáldemokrata demokráciafelfogások;
- integrációs elméletek (neofunkcionalizmus, intergovernmentalizmus, több-szintű kormányzás, poszt nacionalista demokrácia);
- eltérő válaszok arra, hogyan viszonyul egymáshoz szuverenitás, nemzeti állam és szupranacionális intézmények (Held, 2006; Craig & de Búrca, 2020)

Ezek az elméletek később segítenek értelmezni, hogy a sport terén:

- az EU miatt, milyen módon és milyen hatáskörben lép fel,
- a tagállamok miatt ragaszkodnak bizonyos szuverenitáselemekhez (pl. sport finanszírozása, utánpótlás, versenyrendszer),
- hogyan értelmezhető a sport, mint „low politics” (látszólag marginális, valójában identitás- és gazdaságilag is jelentős terület) az integrációs folyamatban.

3. Az 1.2 fejezet: Ideológiák: az értékviták „szótára”

Az 1.2 fejezet az ideológiákkal foglalkozik. Ez nem pusztán „politikátörténeti háttér”: konkrétan meghatározza, hogyan beszélünk a sportról Európában.

A liberális, konzervatív, szociáldemokrata, kereszténydemokrata, zöld, nacionalista és feminista ideológiák:

- másképp tekintenek az állam és piac szerepére a sport finanszírozásában,
- eltérően ítélik meg az állami beavatkozás, szabályozás és autonómia arányait,
- más prioritásokat fogalmaznak meg (pl. versenyképesség, elit sport vs. szabadidő-sport, társadalmi befogadás, gender-egyenlőség, környezeti fenntarthatóság).

Az ideológiák megértése segít a hallgatóknak:

- felismerni a politikai narratívákat sporttal kapcsolatos vitákban (pl. „a sport a nemzeti identitás védőbástyája” vs. „a sport az inkluzív, multikulturális Európa terepe”),
- tudatosítani, hogy az EU-s sportpolitikai dokumentumok mögött is meghúzódnak ideológiai mintázatok (Heywood, 2019; Lovenduski, 2005).

4. Az 1.3 és 1.4 fejezet: a modern demokráciák működése és gyökerei

Az 1.3 fejezet a modern demokráciák intézményi logikáját tárgyalja:

- népszuverenitás és képviselet,
- jogállamiság, alkotmányosság, hatalommegosztás,
- parlamentáris, prezidenciális, félelnői modellek,
- pártrendszerek, választási rendszerek, civil társadalom és média,
- részvételi és deliberatív demokrácia (Dahl, 1971; Lijphart, 2012; Habermas, 2012).

A 1.4 fejezet ehhez képest történeti–eszméletörténeti mélységet ad:

- az ókori előképek (athéni demokrácia, római köztársaság) korlátai,
- a felvilágosodás és társadalmi szerződés elméletek (Hobbes, Locke, Rousseau),
- a hatalommegosztás, népszuverenitás, emberi jogok modern rögzítése,
- a választójog kiterjesztése, demokratizálódási „hullámok”,

- a liberális, republikánus, szociáldemokrata demokráciafelfogások különbségei (Held, 2006; Huntington, 1991; Pettit, 1997; Merkel, 2014).

E két fejezet együtt azt üzeni a hallgatónak: a demokrácia nem magától értetődő adottság, hanem történetileg kialakult, törékeny intézményi konstrukció. Ha ezt a törékenységet nem látjuk, akkor könnyen természetesnek vesszük azokat a kereteket, amelyekben a sport: mint társadalmi alrendszer: mindennap működik.

5. Az 1.5 fejezet:demokratikus szervezetek Európában: a többszintű tér

Az 1.5 fejezet a demokratikus szervezetek európai szintű ökoszisztémáját mutatja be:

- nemzeti parlamentek, kormányok, bíróságok, helyi önkormányzatok;
- az Európai Unió intézményei (Európai Parlament, Tanács, Bizottság, Bíróság);
- az Európa Tanács és az Emberi Jogok Európai Bírósága;
- az EBESZ és annak Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR);
- nemzeti emberi jogi intézmények, ombudsmani hivatalok;
- civil szervezetek, NGO-k, szociális partnerek.

Ez a fejezet világít rá arra, hogy a sport is ebben a többszintű térben helyezkedik el:

- az Európai Unió egyre aktívabban foglalkozik sportpolitikával, sportjogi kérdésekkel, antidiszkriminációval, integrációval;
- az Európa Tanács és az EJEK döntései a sportban is érvényesülő jogállami és emberi jogi standardokat állítanak fel;
- az EBESZ és a civil szervezetek a sporttal összefüggő demokratikus, emberi jogi ügyekben (pl. diszkrimináció, rasszizmus, gyűlölet-bűncselekmények, gyermekvédelem) is relevánsak.

A hallgató a későbbi, kimondottan sporttal foglalkozó fejezetekben ugyanezekkel az intézményekkel fog találkozni, csak akkor már konkrét sportesetek, sportpolitikai dokumentumok és sportesemények kontextusában.

6. Didaktikai célok és olvasási javaslatok

Az I. rész bevezető funkciója kettős:

1. Fogalmi és elméleti alapozás

- mit értünk demokrácia, jogállamiság, ideológia, pártrendszer, részvétel, európai értékek alatt;
- hogyan gondolkodnak a vezető politológusok és jogtudósok (Dahl, Held, Lijphart, Craig & de Búrca stb.) ezekről a fogalmakról.

2. Intézményi tájékozódás

- mely szervezetek formálják Európában a demokrácia arcát,
- hogyan kapcsolódnak egymáshoz a nemzeti és szupranacionális szintek,
- hol és hogyan jelenik meg a sport ebben a térben.

Olvasási javaslat hallgatóknak:

- Érdemes az 1.1–1.2 fejezetet **„fogalmi térképként”** kezelni: megrajzolják azokat az elméleti dugóhúzókat, amelyekkel később a sportpolitikai jelenségeket „ki lehet nyitni”.
- Az 1.3–1.4 fejezet inkább **„mélystruktúra”**: megmutatja, hogyan működnek és honnan erednek a modern demokráciák: ezt érdemes jegyzetelni, ábrákat, folyamatábrákat rajzolni hozzá.
- Az 1.5 fejezetet célszerű **térképként** olvasni: melyik intézmény mit csinál, hogyan kapcsolódik a többiekhez, hol lép be a sport.

A későbbi részekben, amikor a sport konkrét uniós és európai dimenzióit tárgyaljuk, rendszeresen vissza fogunk utalni az itt lefektetett fogalmakra és modellekre. Minél stabilabb ez az alap, annál magabiztosabban lehet mozogni a sport és európai integráció összetett, több szintű rendszerében.

A tankönyv technikai részletei

A fejezetek végén egy összefoglaló segíti a hallgatókat, az olvasókat, amit gyakorló tesztek megoldásával mélyíthet el (ezen tesztkérdéseknek négy típusa van). A megoldókulcsot az oktatói kézikönyv tartalmazza.

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfrhb/9780198856641.001.0001>

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Habermas, J. (2012). *The crisis of the European Union: A response*. Polity Press. <https://politybooks.com>

Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Polity Press. <https://politybooks.com>

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). Palgrave Macmillan. <https://www.macmillanihe.com>

ISBN-13: 9781352005455

Huntington, S. P. (1991). *The third wave: Democratization in the late twentieth century*. University of Oklahoma Press. <https://www.oupres.com>

Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries* (2nd ed.). Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Lovenduski, J. (2005). *Feminizing politics*. Polity Press. <https://politybooks.com>

Merkel, W. (2014). Is there a crisis of democracy? *Democratic Theory*, 1(2), 11–25. <https://berghahnjournals.com>

Pettit, P. (1997). *Republicanism: A theory of freedom and government*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Timmer, A. (2014). Human rights, democracy and rule of law: From concepts to practice. In *FRAME Deliverable 3.2*. FRAME Project. <https://www.fp7-frame.eu>

European Union. (2012). *Consolidated version of the Treaty on European Union, Article 2*. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu>

Council of Europe. (2010). *Report: The rule of law—Concept, guiding principle and framework*. Venice Commission. <https://www.venice.coe.int>

I. Rész: Politikatudományi alapok és modern demokráciák Európában

1.1 Politikatudományi elméletek Európában

A politikatudomány az állam és a közhatalom működését, a politikai intézményeket, az ideológiákat és a kollektív döntéshozatal folyamatait vizsgálja. Európában: különösen a második világháború után: több nagy elméleti irányzat vált meghatározóvá.

A **pluralizmus** szerint a politika különböző érdekcsoportok versengésének terepe; a kormányzati döntések kompromisszumok eredményei, amelyek a társadalmi érdekek sokaságát próbálják kiegyensúlyozni. Az **elitizmus** ezzel szemben azt hangsúlyozza, hogy a döntéseket valójában egy szűk politikai–gazdasági elit hozza, miközben a tömegrészvétel inkább formális, korlátozott jellegű.

A **neoinstitucionalizmus** arra mutat rá, hogy a politikai cselekvést nem csupán az egyéni érdekek, hanem a formális (alkotmány, törvények, intézmények) és az informális szabályok (szokások, normák) is alakítják. A **rendszer szemléletű megközelítések** a politikai rendszert olyan struktúraként írják le, amely inputokat (követelések, támogatás) dolgoz fel, és outputként jogszabályok, közpolitikák, intézkedések formájában reagál, miközben folyamatos

viSSZacsatolások zajlanak. Az európai integráció magyarázatában különösen fontosak a neofunkcionalista elméletek (pl. spillover, vagyis az ágazatról ágazatra tovagyűrűző integráció) és a liberális kormányköziség (tagállami érdekalkuk és szerződéses döntések primátusa). Ezek az elméletek keretet adnak annak megértéséhez, hogyan fejlődött az Európai Unió a gazdasági együttműködéstől a politikai és jogi unió irányába (Hooghe & Marks, 2019; Craig & de Búrca, 2024).

Ezek a megközelítések nemcsak az uniós döntéshozatal, hanem a demokrácia minősége, a szuverenitás-átruházás és a jogállamiság európai érvényesülésének vizsgálatához is fogalmi alapot nyújtanak.

1.2 Ideológiák

Az **ideológiák** átfogó érték- és eszmerendszerek, amelyek választ adnak arra, hogyan kellene működnie a társadalomnak és az államnak, milyen célokat kell követni, és milyen eszközökkel. Európában különösen meghatározók:

- a **liberalizmus** (egyéni szabadságjogok, jogállamiság, alkotmányos korlátok, piacgazdaság),
- a **konzervativizmus** (hagyomány, rend, fokozatosság, közösségi kötelek, intézményi stabilitás),
- a **szociáldemokrácia** (jóléti állam, újraelosztás, szociális biztonság és esélyegyenlőség a piacgazdaság keretei között),
- a **kereszténydemokrácia** (keresztény szociális tanítás, szubszidiaritás, szolidaritás, család és közösség védelme),
- a **zöld politika** (fenntarthatóság, környezetvédelem, klímapolitika, jövő generációk jogai).

A radikális jobb- és baloldali irányzatok, illetve a populizmus különösen az utóbbi évtizedekben erősödtek meg: a nemzeti szuverenitás hangsúlyozása, az euroszkepszis, a globalizáció-ellenesség és a rendszerkritika gyakran ezekben jelenik meg.

Ezek az ideológiák európai szinten pártcsaládokban testesülnek meg (pl. Európai Néppárt, Szocialisták és Demokraták, Zöldek), amelyek az Európai Parlament frakcióit adják, és így közvetlenül hatnak az uniós döntéshozatal politikai dinamikájára (Craig & de Búrca, 2024).

1.3 A modern demokráciák működése

A modern, liberális demokráciák közös alapelvei közé tartozik a népszuverenitás, a jogállamiság, a hatalommegosztás, az alapjogvédelem, valamint a politikai pluralizmus és szabad választások rendszere.

- A **népszuverenitás** elve szerint a hatalom forrása a nép, amely képviselői útján vagy közvetlen eszközökkel (népszavazás) gyakorolja szuverenitását.
- A **jogállamiság** azt jelenti, hogy a közhatalom gyakorlása joghoz kötött, a jogszabályok mindenkire egyformán vonatkoznak, a bírói hatalom pedig független.
- A **hatalommegosztás** elve a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom elkülönítését és egymás általi ellenőrzését feltételezi.
- Az **alapjogvédelem** szintjén a nemzeti alkotmányok és alkotmánybíróságok mellett egyre fontosabb szerepet tölt be az Európai Emberi Jogi Egyezmény és az Európai Unió Alapjogi Chartája.

Az Európai Unió sajátossága, hogy többszintű demokráciát valósít meg: a demokrácia nemcsak a tagállamok szintjén, hanem az uniós szinten is érvényesül. Ezt fejezi ki az Európai Unióról szóló szerződés 10. cikke, amely az uniós polgárok közvetlen képviselőtét (Európai Parlament), a tagállamok demokratikus kormányainak képviselőtét (Tanács, Európai Tanács) és a részvételi demokrácia eszközeit (pl. európai polgári kezdeményezés) egyaránt kiemeli (European Union, 2012; Craig & de Búrca, 2024).

1.4 A modern demokrácia fogalma és gyökerei

A modern demokráciák gyökerei a felvilágosodás politikai filozófiájában (Locke, Montesquieu, Rousseau), a polgári forradalmakban (amerikai függetlenségi háború, francia forradalom) és a 19–20. századi alkotmányos fejlődésben keresendők. A társadalmi szerződés elmélete, a hatalommegosztás és a népszuverenitás eszméje fokozatosan vált a modern államok alkotmányos berendezkedésének alapjává.

A második világháború utáni Európában a demokrácia fogalma kibővült: a klasszikus politikai jogok mellé felzárkóztak a szociális jogok, az egyenlőség, a diszkrimináció-tilalom és az emberi méltóság kiemelt védelme. Az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke kifejezetten rögzíti, hogy a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok tisztelete és az egyenlőség közös uniós értékek, amelyek az uniós tagság előfeltételeit (koppenhágai kritériumok) adják, és amelyek megsértése esetén a 7. cikk szerinti eljárás is megindítható (European Union, 2012).

1.5 Demokratikus szervezetek Európában

A demokratikus működés többszintű szervezeti struktúrához kapcsolódik.

Nemzeti szinten ide tartoznak a parlamentek, a kormányok, a bíróságok, az ombudsmanok, a helyi önkormányzatok, a politikai pártok és a civil szervezetek. Ezek biztosítják a demokratikus

akaratképzést, a jogalkotást, a jogérvényesítést és az állampolgári részvétel jogi-intézményi alapját.

Európai szinten az Európai Unió intézményei: mindenekelőtt az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Tanács és az Európai Bizottság: a demokrácia, a képviselet és az elszámoltathatóság sajátos kombinációját valósítják meg. A Régiók Bizottsága és a Gazdasági és Szociális Bizottság tanácskozó fórumként bevonja a régiókat, a szociális partnereket és a civil társadalom képviselőit. A Bíróság (CJEU) pedig a jogállamiság uniós szintű garanciája, amely biztosítja az uniós jog egységes értelmezését (Craig & de Búrca, 2024; European Union, 2012).

II. Rész: Az európai integráció és az EU intézményrendszere

2.1 Az európai integráció háttere: történeti koncepció

Az európai integráció alapvető célja a béke és a tartós együttműködés megteremtése egy háborúk által sújtott kontinensen. A második világháború utáni gondolkodásban egyre inkább elfogadottá vált az elképzelés, hogy a nemzetállamok közötti rivalizálást csak a gazdasági és politikai együttműködés elmélyítésével lehet tartósan meghaladni.

A folyamat fő mérföldkövei:

- a **Schuman-nyilatkozat (1950)**, amely a francia–német megbékélés és a közös szén- és acéltermelés ellenőrzése révén egy „de facto szolidaritás” kezdőpontját jelölte ki;
- az **Európai Szén- és Acélközösség (ECSC, 1951)**, amely szuverenitás-megosztást valósított meg egy közös Főhatóság javára;
- a **Római Szerződések (1957)**, amelyek létrehozták az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) és az Euratomot, és megágyaztak a közös piac és a vámunió kiépítésének;
- a **Maastrichti Szerződés (1992)**, amely létrehozta az Európai Uniót, lefektette a gazdasági és monetáris unió alapjait és bevezette az uniós állampolgárságot;
- a **Lisszaboni Szerződés (2009)**, amely megszüntette a hárompilléres struktúrát, jogi személyiséget adott az EU-nak és átalakította az intézményrendszert (European Parliament, 2018; Council of the EU, 2024).

Az integráció történeti koncepciója tehát egy lépcsőzetes, funkcionális együttműködésre épül, amelyben konkrét szakpolitikák (pl. kereskedelem, agrárpolitika) mentén indul el a kooperáció, majd ez idővel más területekre is kiterjed (spillover).

2.2 Bevezetés az európai integráció történetébe

Az integráció története több szakaszra tagolható.

1. **Alapítás és gazdasági integráció (1950–1980-as évek):**a cél a háború utáni újjáépítés, a gazdasági növekedés és a közös piac kiépítése volt. Megvalósult a vámunió, majd a négy szabadság (áru, személy, szolgáltatás, tőke szabad mozgása).
2. **Politikai unió felé (1980–1990-es évek):**az Egységes Európai Okmány és a Maastrichti Szerződés megnyitotta az utat az egységes belső piac, a gazdasági és monetáris unió, valamint a közös kül- és biztonságpolitika felé.
3. **Keleti bővítések (2004, 2007, 2013):**a posztkommunista országok csatlakozásával az integráció földrajzi és politikai értelemben is kiterjedt Közép- és Kelet-Európára; ez új egyenlőtlenségeket, de új lehetőségeket is hozott.
4. **Kihívások korszaka (2008 után):**pénzügyi és gazdasági válság, euróövezeti krízis, migrációs válság, Brexit, jogállamisági viták és geopolitikai feszültségek tették próbára az integráció kohézióját.

A szakirodalom e folyamatot különböző „grand theory”-k alapján értelmezi:a neofunkcionalizmus integráció-párti logikáját ma egyre inkább kiegészíti a posztfunkcionalizmus, amely a társadalmi identitások, a populizmus és az euroszkepszis szerepét hangsúlyozza (Hooghe & Marks, 2019; ParIEU2024, 2025).

2.3 Az Európai Unió helye és szerepe a világban

Az Európai Unió ma globális szereplő, amely a világpolitikában és világgazdaságban több dimenzióban is meghatározó.

Gazdasági értelemben az EU a világ egyik legnagyobb piaca, közös kereskedelempolitikáján keresztül kiemelkedő befolyással bír a világszintű kereskedelmi szabályokra. Jelentős beruházó és kereskedelmi partner, miközben belső piacán szigorú versenyjogi és fogyasztóvédelmi normákat alkalmaz.

Az EU gyakran jelenik meg „normatív hatalomként”:emberi jogi, jogállamisági, adatvédelmi, környezetvédelmi és fogyasztóvédelmi standardjai túlmutatnak saját határain, és sokszor globális referenciaértékké válnak (pl. a GDPR mint adatvédelmi minta). A kül- és biztonságpolitika eszközei (szankciók, missziók, diplomácia) révén az EU nem katonai superhatalomként, hanem normatív és gazdasági hatalomként pozicionálja magát (EEAS, 2023; European Union, 2024). Fejlesztéspolitikai és humanitárius téren az EU és tagállamai a világ legnagyobb donorai közé tartoznak, így fontos szerepet játszanak a fenntartható fejlődés, a szegénységcsökkentés és a globális közjavak (pl. klímavédelem) finanszírozásában.

2.4 Az EU intézményeinek rendszere

Az Európai Unió intézményrendszere sajátos funkciómegosztáson alapul, és a nemzeti alkotmányos rendszerekhez hasonlóan „fékek és ellensúlyok” logikáját követi.

- Az **Európai Tanács** az állam- és kormányfők fóruma, amely meghatározza az Unió általános politikai irányait, de formális jogalkotói kompetenciával nem rendelkezik.
- A **Tanács** (Miniszterek Tanácsa) a tagállamok kormányait képviseli, és az **Európai Parlamenttel** együtt az EU fő jogalkotó szerve. A Tanács különböző formációkban (pl. ECOFIN, AGRIFISH) ülészik.
- Az **Európai Parlament** a polgárok képviseleti szerve; tagjait közvetlenül választják. Társjogalkotó, költségvetési és politikai ellenőrző funkciót gyakorol, többek között a Bizottság felett.
- Az **Európai Bizottság** a „Szerződések őre”: kezdeményezési monopóliummal bír a jogalkotás terén, végrehajtó, ellenőrző és képviseleti feladatai is vannak.
- Az **Európai Unió Bírósága** biztosítja az uniós jog egységes értelmezését és alkalmazását; eljárásai között vannak előzetes döntéshozatali ügyek, kötelezettségszegési eljárások, megsemmisítési keresetek.
- A **Európai Központi Bank**, a **Számvevőszék** és a különböző ügynökségek speciális feladatköröket látnak el (monetáris politika, költségvetési kontroll, szakpolitikai támogatás).

A Lisszaboni Szerződés kodifikálta az egyes intézmények hatásköreit, szerepét és egymáshoz való viszonyát, és megerősítette az Európai Parlament szerepét a jogalkotásban és a költségvetésben (European Union, 2012; Craig & de Búrca, 2024).

2.5 Az EU működése: közös politikák

Az EU működése jelentős részben a **közös** politikák rendszerén keresztül valósul meg. A Szerződés az Európai Unió működéséről (TFEU) megkülönbözteti a kizárólagos, a megosztott és a támogató hatásköröket.

- **Belső piac és versenypolitika:** a négy szabadság érvényesülése, a versenyjog (kartellek, erőfölénnyel való visszaélés) és az állami támogatások szigorú kontrollja biztosítják a piac működését.
- **Közös kereskedelempolitika:** az EU egységesen lép fel a harmadik országokkal szemben, közös vámtarifával és kereskedelmi megállapodásokkal.

- **Közös agrárpolitika (CAP):** az élelmiszerbiztonság, a mezőgazdasági termelők jövedelmének stabilizálása és a vidéki térségek fejlesztése.
- **Kohéziós politika:** a regionális különbségek csökkentése, infrastrukturális és fejlesztési beruházások támogatása.
- **Környezet- és klímapolitika:** az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, a biológiai sokféleség védelme, a Zöld Megállapodás célkitűzései.
- **Gazdasági és monetáris unió (EMU):** az euró bevezetése, a fiskális koordináció és a makrogazdasági felügyelet.
- **Oktatás, ifjúság, sport:** támogató hatáskör, programok (pl. Erasmus+) révén ösztönzi az együttműködést, de nem harmonizálja a nemzeti rendszereket.

A TFEU 2–6. cikke és a kapcsolódó joggyakorlat részletesen meghatározza, hogy mely területeken milyen mértékben gyakorolhat az Unió hatásköröket, miközben a szubszidiaritás elve biztosítja, hogy a döntések lehetőleg a polgárokhoz legközelebbi szinten szülessenek (Craig & de Búrca, 2024).

III. Rész: A sport helye, szerepe és jogi keretei az európai integrációban

3.1 A sport helye és szerepe az európai integrációban

A sport az európai integrációban összetett társadalmi, gazdasági és kulturális funkciót tölt be. Társadalmi szempontból hozzájárul az egészségmegőrzéshez, a közösségépítéshez, a szociális inklúzióhoz, a fiatalok neveléséhez és a gender-egyenlőség előmozdításához. Gazdasági dimenzióban a sportipar: beleértve a profi sportot, a sportturizmust, a média- és szponzorációs piacot: jelentős hozzáadott értéket teremt és munkahelyeket biztosít.

Kulturális szinten a sport az identitásformálás és a közös értékek (fair play, tisztelet, csapatmunka) közvetítésének eszköze. Nem véletlen, hogy az Európai Unió fokozatosan egyre több stratégiai dokumentumban ismeri el a sport európai dimenzióját.

A Lisszaboni Szerződéssel a TFEU 165. cikke kifejezetten rögzíti, hogy az EU hozzájárul a sport európai dimenziójának fejlesztéséhez, különös tekintettel a sport társadalmi és nevelési funkcióira, miközben tiszteletben tartja a sport sajátos jellegét és autonómiáját (European Union, 2012b; European Commission, 2011).

3.2 Az európai intézmények és a sport

A sportpolitika alakulásában több uniós intézmény is szerepet játszik.

Az **Európai Bizottság** felel a sporttal kapcsolatos kezdeményezések előkészítéséért, a stratégiák kidolgozásáért és az olyan programok végrehajtásáért, mint az Erasmus+ Sport. A sport általában

az oktatás, ifjúság, kultúra portfólió alatt jelenik meg. A Bizottság szakpolitikai dokumentumokkal, munkacsoportokkal és finanszírozott projektek útján ösztönzi a tagállamok közötti együttműködést.

A **Tanács** különböző formációkban (pl. sportminiszterek tanácsa) sporttal kapcsolatos következtetéseket, munkaterveket fogad el, amelyek kijelölik az uniós szintű együttműködés prioritásait (pl. integritás, jó kormányzás, sport és egészség). Az **Európai Parlament** jelentésekben és állásfoglalásokban foglalkozik a sport társadalmi, gazdasági és jogi kérdéseivel. A **Bíróság** (CJEU) ítélezési gyakorlata egyedi ügyekben tisztázza a sport és az uniós jog: különösen a belső piaci szabadságok és a versenyjog: viszonyát. Emellett a sportérdekképviselői szervezetek, mint az **EOC EU Office**, az uniós intézmények felé csatornázzák a sportszektor szempontjait, így a sportpolitika többszintű kormányzás keretében formálódik (EOC EU Office, n.d.; Parrish, 2011).

3.3 Az EU sporttal kapcsolatos dokumentumai

A sport uniós szintű szabályozásában és iránymutatásában több kulcsfontosságú dokumentum is szerepet játszik.

Az egyik mérföldkő a **Fehér Könyv a sportról (White Paper on Sport, 2007)**, amely az első átfogó uniós stratégiai dokumentum a sportról. Elemzi a sport társadalmi szerepét, gazdasági súlyát és szervezeti sajátosságait, és cselekvési tervet: a Pierre de Coubertin Akciótervet: is tartalmaz.

Célja, hogy a sport szempontjai beépüljenek más uniós szakpolitikákba, és nagyobb jogbiztonság alakuljon ki a sport és az uniós jog kapcsolatában (European Commission, 2007).

Emellett rendszeresek a Tanácsi következtetések és az EU Munkaterv a sport területén című dokumentumok, amelyek többéves költségvetési ciklusokra meghatározzák a sportpolitika prioritásait (pl. sport és egészség, sport és oktatás, integritás, jó kormányzás). A Bizottság tematikus jelentései: például a sport és a szabad mozgás, a sport és a versenyjog, a sport és a társadalmi befogadás kapcsolatáról: további iránymutatást nyújtanak (European Commission, 2011).

E dokumentumok többsége soft law jellegű, azaz nem kötelező erejű jogi aktus, de a tagállami sportpolitika és a sportszervezetek szabályalkotása szempontjából orientáló erővel bír.

3.4 A közösség sporttal kapcsolatos politikái

A TFEU 165. cikk alapján az EU a sport területén nem harmonizálhatja a tagállami jogot, de:

- ösztönözheti az együttműködést,
- támogató intézkedéseket fogadhat el,

- finanszírozási programokat működtethet.

A közösségi, ma már uniós sportpolitika fő prioritásai a következők:

1. A sport társadalmi szerepe: az egészséges életmód népszerűsítése, a testnevelés és iskolai sport erősítése, az önkéntesség és a szociális inklúzió támogatása, a diszkrimináció elleni fellépés.
2. Gazdasági dimenzió: a sportgazdaság hozzájárulása a GDP-hez és a foglalkoztatáshoz, a sportesemények gazdasági hatásai, szellemi tulajdonjogok, média- és közvetítési jogok.
3. A sport szervezeti sajátosságai (specificity of sport): a piramisstruktúra, a nemzeti válogatottak, a feljutás–kiesés rendszere, a sportszövetségek autonómiája.
4. Integritás és jó kormányzás: dopping elleni küzdelem, mérkőzés-manipuláció, korrupció, safeguarding és gyermekvédelem a sportban.

Az EU tehát a sportot keresztmetszeti politikaként kezeli, amely kapcsolódik a belső piachoz, a versenyjoghoz, a foglalkoztatáshoz, az egészségügyhöz, az oktatáshoz és a gyermekvédelemhez is (European Commission, 2007; European Commission, 2011).

3.5 Az Európai Közösségek Bíróságának (CJEU) sportesetei és hatásuk

A sport és az uniós jog kapcsolatát döntően a CJEU ítélkezési gyakorlata formálta. Néhány kulcsfontosságú ügy:

- Walrave és Koch (C-36/74): kimondta, hogy a sport gazdasági tevékenységként az uniós jog hatálya alá tartozhat; nem minden sportszabály mentesül automatikusan az uniós jog követelményei alól.
- Donà v Mantero (C-13/76): jelezte, hogy a nemzeti csapathoz nem kötődő állampolgársági korlátozások sérthetik a munkavállalók szabad mozgását.
- Bosman-ügy (C-415/93): a lejárt szerződés utáni átigazolási díjrendszert és az uniós polgárookra vonatkozó létszámkorlátokat ellentétesnek találta a munkavállalók szabad mozgásával. Az ügy forradalmi hatású volt a profi labdarúgás munkaerőpiacára; a játékosok szerződéses helyzete, bérezése, mobilitása radikálisan átalakult (Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Bosman, C-415/93).
- Meca-Medina (C-519/04 P): megállapította, hogy a doppingellenes szabályok is vizsgálhatók az uniós versenyjog alapján; a sport sajátossága csak eseti, arányossági vizsgálat alapján igazolhat eltérést.
- Bernard (C-325/08): a képzési kompenzáció és a munkavállalók szabad mozgása közötti egyensúlyt kereste, védve a fiatal játékosok nevelésébe fektetett klubforrásokat.

- Újabb ügyek (pl. Diarra-ügy):tovább finomítják az átigazolási rendszerek, a versenyjog és a szabad mozgás összefüggéseit.

E perek eredményeképpen a sportszövetségek szabályait úgy kell kialakítani, hogy azok összhangban legyenek az uniós alapszabadságokkal és a versenyjoggal. A sport sajátossága csak korlátozott mértékben, szigorú indokolttsági és arányossági vizsgálat mellett igazolhat jogkorlátozásokat (European Commission, 2011; Sports Law & Taxation, 2024).

3.6 A sport szerepe, helye és lehetőségei Európában és a globalizált világban

A sport ma globális jelenség, amely túllép az államhatárokon, és szoros kapcsolatban áll a médiával, a gazdasággal, a technológiával és a diplomáciával.

Az Európai Unió és tagállamai számára a sport:

- soft power eszköz:sportdiplomáciai programokon, nagy nemzetközi eseményeken, fejlesztési projektekben való részvételen keresztül tudják erősíteni nemzetközi befolyásukat;
- gazdasági motor:a globális ligák, nemzetközi befektetők, streaming-platformok és szponzori hálózatok révén európai klubok, ligák és sportvállalkozások világszintű szereplőkké váltak;
- értékközvetítő platform:az emberi jogok, az esélyegyenlőség, a safeguarding és a fenntarthatóság témái egyre inkább megjelennek a sportstratégiákban, események szervezésében és sportszabályokban.

Az EU sportpolitikája ebben a globalizált térben hidat képez a belső piac logikája, a tagállami sporthagyományok és a nemzetközi sportszövetségek (IOC, FIFA, UEFA stb.) autonómiája között. A TFEU 165. cikke és az olyan dokumentumok, mint a Fehér Könyv a sportról, azt a keretet adják meg, amelyben a sport: sajátos jellegét megőrizve: integrálódik az uniós jogrendbe, és hozzájárul az EU stratégiai céljaihoz (European Union, 2012b; Asser Institute, 2010).

Összegzés

A három rész logikája egy koherens tananyag-struktúrát alkot:

1. **Politikatudományi és demokratikus alapok:**megteremtik a fogalmi hátteret a hatalomgyakorlás, a demokrácia, az ideológiák és a jogállamiság megértéséhez.
2. **Európai integráció és intézmények:**bemutatják, hogyan épült fel az EU történeti és intézményi értelemben, milyen közös politikák keretében működik, és milyen szerepet játszik a világban.

3. **Sport és az EU:**kiemelik, hogy a sport nem „jogon kívüli sziget”, hanem az uniós jog és politika szerves része, amelyen keresztül egyszerre jelenik meg a belső piac, az alapjogvédelem, a gyermek- és sportolói védelem, valamint a globális soft power.

Irodalomjegyzék

- Asser Institute. (2010). *The European Union and sport: Legal and policy documents*. T.M.C. Asser Press. <http://www.asser.nl>
- Craig, P., & de Búrca, G. (2024). *EU law: Text, cases, and materials* (8th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxe/9780198856641.001.0001>
- EOC EU Office. (n.d.). *EU sport policy: Guide to EU Sport Policy*. European Olympic Committees EU Office. <https://www.euoffice.eurolympic.org/eu-sport-policy>
- European Commission. (2007). *White paper on sport* (COM(2007) 391 final). Publications Office of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0391>
- European Commission. (2011). *Sport and free movement* (SEC(2011) 66 final). European Commission. <https://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/pdf/sek/2011/sek-2011-0066-en.pdf>
- European External Action Service. (2023, March 17). *The EU as a global actor*. European External Action Service. <https://www.eeas.europa.eu>
- European Parliament. (2018). *The historical development of European integration* (IPOL Study). European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu>
- European Union. (2012). *Consolidated version of the Treaty on European Union* (OJ C 326). Publications Office of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu>
- European Union. (2012b). *Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union* (incl. Article 165 TFEU). Publications Office of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu>
- European Union. (2024). *The EU in the world*. European Union. <https://european-union.europa.eu>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2019). Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1113–1133. <https://garymarks.web.unc.edu>
- House of Lords European Union Committee. (2011). *Grassroots sport and the European Union* (HL Paper 130). UK Parliament. <https://publications.parliament.uk>
- Parrish, R. (2011). The birth of European Union sports law. *Entertainment and Sports Law Journal*, 9(1), 1–17. <https://www.entsportslawjournal.com>

ParlEU2024. (2025). *History of European integration: Background note*. Hungarian National Assembly. <https://parleu2024.parlament.hu>

Sports Law & Taxation. (2024). EU law: The specificity of sport. *Sports Law & Taxation Journal*. <https://sportslawandtaxation.com>

Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Bosman (C-415/93), ECLI: EU: C: 1995: 463 (CJEU, 1995). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61993CJ0415>

1.1 Politikatudományi elméletek Európában

1.1 Politikatudományi elméletek Európában

(Theories in Political Science in Europe)

1. Bevezetés: miért kellenek elméletek?

A politikatudományban az elméletek olyan fogalmi „térképek”, amelyek segítenek eligazodni a rendkívül összetett politikai valóságban. Nem magát a valóságot jelentik, hanem annak leegyszerűsített, logikailag rendezett modelljeit. Ugyanazt a jelenséget: például:

- az Európai Unió bővítését,
- a populista pártok megerősödését,
- a jogállamisági vitákat,

más-más elméleti keret nagyon különbözőképp magyarázza (Heywood, 2019).

Az európai politikatudomány különösen sokszínű, mert egyszerre épít:

- a kontinentális politikafilozófiai hagyományra (Rousseau, Kant, Hegel, Habermas),
- az angolszász empirikus politológiára (Easton, Almond, Dahl),
- az európai integráció saját elméleteire (neofunkcionalizmus, liberális kormányköziség, posztfunkcionalizmus),
- valamint különböző kritikai irányzatokra (feminista, posztkoloniális, diskurzív megközelítések).

Az EU-tanulmányok hallgatója számára az a kihívás, hogy egyszerre értse a nemzeti demokráciák logikáját és a többszintű európai kormányzást. Ehhez a politikatudományi elméletek azért kulcsfontosságúak, mert segítenek:

- azonosítani a fő szereplőket (államok, kormányok, EU-intézmények, érdekcsoportok, polgárok),
- értelmezni a döntéshozatali folyamatot,

- megérteni, miért mélyül vagy akad el az integráció,
- elhelyezni az EU-t a globális politikai rendszerben (Hooghe & Marks, 2019; Craig & de Búrca, 2020).

Ebben a fejezetben a legfontosabb politikatudományi elméleteket tekintjük át, **európai fókusszal**, különös tekintettel arra, hogyan alkalmazhatók az Európai Unió vizsgálatára.

2. Normatív és empirikus politikatudomány

2.1 Normatív politikaelmélet

A normatív politikaelmélet arra a kérdésre válaszol, hogy hogyan kellene kinéznie a „jó társadalomnak” és a „jó államnak”. Klasszikus kérdései:

- Mi az igazságos elosztás?
- Milyen jogok illetik meg az embert pusztán ember volta alapján?
- Meddig terjedhet az államhatalom?
- Milyen alkotmányos rend tekinthető legitimnek?

Ezen a területen olyan szerzők hatása erős, mint Rousseau, Kant, Habermas, Rawls vagy Nozick. Az európai politikai gondolkodásban a jogállamiság, a demokrácia, az emberi jogok és a szociális állam normatív ideája egyszerre határozza meg a politikai viták keretét (Kovács, 2025).

2.2 Empirikus politológia

Az empirikus politológia ezzel szemben azt vizsgálja, hogy valójában hogyan működik a politika:

- Mi befolyásolja a szavazói magatartást?
- Milyen intézményi rendszerek mellett stabil a demokrácia?
- Hogyan alakítják az érdekcsoportok a jogalkotást?
- Miért lépnek be az államok nemzetközi szervezetekbe, például az EU-ba?

A behaviorista fordulat óta (1950–60-as évek) a politikatudomány sokat merít a szociológiából, pszichológiából, közgazdaságtanból, és adatokra, statisztikákra, összehasonlító elemzésre épít (Heywood, 2019). A mai európai politológia jellemzője a módszertani pluralizmus: kvalitatív esettanulmányok, kvantitatív statisztikai elemzések és formális modellek egyszerre vannak jelen (Kovács, 2025).

3. Rendszerelmélet: Easton politikai rendszer-modellje

3.1 A politikai rendszer fogalma

David Easton a politikai rendszert úgy határozta meg, mint azokat az intézményeket és folyamatokat, amelyek egy társadalomban az autoritatív (kötelező érvényű) döntéseket hozzák

(Easton, 1965, idézi Heywood, 2019). Az „autoritatív értékelosztás” kifejezés arra utal, hogy a politikai döntések:

- kijelölik, ki milyen jogokkal, javakkal, státusszal rendelkezik,
- és ezeket az állam: ha kell, kényszerrel: érvényre juttatja.

3.2 Input–output–feedback

Easton modellje szerint a politikai rendszer körfolyamatként működik:

- **Inputok:**
 - **követelések** (demand): pl. magasabb bérek, több jóléti juttatás, szigorúbb környezetvédelem, nagyobb nemzeti szuverenitás;
 - **támogatás** (support): bizalom, a szabályok elfogadása, választási részvétel, adófizetés.
- **Átalakítás (conversion):**

A kormány, parlament, pártok, EU-intézmények a követeléseket és támogatást politikai napirendre veszik, egyeztetnek, alkudoznak, és döntésekké alakítják.
- **Outputok:**

Jogszabályok, rendeletek, költségvetés, uniós irányelvek és rendeletek, bírósági ítéletek.
- **Visszacsatolás (feedback):**

Az állampolgárok, média, civil szervezetek, tagállamok reagálnak az outputokra. Ha elégedetlenek, új követeléseket, tiltakozásokat, választói büntetést fogalmaznak meg.

3.3 Az EU mint komplex politikai rendszer

Az Európai Unió különösen jól értelmezhető Easton modelljével, mert:

- az inputok nemcsak nemzeti, hanem uniós szinten is jelentkeznek (pl. európai polgári kezdeményezés, lobbitevékenység Brüsszelben);
- az átalakítás több szinten zajlik: nemzeti kormányoknál, Tanácsban, Bizottságban, Európai Parlamentben;
- az outputok egyszerre hatnak a tagállami jogrendre és közvetlenül a polgárokra (uniós rendeletek);
- a feedback a választások, közvélemény, jogviták, uniós bírósági ítéletek és akár kilépés (Brexit) formájában is megjelenhet (Craig & de Búrca, 2020; Hooghe & Marks, 2019).

A rendszerelmélet előnye, hogy rámutat: az EU-t nem lehet pusztán „nemzetközi szerződésként” felfogni, hanem politikai rendszerré vált, saját input–output dinamikával.

4. Pluralizmus: a versengő érdekcsoportok modellje

4.1 A pluralista demokrácia lényege

A pluralizmus a demokráciát érdekcsoportok versenyeként fogja fel. A politika felfogható úgy, mint különböző:

- gazdasági szereplők,
- szakmai kamarák,
- civil szervezetek,
- szakszervezetek,
- NGO-k

közötti folyamatos alku és kompromisszum (Dahl, 1971).

A pluralista felfogás szerint:

- nincs egységes „népakarat”,
- a hatalom decentralizált, sok csatornán keresztül gyakorolják,
- a döntések nyitott verseny eredményei, ahol a csoportok lobbiznak, információt szolgáltatnak, nyomást gyakorolnak.

4.2 Pluralizmus az EU-ban

Az Európai Unió intézményrendszere kifejezetten kedvez a pluralista mintának:

- Brüsszelben és Strasbourgban hatalmas érdekcsoporti ökoszisztéma működik (vállalatok, régiók, NGO-k, sportági szövetségek, környezetvédők stb.).
- Az Európai Bizottság a szakpolitikai javaslatok előkészítésekor rendszeresen folytat nyilvános konzultációt, meghallgatásokat.
- Az Európai Parlament képviselői folyamatos kapcsolatban vannak lobbiszervezetekkel, szakmai hálózatokkal (Craig & de Búrca, 2020).

A pluralizmus erőssége, hogy láthatóvá teszi az EU „nyitott kapuit” az érdekérvényesítésre, gyengesége viszont, hogy kevés figyelmet fordít az erőforrások egyenlőtlen eloszlására: nem ugyanannyi esélye van minden szereplőnek befolyást gyakorolni.

5. Elitizmus: a hatalom koncentrációja

Az elitista elméletek (Mosca, Pareto, Michels) szerint a politikában mindig létezik egy **szűk elit**, amely a döntések valódi irányítója. A tömegek részvétele korlátozott és többnyire szimbolikus.

Fő megállapítások:

- minden szervezetben kialakul egy „vas törvény”: az oligarchia törvénye: a vezető réteg saját hatalma fenntartásában érdekelt;

- a demokrácia valójában elitre népszavazás: a polgárok elitet választanak, de nem magát a politikát irányítják (Michels, 1911);
- az érdekcsoportok pluralizmusa mögött valójában erőforrás-koncentráció áll: a gazdagabb, jobban szervezett csoportok dominálnak.

Az EU esetében az elitizmus rámutat arra, hogy:

- a kulcsdöntéseket gyakran zárt tárgyalótermekben hozzák (Európai Tanács, miniszteri tanácsok, „trilógusok”),
- a szakpolitika jelentős részét szakértői, technokrata hálózatok formálják,
- a polgárok számára az uniós döntéshozatal sokszor átláthatatlan, ami „demokratikus deficit” érzetet kelt (Kovács, 2025).

6. Marxista és kritikai megközelítések

6.1 Marxista politikai gazdaságtan

A marxista megközelítés szerint a politikai intézmények a gazdasági termelési mód és az osztályviszonyok függvényei. Az állam alapvető funkciója, hogy fenntartsa a fennálló tulajdon- és osztálystruktúrát.

Az EU-t ebből a szempontból:

- a tőke szabad mozgását és a piac logikáját előtérbe helyező integrációs projektnek,
- a munkavállalók közötti versenyt fokozó rendszernek,
- és a „neoliberális globalizáció” európai szintű intézményének látják egyes szerzők (pl. Balibar, Offe).

6.2 Kritikai elméletek és diskurzív megközelítések

A frankfurti iskola, valamint Habermas és követői a demokráciát a nyilvános érvelés és a kommunikatív cselekvés szempontjából vizsgálják: a politika akkor legitim, ha az érintettek racionális diskurzusban vehetnek részt.

A kritikai megközelítések az EU kapcsán felteszik a kérdést:

- Létezhet-e valódi európai nyilvánosság?
- A többszintű kormányzás világában hogyan biztosítható a polgárok részvétele és a döntéshozók elszámoltathatósága? (Habermas, 2012).

7. Intézményi megközelítések: régi és új institucionalizmus

7.1 „Régi” institucionalizmus

A 20. század elején a politológia főként intézményleíró jellegű volt: alkotmányok, parlamentek, kormányformák, választási rendszerek részletes leírására koncentrált. Erőssége, hogy jogi

pontossággal mutatja be a formális kereteket, gyengesége, hogy kevésbé foglalkozott a tényleges működéssel.

7.2 Neoinstitucionalizmus

Az 1980-as évektől több „új institucionalista” irányzat jelenik meg:

- **Racionális választás institucionalizmus:**

Az egyének racionális haszonmaximalizálók, de a döntéseiket korlátozzák az intézmények (szabályok, eljárások). Az EU döntéshozatala például szavazási szabályok, vétőlehetőségek, minősített többség és napirend-kontroll által strukturált (Tsebelis, 2002).

- **Történeti institucionalizmus:**

A politikai intézmények időben lassan változnak, és útfüggőség jellemzi őket: a korai döntések hosszú távra meghatározzák a későbbi lehetőségeket. Az EU bővítési és reformfolyamatai jól példázzák ezt (Pierson, 1996).

- **Szociológiai institucionalizmus:**

Az intézmények nem csak „jogi szabályok”, hanem normák, identitások, szerepfelfogások együttese. Az EU intézményeiben sajátos „európai közigazgatási kultúra” és identitás alakul ki.

Az institucionalizmus erőssége az EU-kutatásban, hogy struktúraként látja az Uniót: nem pusztán tagállami alku, hanem önálló intézményi logika szerint működő rendszer.

8. Racionális választás és játékelméleti modellek

A racionális választás elmélete a politikai szereplőket célorientált, haszonmaximalizáló aktorokként fogja fel, akik az ösztönzők alapján mérlegelnek.

Alapfeltevések:

- az aktorok preferenciái rendezettek;
- képesek számításba venni a lehetséges kimeneteket;
- a választott stratégia várhatóan a legnagyobb hasznot hozza számukra.

Az EU-ban ez az irányzat főleg:

- a tagállami alkuhelyzeteket,
 - a Tanács szavazási szabályait,
 - a koalícióképzést
- elemzi formális modellek segítségével (Tsebelis, 2002; Moravcsik, 1998).

9. Többszintű kormányzás és az európai integráció elméletei

Kifejezetten európai „specialitás”, hogy az integráció magyarázatára önálló elméletek születtek.

- **Neofunkcionalizmus:**

Az integrációt nem csak kormányközi alkuk, hanem nemzetek feletti intézmények, érdekcsoportok és „spillover” folyamatok viszik előre. Egyik terület integrációja áttérjed más területekre (Haas, 1958).

- **Liberális kormányköziség** (Moravcsik):

A döntő szereplők a nemzeti kormányok; az EU-s szerződések tagállami érdekeik kompromisszumai. Az intézmények delegálása racionalizált szerződéses megoldás.

- **Posztfunkcionalizmus** (Hooghe & Marks, 2019):

Az integrációt már nem csak gazdasági racionalitás, hanem identitás, populizmus, euroskepszis is befolyásolja. A „több Európa” nem minden társadalomban élvez többségi támogatást.

A többszintű kormányzás fogalma azt fejezi ki, hogy a döntéshozatal egymásra épülő szinteken zajlik: helyi, regionális, tagállami, uniós, nemzetközi szervezeti szintek hálózata alkotja a politikai teret.

10. Feminista, posztkoloniális és konstruktivista megközelítések

A feminista politológia arra mutat rá, hogy a politikai intézmények, jogszabályok és döntések gyakran rejtett nemi aszimmetriákat hordoznak. Európai szinten vizsgálja például:

- a nők politikai reprezentációját,
- a nemek közötti bérszakadékot,
- a gondoskodási munkák elismerését,
- a nemi alapú erőszak elleni politikákat.

A konstruktivista megközelítés szerint a politika nem csak „anyagi érdekekről”, hanem eszmékről, normákról és identitásokról szól. Az EU-t normatív projektként is értelmezi: mit jelent „európaiként” gondolkodni, milyen normákat (emberi jogok, jogállamiság, demokrácia) tekintünk közösnek.

A posztkoloniális irányzatok az EU globális szerepét elemzik: vajon az uniós külpolitika és gazdasági jelenlét mennyiben reprodukál történelmi egyenlőtlenségeket, hatalmi viszonyokat.

11. A politikatudományi elméletek szerepe az EU demokrácia-vitáiban

Az EU-val kapcsolatos „demokratikus deficit” vita mögött is különböző elméleti szemléletek állnak:

- a pluralisták a nyitott érdekcsoporti versenyt hangsúlyozzák,

- az elitisták az átláthatatlan, technokrata döntéshozatalt kritizálják,
- a kritikai elméletek az európai nyilvánosság hiányát és az egyenlőtlen részvételt emelik ki,
- az institucionalisták szerint a probléma az intézményi felelősségi lánc bonyolultsága.

A hallgató számára a lényeg: ugyanarra a kérdésre: „demokratikus-e az EU?”: eltérő válaszokat adnak az elméletek, mert más dimenziót tartanak központinak (Kovács, 2025).

12. Módszertani pluralizmus és elméletválasztás

A modern európai politológia egyik fő tanulsága, hogy nincs egyetlen „mindent vivő” elmélet.

Ezért:

- más elmélet hasznos a kormányközi alkuk vizsgálatára,
- más az érdekcsoporti verseny elemzéséhez,
- megint más a normák és identitások tanulmányozásához.

A jó kutató nem „elméleti hívő”, hanem tudatosan választ keretet a vizsgált problémához. Egy EU-s témájú szakdolgozat vagy cikk értékelésénél alapvető szempont, hogy:

1. világos-e, milyen elméleti keretben mozog,
2. indokolja-e, miért azt választotta,
3. következetesen alkalmazza-e a fogalmakat (Kovács, 2025; Heywood, 2019).

13. Összefoglalás

Ebben a fejezetben áttekintettük a politikatudomány legfontosabb elméleti irányzatait európai fókusszal. Láttuk, hogy:

- a normatív és empirikus megközelítések együtt alakítják a tudományágat,
- a rendszerelmélet (Easton) hasznos az EU mint politikai rendszer megértéséhez,
- a pluralizmus a versengő érdekcsoportokra, míg az elitizmus a hatalom koncentrációjára irányítja a figyelmet,
- a marxista és kritikai irányzatok az osztályviszonyokat, a gazdasági struktúrákat és a kommunikációs feltételeket elemzik,
- az intézményi megközelítések (neoinstitucionalizmus) az EU-t erős intézményi logikával rendelkező rendszernek tekintik,
- a racionális választás formalizált módon írja le az alku- és szavazási helyzeteket,
- az integráció elméletei (neofunkcionalizmus, liberális kormányköziség, posztfunkcionalizmus) kifejezetten az EU kialakulását és fejlődését magyarázzák,
- a feminista, konstruktivista, posztkoloniális irányok új kérdéseket hoznak be: nem, identitás, normák, globális egyenlőtlenségek.

A legfontosabb gyakorlati tanulság: az elméletek eszközök, nem dogmák. Az EU-ról való gondolkodás színvonala nagymértékben azon múlik, mennyire tudatosan választunk és kombinálunk elméleti kereteket.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis állítások

Jelöld, hogy az állítás igaz (I) vagy hamis (H).

1. () A pluralista felfogás szerint a politika elsősorban egy szűk elit döntéseiről szól, a társadalmi csoportok versenye elhanyagolható.
2. () Easton modelljében az „input” a követelések és a támogatás együttese.
3. () A neofunkcionalizmus szerint az integráció kizárólag a tagállami kormányok racionális szerződéses döntéseinek eredménye.
4. () A neoinstitucionalizmus fontos fogalma az útfüggőség.
5. () A feminista politológia csak a női politikusok számával foglalkozik, más kérdések nem tartoznak a tárgykörébe.

2. Egyszerű választás (egy helyes válasz)

2.1. Melyik szerző nevéhez köthető a politikai rendszer „input–output–feedback” modellje?

- a) Robert Dahl
- b) David Easton
- c) Jürgen Habermas
- d) Robert Michels

2.2. Melyik állítás írja le legpontosabban a liberális kormányköziség lényegét?

- a) Az integrációt a spillover folyamatok és a szupranacionális intézmények viszik előre.
- b) Az integráció fő mozgatórugói a tagállami kormányok, amelyek belpolitikai preferenciáik alapján kötnek szerződéseket.
- c) Az integráció az osztályharc európai kivetülése.
- d) Az integráció elsősorban normák és identitások társadalmi konstrukciója.

3. Többszörös választás (több jó válasz lehetséges)

3.1. Mely elemek tartoznak Easton politikai rendszer-modelljéhez?

- Input
- Output
- Feedback
- Tiszta piaci egyensúly

3.2. Mely állítások illenek a neoinstitucionalizmushoz?

- Foglalkozik az intézmények útfüggőségével.
- Teljesen elutasítja az intézmények szerepét.
- Érdekli a formális és informális szabályok hatása.
- Kizárólag filozófiai módszereket használ.

4. Nyitott kérdések

4.1. Fogalmazd meg saját szavaiddal, mi a különbség a normatív és az empirikus politikatudomány között!

4.2. Mutass be egy példát arra, hogyan érthető meg egy EU-s döntés (pl. klímapolitikai megállapodás) a pluralista elmélet segítségével!

4.3. Röviden ismertesd, mit jelent az útfüggőség fogalma az európai integráció intézményi fejlődése szempontjából!

4.4. Válassz ki egy elméleti irányzatot (pl. neofunkcionalizmus, kritikai elmélet, feminista megközelítés), és írd le, milyen kérdéseket tenne fel az EU-val kapcsolatban!

Megoldókulcs

1. Igaz–hamis

1. H: Ez az elitizmus jellemzése; a pluralizmus éppen az érdekcsoportok versenyét hangsúlyozza.
2. I: Easton szerint az input a követelések és a támogatás összessége.
3. H: Ez a liberális kormányköziség lényegéhez áll közel; a neofunkcionalizmus a spillover-t és a szupranacionális intézményeket emeli ki.
4. I: A történeti institucionalizmus egyik kulcsfogalma az útfüggőség.
5. H: A feminista politológia jóval tágabb: normák, intézmények, politikák nemi aszimmetriáit is vizsgálja.

2. Egyszerű választás

2.1. b) David Easton

2.2. b): A liberális kormányköziség szerint a tagállami kormányok belpolitikai preferenciáik alapján kötnek szerződéseket és ruháznak át hatásköröket.

3. Többszörös választás

3.1. Helyes válaszok: Input, Output, Feedback.

„Tiszta piaci egyensúly” nem Easton modelljének fogalma.

3.2. Helyes válaszok:

- „Foglalkozik az intézmények útfüggőségével.”: igen, főként a történeti institucionalizmus.
- „Érdeklí a formális és informális szabályok hatása.”: igen, ez központi téma.

A másik két állítás hamis.

4. Nyitott kérdések: minta-válaszvázlatok

4.1. Normatív vs. empirikus

Normatív:értékelő, azt vizsgálja, minek kellene lennie (igazságosság, jó kormányzás).

Empirikus:leíró és magyarázó, azt vizsgálja, mi van ténylegesen, és miért úgy van.

4.2. Pluralista példa EU-döntésre

Le lehet írni, hogy egy klímapolitikai döntés előtt különböző érdekcsoportok (ipari lobbí, környezetvédő NGO-k, munkavállalói szervezetek, tagállami kormányok, régiók) próbálják befolyásolni a Bizottság javaslatát, a Tanács álláspontját és a Parlament módosításait. A végső rendelet e versengő érdekek kompromisszuma.

4.3. Útfüggőség

Rámutathatsz, hogy a kezdeti integrációs döntések (pl. közös piac, közös agrárpolitika) olyan intézményi struktúrákat hoztak létre, amelyek később megnehezítették a visszalépést, és meghatározták a további fejlődés irányát (pl. EMU, bővítések).

4.4. Választott elmélet

Pl. a neofunkcionalizmus:milyen funkcionális problémák ösztönözték a további integrációt?

Vagy a feminista elmélet:mennyire érvényesül a nemek közötti egyenlőség az EU intézményeiben és politikáiban?

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law:Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy:Participation and opposition*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. Wiley. <https://www.wiley.com>

Habermas, J. (2012). *The crisis of the European Union:A response*. Polity Press. <https://politybooks.com>

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). Palgrave Macmillan. <https://www.macmillanihe.com>
ISBN-13: 9781352005455

Hooghe, L., & Marks, G. (2019). Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1113–1133. <https://www.tandfonline.com>

Michels, R. (1911). *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie*. Klinkhardt.
(angol kiadás: *Political Parties*). <https://www.routledge.com>

Moravcsik, A. (1998). *The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press. <https://cornellpress.cornell.edu>

Pierson, P. (1996). The path to European integration: A historical institutionalist analysis.
Comparative Political Studies, 29(2), 123–163. <https://journals.sagepub.com>

Tsebelis, G. (2002). *Veto players: How political institutions work*. Princeton University Press. <https://press.princeton.edu>

1.2 Ideológiák

1.2 Ideológiák

(Ideologies)

1. Bevezetés: mi az, hogy ideológia?

Az „ideológia” fogalma a politikatudomány egyik központi, de sokat vitatott fogalma. Egyszerre jelent:

- világnézetet: ahogyan az emberek felfogják a társadalmat és a politikát;
- érték- és eszmerendszert: választ ad arra, hogy mi a jó, az igazságos, a kívánatos;
- cselekvési programot: megmutatja, milyen intézményeket, politikákat kellene létrehozni.

Heywood (2019) szerint az ideológia olyan összefüggő eszmerendszer, amely:

1. magyarázza a társadalmi valóságot,
2. értékeli, hogy mi a jó/rossz benne,
3. irányt mutat, merre kellene elmozdulni,
4. és politikai cselekvésre ösztönöz.

Freeden (1996) az ideológiákat „fogalmi térképeknek” nevezi: kulcsfogalmak (pl. szabadság, egyenlőség, rend, közösség, piac, állam) köré épülnek, és ezek kombinációja, hangsúlyai különböztetik meg őket egymástól.

Az európai politikában: különösen a pártrendszerek és az Európai Parlament frakciói szintjén: az ideológiák konkrét politikai családokban jelennek meg: liberálisok, konzervatívok, szociáldemokraták, kereszténydemokraták, zöldek, radikális jobboldali és baloldali pártok stb. (Heywood, 2019).

2. A politikai ideológiák fő funkciói

A politikai ideológiák több szinten is működnek:

1. **Kognitív funkció:** segítenek értelmezni a világot:miért van egyenlőtlenség, mi az állam szerepe, hogyan értelmezzük a szabadságot.
2. **Normatív funkció:** választ adnak arra, milyen lenne az „ideális” társadalom:igazságos elosztás, jogállamiság, hagyományos rend, teljes egyenlőség stb.
3. **Orientáló funkció:** iránytű a politikai cselekvéshez:kinek az oldalán állunk, milyen koalíciókat kötünk, mit támogatunk vagy utasítunk el.
4. **Mobilizáló funkció:** jelszavak, szimbólumok, narratívák révén képesek tömegeket mozgósítani, pártokat, mozgalmakat szervezni.
5. **Identitásképző funkció:** politikai identitást adnak:jobboldali vagy baloldali, zöld, liberális, nemzeti stb. (Freedon, 1996).

A demokratikus politikában az ideológiák nélkülözhetetlenek, mert **értelmezhetővé** és **vitaképesé** teszik a politikai alternatívákat. Nem „hazugságként” kell őket felfogni, hanem olyan interpretációs keretként, amelyben vitatkozni lehet a jövőről.

3. Liberalizmus

3.1 Alapértékei

A liberalizmus a modern nyugati politikai gondolkodás egyik alapideológiája. Központi értékei:

- egyéni szabadság: az egyén autonómiája, saját életpályája feletti döntés joga;
- jogegyenlőség: minden ember egyenlő a törvény előtt;
- jogállamiság: a hatalom joghoz kötött, az államot kötik az alkotmányos korlátok;
- tulajdon és piac: a magántulajdon védelme és a piac jelentős szerepe a gazdaságban;
- tolerancia és pluralizmus: különböző életformák, vallások, vélemények békés együttélésének elfogadása (Heywood, 2019).

3.2 Klasszikus és modern (szociális) liberalizmus

A 19. századi klasszikus liberalizmus minimális államot („éjjeliőr állam”) hirdetett:az állam fő feladata a biztonság, a tulajdon védelme és a szerződések betartatása. A gazdaságban erős a laissez-faire (hagyjuk működni a piacot) szemlélet.

A 20. századtól kialakul a szociális vagy modern liberalizmus, amely felismeri, hogy a formális szabadság önmagában nem elég:a súlyos szociális egyenlőtlenségek valójában korlátozzák a tényleges szabadságot. Ezért:

- támogatja a jóléti államot,
- elfogad bizonyos állami újraelosztást,
- és nagy hangsúlyt helyez az oktatásra, esélyegyenlőségre.

3.3 Liberalizmus Európában és az EU-ban

Európában a liberális pártok (pl. ALDE, Renew Europe frakció) és gondolkodók erősen hatottak:

- a jogállamiság,
- az alapjogok,
- a szabad kereskedelem
eszméinek elterjedésére.

Az EU maga is részben liberalizmusra épül: a négy szabadság (áru, személy, szolgáltatás, tőke szabad mozgása) a piac liberalizálásának logikáját tükrözi (Craig & de Búrca, 2020).

4. Konzervativizmus

4.1 Rend, hagyomány, folytonosság

A konzervativizmus alapállása a szélsőséges radikális változásokkal, forradalmakkal szemben. Fő értékei:

- rend és stabilitás,
- hagyomány: évszázadok során kialakult intézmények, szokások tisztelete,
- szerves fejlődés: reformok igen, forradalmi ugrások nem,
- közösség és tekintély: a család, nemzet, vallási közösség kiemelt szerepe, a legitim tekintély tisztelete.

Burke klasszikus konzervatív gondolatmenete szerint a társadalom nem „újratervezhető” pusztán ésszerű konstrukciók révén; az emberi korlátok és a történelmi tapasztalat tiszteletét hangsúlyozza (Heywood, 2019).

4.2 Konzervativizmus Európában

Európában a konzervativizmus számos formában jelent meg:

- nemzeti-konzervatív hagyomány: állam, nemzet, hadsereg, monarchia védelme;
- piacbarát konzervatív irányzat: gazdasági liberalizmus + társadalmi konzervativizmus;
- szociális konzervativizmus: család, közösség, egyház, szociális tanítás.

Az Európai Néppárt (EPP) sok tagpártja keveri a konzervatív és kereszténydemokrata elemeket, erős európai integrációpárti, de érték-konzervatív irányvonallal (Kovács, 2025).

5. Szocializmus és szociáldemokrácia

5.1 Szocializmus alapgondolata

A szocializmus kiindulópontja az, hogy a kapitalizmus:

- tartós gazdasági egyenlőtlenségeket,
- kizsákmányolást,

- és társadalmi igazságtalanságot hoz létre.

Fő célja a társadalmi egyenlőség erősítése, a termelési eszközök kollektív vagy állami tulajdonának valamilyen formájával.

A klasszikus marxista irány radikális kapitalizmus-meghaladást keres, forradalmi úton, míg a reformista irányzatok fokozatos társadalmi átalakulásban gondolkodnak (Heywood, 2019).

5.2 Szociáldemokrácia

A 20. században az európai munkáspártok többsége szociáldemokrata irányba mozdult:

- elfogadják a piacgazdaságot,
- de erős jóléti állammal, kollektív alkuval, szociális jogokkal igyekeznek ellensúlyozni a kapitalizmus negatív hatásait,
- céljuk a „kapitalizmus megszelídítése”, nem feltétlen leváltása.

A szociáldemokrácia nagy hatást gyakorolt a nyugat-európai jóléti államok kialakulására, a munkajog, társadalombiztosítás, közszolgáltatások fejlődésére (Merkel, 2014).

5.3 Európai szociáldemokrata tradíció

Az Európai Szocialisták Pártja (PES) és az S&D frakció az Európai Parlamentben e hagyományt viszi tovább: hangsúly a társadalmi kohézió, munkavállalói jogokon, erős uniós szintű szociális pilléren.

6. Kereszténydemokrácia

6.1 Keresztény szociális tanítás

A kereszténydemokrácia az európai politika sajátos ideológiája: katolikus és protestáns társadalmi tanításokra épül. Kulcsfogalmai:

- személy méltósága: minden ember Isten képmása;
- szolidaritás: a közösség felelőssége a rászorulókért;
- szubszidiaritás: a döntéseket a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, az állam csak ott avatkozzon be, ahol szükséges;
- család és közösség kitüntetett szerepe.

6.2 Kereszténydemokrácia az európai integrációban

Az európai integráció történetében a kereszténydemokrata államférfiak (Adenauer, Schuman, De Gasperi) kulcsszerepet játszottak. A kereszténydemokrata ideológia:

- megbékélésre,
- együttműködésre,

- a nemzeti szuverenitás megosztására
épülő európai víziót támogatott (Kovács, 2025).

Az Európai Néppárt szellemi háttere erősen kereszténydemokrata, bár ma már szélesebb ideológiai spektrumot fog össze.

7. Nacionalizmus

7.1 A nemzeti közösség központisége

A nacionalizmus központi tétele: a nemzet az alapvető politikai közösség. A nacionalizmus szerint:

- a politikai lojalitás elsődleges tárgya a nemzet,
- a nemzetnek joga van saját államhoz (önrendelkezés),
- a nemzeti kultúra és identitás megőrzése kiemelt cél.

Léteznek államnemzeti, etnokulturális, civic (polgári) nacionalizmusok, békésebb és agresszívebb formák.

7.2 Nacionalizmus és európai politika

A nacionalizmus az európai történelemben:

- egyszerre jelentett felszabadító erőt (nemzeti függetlenségi mozgalmak),
- és konfliktusforrást (háborúk, kisebbségi elnyomás).

A mai európai politikában különösen fontos a nemzeti szuverenitás vs. európai integráció feszültsége: a nemzeti-konzervatív és euroszeptikus pártok sokszor nacionalista retorikát használnak az EU intézményeivel szemben (Mudde, 2007).

8. Zöld politika (ökológiai ideológia)

8.1 Ökológiai fordulat

A zöld ideológia kiindulópontja, hogy a modern ipari társadalom fenntarthatatlan módon használja a természeti erőforrásokat, és súlyosan károsítja az ökoszisztémákat. Fő elemei:

- fenntarthatóság,
- ökocentrikus szemlélet: a természet nem csupán erőforrás, hanem önérték;
- generációk közötti igazságosság: jövő nemzedékek jogai;
- szubszidiaritás és részvételi demokrácia: alulról szerveződő, közösségi megoldások (Heywood, 2019).

8.2 Zöldek az európai politikában

Az európai Zöld Párt és az Európai Parlament Zöld–EFA frakciója:

- a klímavédelem,
- a megújuló energiák,

- a környezetbarát közlekedés,
- a társadalmi igazságosság kombinációját képviseli.

Az EU „zöld átállása” (Green Deal) mögött erős ideológiai bázis a zöld politika, amely ma már főáramú **ideológiává** vált Európában (Kovács, 2025).

9. Feminista és gender-ideológiák

A feminista politikai gondolkodás célja a nemek közötti egyenlőség és az ehhez vezető politikák, intézmények elemzése és előmozdítása. Fő kérdései:

- Miért alulreprezentáltak a nők a politikában?
- Hogyan érinti másként a nők és férfiak életét a jogalkotás (pl. családpolitika, munkajog, erőszak elleni védelem)?
- Milyen rejtett normák épülnek be a „semlegesnek” tűnő intézményekbe?

Az EU-ban a gender mainstreaming, az egyenlőségi stratégiák és az erőszak elleni politika mögött erős feminista és gender-ideológiai inspiráció áll (Lovenduski, 2005).

10. Populizmus mint „vékony” ideológia

A populizmus gyakran „vékony” ideológiának tekinthető (Mudde, 2004): önmagában nem ad teljes társadalomképet, hanem más ideológiákra „ráül”, de jellegzetes logikája van:

- a „tisztá nép” vs. „korrupt elit” éles szembeállítása,
- az akaratától elrugaszkodott intézmények (bíróságok, EU, média) elutasítása,
- a közvetlen népakarat retorikai felmagasztalása.

Létezhet baloldali populizmus, jobboldali populizmus, illetve euroszeptikus, nacionalista vagy akár zöld populizmus is. Az európai politikában és az EU-val szembeni kritikában a populizmus különleges szerepet játszik (Mudde, 2007).

11. Ideológiák az Európai Unió pártrendszerében

Az Európai Parlament frakciói valójában ideológiai családokat takarnak:

- Európai Néppárt: konzervatív/kereszténydemokrata,
- S&D: szociáldemokrata,
- Renew: liberális,
- Zöld-EFA: zöld,
- ECR, ID stb.: euroszeptikus, nacionalista, radikális jobboldali irányok.

A politikai ideológiák így közvetlenül beépülnek az uniós döntéshozatalba: meghatározzák a:

- jogalkotási preferenciákat,
- költségvetési prioritásokat,

- külpolitikai, klíma-, migrációs, szociális álláspontokat (Kovács, 2025).

12. Összefoglalás

Ebben a fejezetben áttekintettük a vezető politikai ideológiákat, különös tekintettel európai kontextusukra és az EU-hoz való viszonyukra. Láttuk, hogy:

- az ideológiák világnézetet, értékrendet és cselekvési programot jelentenek;
- a liberalizmus az egyéni szabadságot és a piacot,
- a konzervativizmus a rendet, hagyományt és fokozatosságot,
- a szocializmus/szociáldemokrácia az egyenlőséget és a jóléti államot,
- a kereszténydemokrácia a szolidaritást és szubszidiaritást,
- a nacionalizmus a nemzeti közösséget,
- a zöld ideológia a fenntarthatóságot,
- a feminista ideológiák a nemek közötti egyenlőséget,
- a populizmus pedig a nép vs. elit konfliktus narratíváját helyezi középpontba.

A legfontosabb tanulság: az EU-t és az európai politikát nem lehet ideológiamentesen megérteni.

A politikai viták mögött mindig felismerhetők az ideológiai mintázatok, amelyek:

- kijelölik, mit tekintünk problémának,
- meghatározzák a preferált megoldásokat,
- és formálják az intézményeket, politikákat.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis állítások

Jelöld, hogy az állítás igaz (I) vagy hamis (H).

1. () A liberalizmus központi értéke az egyéni szabadság, de a jogállamiság kevésbé fontos számára.
2. () A konzervativizmus szerint a társadalmi reformok lehetségesek, de a forradalmi ugrások veszélyesek.
3. () A szociáldemokrácia elfogadja a piacgazdaságot, de erős jóléti államot támogat.
4. () A kereszténydemokrácia kulcsfogalma a szubszidiaritás elve.
5. () A zöld ideológia szerint a természeti környezet pusztán erőforrás, amely szabadon kiaknázható.
6. () A populizmus mindig baloldali, és soha nem jelenik meg jobboldali formában.
7. () A feminista politológia a nemek közötti egyenlőség politikai feltételeit vizsgálja.

2. Egyszerű választás (egy helyes válasz)

2.1. Melyik állítás írja le legjobban a szociáldemokráciát?

- a) Teljesen elutasítja a piacgazdaságot, és azonnali forradalmat követel.
- b) Elfogadja a piacgazdaságot, de erős jóléti állammal és szociális jogokkal kívánja korrigálni azt.
- c) Minimális államot, alacsony adókat és gyenge szakszervezeteket támogat.
- d) A monarchia és az arisztokrácia hatalmának helyreállítását célozza.

2.2. Melyik ideológiához kapcsolódik legerősebben a fenntarthatóság és a jövő generációk iránti felelősség?

- a) Liberalizmus
- b) Konzervativizmus
- c) Zöld politika
- d) Kereszténydemokrácia

2.3. Melyik fogalom kötődik leginkább a kereszténydemokráciához?

- a) Osztályharc
- b) Szubszidiaritás
- c) Diktatúra proletariátusa
- d) Éjjeliőr állam

3. Többszörös választás (több jó válasz lehetséges)

3.1. Melyik állítás illik a konzervativizmusra?

- Hangsúlyozza a hagyomány szerepét.
- Általában radikális, forradalmi változásokat követel.
- Fontos számára a rend és stabilitás.
- Elutasít mindenféle reformot.

3.2. Melyik elemek jellemzik a populista logikát?

- A „tisztá nép” és „korrupt elit” éles szembeállítás.
- A bonyolult intézményi fékek és ellensúlyok feltétlen tisztelete.
- A közvetlen népakarat retorikai felmagasztalása.
- Mindig kozmopolita, globalista perspektívát képvisel.

3.3. Mely ideológiák helyeznek nagy hangsúlyt a társadalmi egyenlőségre?

- Szocializmus
- Szociáldemokrácia
- Zöld politika
- Klasszikus liberalizmus (a 19. században)

4. Nyitott kérdések

4.1. Fogalmazd meg saját szavaiddal, miben különbözik a klasszikus liberalizmus a modern (szociális) liberalizmustól!

4.2. Adj példát arra, hogyan jelenik meg a konzervativizmus és a kereszténydemokrácia az európai integráció támogatásában vagy bírálataiban!

4.3. Magyarázd el, miért tekinthető a populizmus „vékony” ideológiának!

4.4. Válassz egy ideológiát (pl. zöld, feminista, nacionalista), és írd le, milyen konkrét uniós szakpolitikai célok kapcsolódhatnak hozzá!

Megoldókulcs

1. Igaz–hamis

1. H: A liberalizmusnak a jogállamiság (rule of law) központi eleme, nem „kevésbé fontos”.
2. I: A konzervativizmus támogatja a fokozatos reformokat, de bizalmatlan a radikális forradalmakkal szemben.
3. I: Ez a szociáldemokrácia lényegi jellemzője.
4. I: A szubszidiaritás elve a kereszténydemokrata gondolkodás egyik alappillére.
5. H: A zöld ideológia éppen ellenkezőleg: a természetet nem pusztán erőforrásnak, hanem önértéknek tekinti.
6. H: Létezik bal- és jobboldali populizmus is.
7. I: A feminista politológia egyik fő tárgya a nemek közötti egyenlőség politikai feltételeinek vizsgálata.

2. Egyszerű választás

- 2.1. b): Elfogadja a piacgazdaságot, de erős jóléti államot és szociális jogokat támogat.
- 2.2. c) Zöld politika: a fenntarthatóság és jövő generációk iránti felelősség kulcsfogalma.
- 2.3. b) Szubszidiaritás: a döntések lehető legalacsonyabb szinten való meghozatalának elve.

3. Többszörös választás

3.1.

- Helyes: „Hangsúlyozza a hagyomány szerepét.”, „Fontos számára a rend és stabilitás.”
- Helytelen: a radikális, forradalmi változások követelése inkább forradalmi vagy radikális ideológiákra jellemző; a konzervativizmus nem utasít el minden reformot, csak a hirtelen, radikális átalakításokat.

3.2.

- Helyes: „A ‘tisztá nép’ és ‘korrupt elit’ éles szembeállítás.”, „A közvetlen népakarat retorikai felmagasztalása.”
- Helytelen: a fékek és ellensúlyok feltétlen tisztelete nem populista sajátosság; a populizmus nem szükségszerűen globalista vagy kozmopolita.

3.3.

- Helyes: Szocializmus, Szociáldemokrácia, Zöld politika (a zöldek sokszor társadalmi igazságossági dimenziót is erősen hangsúlyoznak).
- Kérdéses/inkább nem: a 19. századi klasszikus liberalizmus elsődlegesen nem az anyagi egyenlőségre, hanem a szabadságra és jogegyenlőségre koncentrált.

4. Nyitott kérdések: minta-válaszvázlatok

4.1.

- Klasszikus liberalizmus: minimális állam, erős piac, hangsúly a negatív szabadságon („ne avatkozzanak bele”).
- Modern liberalizmus: elfogadja az állami szerepvállalást az esélyegyenlőség és a tényleges szabadság biztosítása érdekében (oktatás, egészségügy, szociális ellátás).

4.2.

- Konzervativizmus: óvatos az integrációval, de támogathatja, ha stabilitást, rendet, gazdasági erőt biztosít.
- Kereszténydemokrácia: történetileg integrációpárti, a megbékélés és szolidaritás eszméjére épít; ugyanakkor fontosnak tartja a nemzeti identitás és szubszidiaritás védelmét.

4.3.

- A populizmus nem nyújt teljes társadalomképet, „ráépül” más ideológiákra (pl. baloldali vagy jobboldali populizmus).
- Sajátos logikája a nép vs. elit konfliktusára épít, de a gazdasági, társadalmi kérdésekre más ideológiák elemeit veszi át.

4.4.

- Pl. zöld ideológia: ambiciózus klímacélok, CO₂-kibocsátás csökkentése, megújuló energiák támogatása, környezetbarát közlekedés, biodiverzitás védelme.
- Feminista ideológia: egyenlő bér, nők politikai reprezentációjának növelése, erőszak elleni uniós stratégia, gondoskodási munka társadalmi elismerése.

- Nacionalizmus:határvédelem, nemzeti preferenciák a gazdaságpolitikában, kulturális identitásvédelem az uniós jogalkotásban.

Irodalomjegyzék

Freeden, M. (1996). *Ideologies and political theory:A conceptual approach*. Clarendon Press.

<https://global.oup.com>

Habermas, J. (2012). *The crisis of the European Union:A response*. Polity Press. <https://politybooks.com>

<https://politybooks.com>

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). Palgrave Macmillan. <https://www.macmillanihe.com>

ISBN-13: 9781352005455

Lovenduski, J. (2005). *Feminizing politics*. Polity Press. <https://politybooks.com>

Merkel, W. (2014). Is there a crisis of democracy? *Democratic Theory*, 1(2), 11–25. <https://berghahnjournals.com>

<https://berghahnjournals.com>

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563. <https://www.cambridge.org>

<https://www.cambridge.org>

Mudde, C. (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org>

<https://www.cambridge.org>

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law:Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

<https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

1.3 A modern demokráciák működése

1.3 A modern demokráciák működése

(Functioning of Modern Democracies)

1. Bevezetés:mit nevezünk modern demokráciának?

A „demokrácia” szó eredetileg a görög „démosz” (nép) és „kratosz” (hatalom) szavakból áll össze:népuralmat jelent. A modern politikatudomány azonban igyekszik ennél pontosabban meghatározni, mitől tekinthető egy politikai rendszer demokráciának.

Robert Dahl (1971) a „poliarhia” fogalmával írja le a modern demokráciák ideáltípusát. Szerinte a demokrácia két alappillére:

1. **versengés:** szabad és tisztességes választásokon több párt, jelölt verseng;
2. **részvétel:** az állampolgárok széles köre vehet részt a politikai döntések kiválasztásában.

A modern demokráciák lényege tehát nem csupán az, hogy időnként választásokat tartanak, hanem hogy:

- a hatalom korlátozott és ellenőrzött,

- a kisebbségek jogai védettek,
- az állampolgárok jogilag garantált politikai és polgári szabadságjogokkal rendelkeznek,
- létezik valódi politikai alternatíva (Dahl, 1971; Schmitter & Karl, 1991).

Az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke ezt a modern demokráciát köti össze a jogállamisággal, az emberi jogok tiszteletével és az egyenlőséggel. A tagállami demokráciák működését és az EU-hoz való viszonyát csak ebben a komplex értelmezési keretben lehet megérteni.

2. A modern demokrácia alapelvei

2.1 Népszuverenitás és képviselet

A modern demokráciák egyik alapelve a népszuverenitás: a hatalom végső forrása a nép. A gyakorlatban azonban a nép nem tud folyamatosan közvetlenül kormányozni, ezért a legtöbb rendszer képviseleti demokrácia:

- az állampolgárok választások útján képviselőket delegálnak a parlamentbe;
- a parlament választja vagy ellenőrzi a kormányt;
- a kormány felelős a parlament és közvetve a választók előtt.

A népszuverenitás tehát intézményi közvetítéssel valósul meg: parlament, kormány, köztársasági elnök vagy államfő, helyi önkormányzatok láncolatán keresztül (Heywood, 2019).

2.2 Jogállamiság és alkotmányosság

A jogállamiság azt jelenti, hogy:

- a közhatalom joghoz kötött,
- a jogszabályok mindenkre egyformán vonatkoznak (állampolgárra és államra is),
- a hatalomgyakorlás előre látható, kiszámítható jogi keretek között zajlik,
- független bíróságok védik a jogokat.

Az alkotmányosság ehhez kapcsolódik: a modern demokráciákban:

- az alapvető jogok alkotmányos szinten vannak rögzítve,
- létezik valamilyen alkotmánybíráskodás vagy hasonló mechanizmus,
- az állam csak alkotmányos felhatalmazás alapján járhat el.

Az Európai Unió szintjén az Alapjogi Charta, az EUB (CJEU) és az EJEB is részt vesz a jogállamiság több szintű védelmében (Craig & de Búrca, 2020).

2.3 Hatalommegosztás és fékek–ellensúlyok

Montesquieu klasszikus tétele szerint a szabadság csak akkor védhető meg, ha a hatalom megoszlik:

- törvényhozó hatalom (parlament),
- végrehajtó hatalom (kormány, közigazgatás),
- bírói hatalom (független bíróságok).

A modern democráciákban azonban a hatalommegosztás nem tisztán, hanem funkcionálisan és intézményileg keverten valósul meg:

- a kormány gyakran kezdeményező szerepet visz a jogalkotásban,
- az államfőnek lehet vétőjoga,
- független hatóságok (pl. médiahatóság, számvevőszék, adatvédelmi biztos) részei a fékek–ellensúlyok rendszerének.

A lényeg:nincs egyetlen szerv, amely kizárólagosan, ellenőrzés nélkül gyakorolná a hatalmat (Heywood, 2019).

3. Intézményi modellek:parlamentáris, elnöki és félelnöki rendszerek

3.1 Parlamentáris rendszer

A parlamentáris demokráciában:

- a kormány a parlamentnek politikai felelősséggel tartozik,
- a kormány fennmaradása a parlamenti többség támogatásától függ,
- az államfő (elnök, király) szerepe inkább ceremoniális, korlátozott hatáskörrel.

Jellemző Európában (pl. Németország, Olaszország, Magyarország, Benelux államok). Előnye, hogy:

- rugalmasabb: bizalmatlansági indítvánnyal leváltható a kormány;
- könnyebben integrálható a koalíciós logika.

Hátránya lehet az instabilitás, ha a pártrendszer erősen fragmentált (túl sok kicsi párt) (Lijphart, 2012).

3.2 Elnöki rendszer

Az elnöki, más néven prezidenciális rendszer klasszikus példája az USA:

- az államfő egyben a kormányfő is (elnök),
- az elnököt közvetlenül vagy kvázi közvetlenül választják,
- mandátuma fix, nem függ a parlamenti többségtől,
- erős hatalommegosztás, a végrehajtó és törvényhozó hatalom külön legitimációval rendelkezik.

Előnye az erős, stabil végrehajtó hatalom; hátránya a „megosztott kormányzás” esetén kialakuló kormányzati patthelyzet (gridlock) (Lijphart, 2012).

3.3 Félelnöki (semi-presidential) rendszer

Félelnöki rendszerről beszélünk, ha:

- van közvetlenül választott elnök jelentős hatáskörrel,
- és van parlamentnek felelős kormány, miniszterelnökkel.

Jellegzetes példa Franciaország. Cohabitation esetén a köztársasági elnök és a kormányfő politikailag eltérő táborhoz tartozhat. Ez a modell a hatalom „kettős végrehajtó” jellegét hangsúlyozza (Elgie, 2011).

4. Pártrendszerek és pártok szerepe

4.1 Pártok, mint „kapcsoló intézmények”

A modern demokráciákban a politikai pártok kulcsszereplők:

- összegyűjtik és artikulálják a társadalmi érdekeket,
- programokká formálják az ideológiákat,
- jelölteket állítanak,
- kormányt alakítanak,
- és ellenzékként ellenőrzik a hatalmat.

Sartori szerint a pártrendszer jellege függ:

- a pártok számától,
- a köztük lévő távolságoktól (ideológiai polarizáció),
- a koalíciós potenciáltól (Sartori, 1976).

4.2 Többpártrendszer, kétpártrendszer, domináns párt

Európában túlnyomórészt többpártrendszerek vannak, amelyekben:

- 3–5 nagyobb párt vagy pártcsalád verseng,
- koalíciós kormányok gyakoriak,
- a kompromisszumkötés a kormányzás mindennapi része (Lijphart, 2012).

Léteznek azonban:

- **kétpárti túlsúllyal bíró rendszerek,**
- **domináns pártrendszerek,** ahol hosszabb ideig egy párt vagy pártcsalád megkerülhetetlen pozícióban van.

A pártrendszer a demokrácia működésére nagy hatást gyakorol: túlzott fragmentáció esetén kormányozhatatlanság, túlzott koncentráció esetén hegemonia- és pluralizmusvesztés fenyeget.

5. Választási rendszerek és politikai következményeik

5.1 Többségi és arányos rendszerek

A választási rendszer az a mechanizmus, amely:

- a szavazatokat mandátumokká alakítja,
- így befolyásolja a pártrendszer szerkezetét,
- és a kormányzati stabilitást.

Alaptípusok:

- **Többségi rendszerek** (first-past-the-post, kétfordulós rendszer):
 - a legerősebb jelölt nyer egyéni körzetben;
 - általában kétpárti vagy kevéspárti rendszert, erős, stabil kormányt eredményez;
 - de alulreprezentálhatja a kisebb pártokat.
- **Arányos rendszer (PR):**
 - a pártok listáira leadott szavazatok arányosan alakulnak mandátumokká;
 - jobban tükrözi a társadalmi sokszínűséget;
 - de sok pártot juttathat a parlamentbe, ami koalíciós kényszert, esetenként instabilitást jelenthet (Lijphart, 2012).

Európában sok ország **vegyes vagy módosított arányos** rendszert használ (kompenzáció, küszöb, bónuszok).

5.2 Választási küszöbök, kompenzáció, listatípusok

- **Választási küszöb:** egy minimális szavazatarány (pl. 3–5%), amelyet el kell érni a mandátumszerzéshez; cél a fragmentáció mérséklése.
- **Kompenzációs mandátumok:** kiegyensúlyozzák a torzításokat, közelebb visznek az arányossághoz.
- **Zárt és nyitott listák:** zárt lista esetén a párt dönti el a jelöltek sorrendjét, nyitott listán a választó is befolyásolhatja azt.

A választási rendszer „láthatatlan alkotmány”: formálja a politikai verseny logikáját, a pártok viselkedését és a reprezentáció jellegét.

6. A civil társadalom, média és érdekcsoportok szerepe

6.1 Civil társadalom

A modern demokráciák stabilitásához a civil társadalom létezése döntő: civil szervezetek, egyesületek, önkéntes szerveződések:

- közvetítik az állampolgári érdekeket,
- részvételi csatornákat teremtenek a választásokon túli politikához,
- ellenőrzik és kritizálják a hatalmat.

6.2 Érdekcsoportok és lobbizás

A pluralista demokrácia egyik jellegzetessége a legális érdekképviselés:

- szakszervezetek,
- munkáltatói szövetségek,
- szakmai kamarák,
- NGO-k.

A modern demokrácia működése szempontjából kulcskérdés, hogy a lobbizás:

- átlátható,
- szabályozott,
- és egyenlő esélyeket biztosító
keretek között zajlik-e.

6.3 Média és információszabadság

A **szabad, független média** a modern demokrácia „őrkutya” funkcióját látja el:

- informálja a polgárokat,
- napirendet alakít,
- feltárja a visszaéléseket,
- lehetővé teszi a közvélemény-formálást.

A médiakoncentráció, politikai befolyás és dezinformáció a 21. századi demokráciák egyik legnagyobb kihívása (Merkel, 2014).

7. Demokratikus részvétel:választásokon túl

7.1 Részvételi formák

A modern demokráciákban a politikai részvétel nem merül ki a négy- vagy ötévente tartott választásokban. Formái többek között:

- népszavazás,
- petíciók,
- tüntetések, demonstrációk,
- civil aktivizmus,
- online részvétel, konzultációk, polgári kezdeményezések (pl. európai polgári kezdeményezés).

Ezek a csatornák **kiegészítik**, de nem helyettesítik a képviseleti demokráciát (Heywood, 2019).

7.2 Részvételi demokrácia, deliberatív demokrácia

A részvételi demokrácia eszménye azt hangsúlyozza, hogy:

- az állampolgárok minél szélesebb körben és minél gyakrabban vegyenek részt a döntéshozatalban,
- a politika ne csak szakpolitikai elitek terepe legyen.

A deliberatív demokrácia (Habermas, 2012) a racionális, nyilvános érvelés szerepét emeli ki: a döntések akkor legitimak, ha az érintettek egyenlő eséllyel vehetnek részt a vitákban.

8. Demokratikus minőség és válságtünetek

8.1 Mi a „demokrácia minősége”?

A 21. században nem elég azt vizsgálni, hogy egy ország **formálisan demokrata-e**. A kutatók a „demokrácia minőségét” is elemzik:

- milyen a jogállamiság tényleges érvényesülése,
- mennyire függetlenek a bíróságok,
- van-e pluralizmus a médiában,
- érvényesül-e a korrupció elleni fellépés,
- mennyire inkluzív a politikai rendszer (Merkel, 2014).

8.2 Demokráciadeficit, illiberális demokrácia, hibrid rezsimek

- **Demokráciadeficit:** pl. az EU-nál gyakran emlegetett fogalom, amely a döntéshozatal átláthatatlanságára, a polgárok közvetlen befolyásának korlátaira utal.
- **Illiberális demokrácia:** formálisan vannak választások, de a jogállamiság, a sajtószabadság, az ellenzék mozgástere súlyosan korlátozott.
- **Hibrid rezsimek:** a demokrácia és autokrácia elemeit vegyítik: választások vannak, de nem fair, az ellenzék esélyei korlátozottak.

Merkel (2014) „defektes demokráciaként” írja le azokat a rendszereket, ahol a demokrácia valamely kulcseleme tartósan sérül (pl. jogállamiság, választások tisztasága, politikai jogok).

9. A modern demokráciák működése az európai többszintű térben

9.1 Nemzeti demokrácia és európai integráció

Az EU tagállamai **nemzeti demokráciák**, de szuverenitásuk egy részét **megosztják az uniós intézményekkel**. A modern demokráciák működését ma már:

- nem csak a nemzeti alkotmányok,
- hanem az uniós jog,
- és a nemzetközi emberi jogi mechanizmusok együttesen keretezik (Craig & de Búrca, 2020).

9.2 Többszintű demokrácia

A demokratikus működés több szinten zajlik:

- helyi önkormányzat: részvétel a mindennapi ügyekben,
- regionális szint: föderális vagy decentralizált országokban,
- nemzeti szint: parlament, kormány, választások,
- uniós szint: Európai Parlament, Tanács, Bizottság, polgári kezdeményezés.

A kérdés az, hogyan kapcsolódnak ezek a szintek egymáshoz: a modern európai demokrácia lényege, hogy a polgár **egyszerre több politikai közösség tagja**, és több szinten gyakorolhat jogokat, fogalmazhat meg követeléseket.

10. Összefoglalás

A modern demokráciák működését nem lehet egyetlen egyszerű definícióval megragadni. A fejezet fő üzenetei:

- A modern demokrácia **intézményi és értékrendi** konstrukció: népszuverenitás, jogállamiság, alapjogvédelem, hatalommegosztás, pluralizmus és részvétel együttese.
- A gyakorlatban eltérő modellek léteznek (parlamentáris, prezidenciális, félelnöki), de mindegyikben kulcsfontosságú a hatalom korlátozása és ellenőrzése.
- A pártok, pártrendszerek és választási rendszerek mélyen befolyásolják, hogy a demokrácia mennyire stabil, kormányozható és reprezentatív.
- A civil társadalom, a média és az érdekcsoportok nélkül a demokrácia formális vázáz üresedne ki; ők adják a „demokratikus ökoszisztéma” szövetét.
- A részvétel a választásokon túl is fontos: népszavazás, tüntetések, civil aktivitás, online részvételi formák.
- A 21. században a demokráciákat nem csak létezésük, hanem **minőségük** alapján vizsgáljuk: illiberális tendenciák, hibrid rezsimek, demokráciadeficit ellenére is keresni kell azokat az intézményi és társadalmi megoldásokat, amelyek a demokratikus működést erősítik.
- Az európai kontextusban a modern demokrácia **többszintű rendszerben** működik: nemzeti és uniós szint szorosan összekapcsolódik, ami egyszerre jelent lehetőséget és kihívást a demokrácia megújítására.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

Jelöld, hogy az állítás igaz (I) vagy hamis (H).

1. () Dahl szerint a modern demokrácia egyik kulcseleme a versengés a politikai szereplők között.
2. () A népszuverenitás elve szerint a hatalom végső forrása a parlament, nem a nép.
3. () A jogállamiság lényege, hogy a közhatalom gyakorlása joghoz kötött, és a bíróságok függetlenek.
4. () A parlamentáris rendszerben a kormány nem felel a parlamentnek.
5. () A prezidenciális rendszerben az államfőt közvetlenül vagy kvázi közvetlenül választják, és nem függ a parlament bizalmától.
6. () Az arányos választási rendszerek jellemzően növelik a pártrendszer fragmentációját.
7. () A civil társadalom és a média a demokrácia működése szempontjából közömbös szereplők.
8. () Illiberális demokráciának azt a rendszert nevezzük, ahol ugyan vannak választások, de az alapjogok és a jogállamiság súlyosan sérülnek.

2. Egyszerű választás (egy helyes válasz)

2.1. Melyik állítás írja le legpontosabban a parlamentáris rendszert?

- a) Az államfő és a kormányfő ugyanaz a személy, fix mandátummal.
- b) A kormány a parlament többségének támogatásától függ, és annak politikai felelősséggel tartozik.
- c) A bíróság választja a végrehajtó hatalom vezetőjét.
- d) A parlament feloszlatása kizárt.

2.2. Melyik típusú választási rendszer vezet inkább kétpártrendszerhez?

- a) Tiszta arányos rendszer
- b) Többségi, egyéni körzetes rendszer
- c) Nyitott listás arányos rendszer
- d) Vegyes rendszer

2.3. Melyik elem NEM jellemző a jogállamiságra?

- a) A jogszabályok mindenre egyformán vonatkoznak.
- b) A kormány döntései nem támadhatók bíróság előtt.
- c) A bíróságok függetlenek a végrehajtó hatalomtól.
- d) Az állam csak jogszabály által meghatározott keretek között járhat el.

3. Többszörös választás (több helyes válasz lehetséges)

3.1. Melyik tényezők számítanak a demokrácia minőségének értékelésekor?

- Jogállamiság érvényesülése
- Választások tisztasága
- Média pluralizmusa
- A kormány színe

3.2. Melyik állítások igazak az arányos választási rendszerre?

- Jobban tükrözi a társadalom politikai sokszínűségét.
- Hajlamos sok pártot bejuttatni a parlamentbe.
- Mindig egypárti kormányzást eredményez.
- Kompenzációs mandátumokkal közelíthet az arányos képviselethez.

3.3. Mely szereplők részei a modern demokrácia „ökoszisztémájának”?

- Politikai pártok
- Civil szervezetek
- Független média
- Titkos, ellenőrizetlen paramilitáris csoportok

4. Nyitott kérdések

4.1. Röviden magyarázd el, miben különbözik a parlamentáris és a prezidenciális rendszer a végrehajtó hatalom legitimációja szempontjából!

4.2. Írj egy példát arra, hogyan befolyásolja a választási rendszer a pártrendszer szerkezetét!

4.3. Mit jelent az, hogy „illiberális demokrácia”, és miért problematikus ez a fogalom a modern demokrácia működése szempontjából?

4.4. Mutasd be, hogyan járulhat hozzá a civil társadalom és a média a demokrácia minőségének javításához vagy romlásához!

Megoldókulcs

1. Igaz–hamis

1. I: Dahl szerint a versengés (kompetitív választások) alapvető elem.
2. H: A népszuverenitás szerint a hatalom végső forrása a nép, a parlament csak ennek intézményi megjelenítése.
3. I: A jogállamiság egyik lényege a joghoz kötött hatalom és a független bírósági kontroll.
4. H: Parlamentáris rendszerben a kormány politikai felelősséggel tartozik a parlamentnek.
5. I: A prezidenciális rendszerben az elnök önálló legitimációval bír, mandátuma nem függ a parlament bizalmától.

6. I: Az arányos rendszerek általában több pártot juttatnak be a parlamentbe, növelve a fragmentációt.
7. H: A civil társadalom és a média a demokrácia szempontjából kulcsfontosságú, nem közömbös.
8. I: Illiberális demokráciában vannak választások, de a jogállamiság és alapjogok súlyosan sérülnek.

2. Egyszerű választás

- 2.1. **b):** A kormány a parlament többségének támogatásától függ, és felelős előtte.
- 2.2. **b):** A többségi, egyéni körzetes rendszer tipikusan kétpárti irányba hat.
- 2.3. **b):** Az, hogy a kormány döntései nem támadhatók bíróság előtt, éppen a jogállamiság hiányára utalna, tehát NEM jellemző a jogállamiságra.

3. Többszörös választás

- 3.1.
 - Helyes: „Jogállamiság érvényesülése”, „Választások tisztasága”, „Média pluralizmusa”.
 - Helytelen: „A kormány színe” önmagában nem minőségi kritérium.
- 3.2.
 - Helyes: „Jobban tükrözi a társadalom politikai sokszínűségét.”, „Hajlamos sok pártot bejuttatni a parlamentbe.”, „Kompenzációs mandátumokkal közelíthet az arányos képviselethez.”
 - Helytelen: „Mindig egypárti kormányzást eredményez.”: ez inkább többségi rendszerre jellemző.
- 3.3.
 - Helyes: Politikai pártok, Civil szervezetek, Független média.
 - Helytelen: titkos, ellenőrizetlen paramilitáris csoportok a demokrácia szempontjából kifejezetten veszélyesek.

4. Nyitott kérdések: vázlatos minta-válaszok

- 4.1.
 - Parlamentáris rendszer: a kormány legitimitását a parlamenti többség támogatása adja; a végrehajtó hatalom közvetetten a parlamenten keresztül kapcsolódik a néphez.
 - Prezidenciális rendszer: az elnök közvetlen (vagy kvázi közvetlen) népi felhatalmazással bír; a végrehajtó és törvényhozó hatalom külön demokratikus legitimitációval rendelkezik.

4.2.

- Pl. arányos rendszerben több kisebb párt jut be, koalíciós kormányok alakulnak, kompromisszum-orientált politika jellemző.
- Többségi rendszerben a nagy pártok erősödnek meg, kisebb pártok kiesnek, kialakulhat kétpártrendszer, stabil, de kevésbé reprezentatív kormányzás.

4.3.

- Illiberális demokrácia: formálisan vannak választások, de a sajtószabadság, bírói függetlenség, ellenzéki jogok sérülnek.
- Problemás, mert a „demokrácia” címke alatt autoriter elemek jelennek meg, a népszuverenitás csak retorikailag, nem jogállami keretek között érvényesül.

4.4.

- Civil társadalom és média javíthatja a minőséget: korrupció feltárása, jogsértések nyilvánosságra hozása, állampolgári edukáció.
- Rontja, ha a civil szféra elnyomott, a média politikailag elfoglalt vagy dezinformációt terjeszt: ekkor a demokrácia formális, de tartalmilag kiüresedik.

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Elgie, R. (2011). *Semi-presidentialism: Sub-types and democratic performance*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Habermas, J. (2012). *The crisis of the European Union: A response*. Polity Press. <https://politybooks.com>

Heywood, A. (2019). *Politics* (5th ed.). Palgrave Macmillan. <https://www.macmillanihe.com>
ISBN-13: 9781352005455

Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries* (2nd ed.). Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Merkel, W. (2014). Is there a crisis of democracy? *Democratic Theory*, 1(2), 11–25. <https://berghahnjournals.com>

Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org>

Schmitter, P. C., & Karl, T. L. (1991). What democracy is... and is not. *Journal of Democracy*, 2(3), 75–88. <https://muse.jhu.edu>

1.4 A modern demokrácia fogalma és gyökerei

(Concept of Modern Democracy, Roots of Modern Democracies)

1. Bevezetés: miért nem elég az, hogy „a nép uralma”?

A demokráciát gyakran röviden úgy határozzák meg, hogy „a nép uralma”. Ez azonban a modern politikatudomány számára túlságosan egyszerű meghatározás. A 21. században legalább három szinten kell pontosítani, mit értünk demokrácia alatt:

1. **Fogalmi szint:** milyen elméleti ismérvei vannak a demokráciának?
2. **Történeti szint:** milyen hosszú, konfliktusokkal teli fejlődési folyamat hozta létre a mai demokráciákat?
3. **Normatív szint:** mit tekintünk ma „jó” vagy „teljes” demokráciának, nem csak minimumnak?

David Held (2006) szerint a modern demokrácia egy **összetett intézményi és értékrendi konstrukció**, amely egyszerre szól:

- a politikai részvételről,
- a hatalom korlátozásáról,
- a jogok és szabadságok védelméről,
- az állampolgári egyenlőségről.

Ez a fejezet azt mutatja be, hogyan jutottunk el az ókori és kora újkori kísérletektől a modern liberális demokráciákig, és hogyan rögzítik mindezt a mai európai alkotmányok és az Európai Unió alapidokumentumai.

2. Az ókori gyökerek: Athén és a római köztársaság

2.1 Athéni demokrácia

Az ókori Athén (Kr. e. 5–4. század) szokás szerint a demokrácia „bölcsője”. Ugyanakkor fontos látni, hogy:

- a politikai részvétel **közvetlen** volt: a polgárok (férfi, szabad, athéni származású) a népgyűlésen személyesen szavaztak törvényekről, háborúról, békéről;
- nem volt általános választójog: a nők, rabszolgák, metoikoszok (betelepedettek) kizárva;
- nem létezett modern értelemben vett jogállamiság és alapjogvédelem.

Athén így **részvételi szempontból radikálisan demokratikus**, de társadalmi inklúzió és jogegyenlőség szempontjából kifejezetten korlátozott rendszer volt (Dunn, 2005).

2.2 A római köztársaság

A római köztársaság (Kr. e. 509–27) inkább egy **kevert berendezkedés**, ahol:

- voltak népgyűlések és választott tisztségviselők,
- de a politikai hatalom jelentős része az arisztokratikus szenátus kezében volt,
- az intézmények kombinálták a „demokratikus” (népgyűlés), „aristokratikus” (szenátus) és „monarchikus” (magistratusok) elemeket (Held, 2006).

A modern demokrácia történetében az ókori modellek inkább **inspirációs forrásként**, mintsem közvetlen intézményi előzményként jelennek meg. A mai liberális demokráciák sokkal inkább a kora újkor és felvilágosodás gondolkodóira épülnek.

3. Középkori és kora újkori előzmények: rendi gyűlések, városi önkormányzatok

A középkorban a „demokrácia” fogalma háttérbe szorult, de számos olyan intézmény jött létre, amely később a modern demokráciák előképeinek tekinthető:

- **városi önkormányzatok:** városi polgárság önigazgatása, választott tisztségviselőkkel;
- **rendi gyűlések, parlamentumok:** királyi hatalom és rendek közötti alku fórumai (pl. angol parlament, magyar országgyűlés);
- **jogkorlátozó dokumentumok:** pl. Magna Carta (1215), amely a király hatalmát korlátozta, és bizonyos jogokat garantált a nemesség számára.

Ezek nem voltak demokratikus rendszerek a mai értelemben, de két fontos örökséget hagytak:

1. a **jogkorlátozott királyság** eszméjét (az uralkodó hatalma nem korlátlan),
2. az **intézményesített képviselet** gondolatát (rendi gyűlések, parlamentek).

4. A felvilágosodás és a társadalmi szerződés elméletei

A modern demokráciák szellemi alapjai a 17–18. századi politikafilozófiában kristályosodtak ki. A társadalmi szerződés elméletek közös kérdése: **milyen alapon legitim az állam hatalma?**

4.1 Hobbes, Locke, Rousseau

- **Thomas Hobbes** szerint az ember természetes állapota „mindenki harca mindenki ellen”, ezért az emberek biztonságért cserébe hatalmat ruháznak egy szuverénre. Hobbes azonban inkább az **erős, autoriter szuverenitást** igazolja, nem a demokráciát.
- **John Locke** viszont a **természetes jogokra** (élet, szabadság, tulajdon) épít: a kormány csak addig legitim, amíg e jogokat tiszteletben tartja. Ha ez sérül, **ellenállási jog** áll fenn. Locke gondolatai a modern liberális alkotmányosság alapjai.

- **Jean-Jacques Rousseau** a „népszuverenitás” eszméjét viszi tovább: a legitim politika csak a „közakarat” (volonté générale) kifejeződése lehet. Nála a demokrácia inkább **közvetlen és közösségelvű** (Dunn, 2005; Held, 2006).

4.2 Montesquieu és a hatalommegosztás

Montesquieu klasszikus elve: a szabadság csak akkor védhető meg, ha a hatalom megoszlik **törvényhozó, végrehajtó és bírói** funkciókra. E gondolat a modern alkotmányok és demokráciák egyik alapköve (Held, 2006).

5. Forradalmak és alkotmányos kísérletek: Amerika és Franciaország

5.1 Amerikai forradalom és alkotmány

Az amerikai függetlenségi háború és az 1787-es alkotmány a modern demokráciák első nagy laboratóriuma:

- új elv: a **népszuverenitás** nem a királyt, hanem az „embereket” illeti;
- kodifikálja a **hatalommegosztást**, a **fékek–ellensúlyok** rendszerét (preszidenciális rendszer);
- rögzíti az alapjogok (Bill of Rights) védelmét.

Bár a választójog kezdetben korlátozott (nők, rabszolgák, vagyon nélküliek kizárva), az intézményi modell döntő hatással lesz a modern demokrácia fogalmára.

5.2 Francia forradalom

A francia forradalom (1789) más utat jár:

- radikális szakítás az ancien régime-mel (feudalizmus, rendi kiváltságok);
- deklarálja az **Ember és Polgár Jogainak Nyilatkozatában** az emberi jogokat, népszuverenitást, hatalommegosztást;
- forradalmi logikája később jakobinus diktatúrába fordul, mégis a modern demokrácia **egalitárius és republikánus** eszmevilágának meghatározó forrása (Dunn, 2005; Held, 2006).

6. A választójog kiterjesztése: demokratizálódási hullámok

A 19–20. században a demokrácia egyik kulcsfolyamata a **választójog folyamatos kiterjesztése**:

1. Vagyoni cenzusok fokozatos eltörlése: a szegényebb rétegek bevonása.
2. A munkásság bevonása: szociális jogok, munkajogi küzdelmek hatására.
3. A nők választójogának elismerése: feminista mozgalmak eredményeként.
4. A faji, etnikai diszkrimináció tilalma: polgárjogi mozgalmak.

Robert Dahl szerint a „poliarhia” fogalom pontosan azt fejezi ki, hogy a demokrácia **nem egyszeri forradalmi aktus, hanem fokozatos kiterjesztés**: a politikai egyenlőség és részvétel körének szélesítése (Dahl, 1971).

Samuel Huntington a **demokratizálódás „hullámairól”** beszél: a 19. századi kezdetektől, a második világháború utáni hullámon át a harmadik hullámig (diktatúrák bukása Dél-Európában, Latin-Amerikában, Kelet-Közép-Európában). A modern demokrácia fogalma ma e folyamatok eredője.

7. Liberális, republikánus és szociáldemokrata demokratiafelfogások

7.1 Liberális (eljárási) demokrácia

A liberális demokrácia elsősorban **eljárási** (procedurális) szempontból ragadja meg a demokráciát:

- szabad, tisztességes, rendszeres választások,
- többpártrendszer,
- alapjogok védelme,
- jogállamiság, független bíróságok.

A „minimalista” definíciók (pl. Schumpeter) szerint a demokrácia lényege, hogy a vezetőket **versengő választások révén** lehet leváltani. A deliberatív és részvételi elméletek kritikája szerint ez **nem elég**, de kiindulópontként fontos (Schumpeter, 1942; Held, 2006).

7.2 Republikánus demokrácia

A republikánus hagyomány a szabadságot nem pusztán „be nem avatkozásként”, hanem **„nem-dominanciaként”** érti: akkor vagyunk szabadok, ha nem vagyunk mások önkényes uralmának alávetve (Pettit, 1997).

A republikánus demokrácia hangsúlya:

- a **közjó és a köztársasági erény**
- a korrupció elleni védelem
- a „polgári részvétel” és kontroll.

7.3 Szociáldemokrata, szociális demokrácia

A szociáldemokrata szemlélet szerint a **formális politikai egyenlőség** nem elég; a demokrácia csak akkor „valódi”, ha a polgárok között **társadalmi-gazdasági értelemben is elfogadható egyenlőség** van:

- oktatáshoz, egészségüghöz való hozzáférés,
- munkajogok, szociális ellátás,

- esélyegyenlőség.

Ez a felfogás a „szociális állam” (Sozialstaat) eszméjéhez kapcsolódik, különösen erős a kontinentális Európában (Held, 2006; Merkel, 2014).

8. Procedurális vs. tartalmi (substantív) demokrácia

A demokrácia fogalmának vitáiban gyakori megkülönböztetés:

- **Procedurális (eljárási) demokrácia:** a hangsúly azon van, hogy megvannak-e a demokratikus eljárások: választások, pártok, szólásszabadság, jogállamiság.
- **Tartalmi (substantív) demokrácia:** ezen túl azt is vizsgálja, hogy:
 - érvényesül-e a társadalmi igazságosság,
 - milyen a kimenetek minősége (pl. emberi jogok tisztelete, kisebbségek védelme),
 - milyen mértékben valósul meg az állampolgári részvétel.

A mai demokráciakutatás (Merkel, 2014) egyre inkább **rétegezett fogalomként** kezeli a demokráciát: minimális szinttől (szabad választások) a konszolidált, magas minőségű demokráciáig.

9. A modern demokrácia európai alkotmányos rögzítése

9.1 Nemzeti alkotmányok

A 20. századi európai alkotmányok: különösen a második világháború után: a demokrácia fogalmát **alkotmányos érték**ként rögzítik:

- a preambulumban vagy az első cikkekben kimondják, hogy az állam **demokratikus jogállam**,
- részletesen szabályozzák a hatalommegosztást, parlamenti rendszert, államfői szerepet,
- alapjogi katalógusban rögzítik a polgári és politikai, sok helyen szociális jogokat is,
- létrehozzák az **alkotmánybíróságot** vagy hasonló kontrollmechanizmust.

A modern demokrácia fogalma így **jogi normává** válik: nem csupán elméleti ideál, hanem jogilag kikényszeríthető állami köteleesség (Kovács, 2025).

9.2 Az Európai Unió értékalapja

Az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke kimondja, hogy az EU az olyan értékekre épül, mint:

- az **emberi méltóság tisztelete**,
- **szabadság**,
- **demokrácia**,
- **egyenlőség**,
- **jogállamiság**,

- valamint az emberi jogok tisztelete, beleértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait.

A 7. cikk pedig lehetővé teszi az eljárást azon tagállamokkal szemben, amelyek súlyosan és tartósan sértik ezeket az értékeket. Ezzel a modern demokrácia fogalma **uniós szintű normává** is válik, nem csak tagállami szinten (Craig & de Búrca, 2020).

10. Összefoglalás

A modern demokrácia nem „természetes állapot”, hanem évszázados küzdelmek, eszmetörténeti viták, forradalmak, reformok és intézményi kísérletek eredménye. A fejezet fő tanulságai:

- Az ókori Athén és a római köztársaság fontos inspiráció, de a modern demokrácia **nem egyszerűen ezek továbbélése**, hanem új, komplex konstrukció.
- A felvilágosodás társadalmi szerződés elméletei (Hobbes, Locke, Rousseau) és Montesquieu hatalommegosztás-elmélete döntő jelentőségű a legitim hatalom és szabadság modern értelmezésében.
- Az amerikai és francia forradalom kulcspontra: népszuverenitás, emberi jogok, alkotmányosság, de a gyakorlati fejlődés hosszú, konfliktusos folyamat volt.
- A demokrácia lényege a **választójog kiterjesztésében**, a **politikai és jogi egyenlőség** erősítésében áll; ez hullámokban ment végbe a 19–20. században.
- A modern demokráciának több változata van: liberális, republikánus, szociáldemokrata felfogások más-más hangsúlyokat helyeznek az eljárás és a tartalom közé.
- A politikatudomány különbséget tesz **procedurális** és **tartalmi** demokrácia között; a konszolidált, magas minőségű demokrácia mindkét dimenzióban erős.
- Európában ma a demokrácia fogalma **alkotmányos és uniós szintű érték**, amelynek megsértése jogi következményeket vonhat maga után.

A hallgató számára a kulcs: a „demokrácia” szó alatt mindig érdemes megkérdezni: **pontosan milyen demokráciafelfogásról, milyen történeti kontextusról és milyen intézményi modellről van szó.**

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

Jelöld, hogy az állítás igaz (I) vagy hamis (H).

1. () Az athéni demokrácia minden felnőtt lakos számára biztosította a politikai részvételt, nemi és vagyoni megkülönböztetés nélkül.
2. () A középkori rendi gyűlések és városi önkormányzatok teljes értékű modern demokráciák voltak.

3. () Locke gondolkodásában a kormány legitimitása a természetes jogok tiszteletben tartásán alapul.
4. () Montesquieu a hatalommegosztás elvét fogalmazta meg, amely a modern demokráciák egyik alapelve.
5. () A választójog kiterjesztése a 19–20. században a demokrácia fejlődésének fontos eleme volt.
6. () A liberális demokrácia csak a társadalmi-gazdasági egyenlőséget tekinti a demokrácia mércéjének.
7. () A szociáldemokrata demokráciafelfogás szerint a formális politikai egyenlőség mellé szociális államra is szükség van.
8. () Az EU alapdokumentumai nem foglalkoznak a demokrácia, jogállamiság és emberi jogok kérdésével.

2. Egyszerű választás (egy helyes válasz)

2.1. Melyik gondolkodó neve kapcsolható leginkább a népszuverenitás és a „közakarat” fogalmához?

- a) Thomas Hobbes
- b) John Locke
- c) Jean-Jacques Rousseau
- d) Montesquieu

2.2. Melyik állítás illik Samuel Huntington „demokratizálódási hullámok” fogalmához?

- a) A demokrácia egyszeri történelmi esemény, amely után a rendszer végleg stabil.
- b) A demokráciák terjedése és visszaszorulása időben egymást követő hullámokban zajlik.
- c) A demokrácia csak Nyugat-Európában lehetséges.
- d) A demokráciák száma mindig folyamatosan növekszik, visszalépés nem lehetséges.

2.3. Melyik felfogás tekinti a demokrácia lényegének elsősorban a szabad, versengő választásokat és a kormány leválthatóságát?

- a) Republikánus demokrácia
- b) Liberális–procedurális demokrácia (Schumpeter-féle)
- c) Szociáldemokrata demokrácia
- d) Deliberatív demokrácia

3. Többszörös választás (több helyes válasz lehetséges)

3.1. Mely elemek jellemzik a modern liberális demokrácia fogalmát?

- Szabad, tisztességes, rendszeres választások
- Egypártrendszer és állampárt
- Jogállamiság, független bíróságok
- Alapvető jogok és szabadságok védelme

3.2. Melyik történeti folyamatok járultak hozzá közvetlenül a modern demokrácia kialakulásához?

- Amerikai forradalom és alkotmány
- Francia forradalom
- Középkori abszolút monarchiák korlátlan megerősítése
- Választójog fokozatos kiterjesztése a 19–20. században

3.3. Melyik állítások igazak a „procedurális” demokráciafelfogásra?

- Főleg az intézményi eljárásokra koncentrál (választások, pártok, jogállamiság).
- Elsősorban a társadalmi-gazdasági kimenetek igazságosságával foglalkozik.
- Minimumfeltételként tekinti a szabad, versengő választásokat.
- Nem foglalkozik az intézményekkel, csak a politikai kultúrával.

4. Nyitott kérdések

4.1. Magyarázd el röviden, miben különbözik az athéni demokrácia a modern liberális demokráciától a részvétel és a jogegyenlőség szempontjából!

4.2. Írd le saját szavaiddal, hogyan járult hozzá a felvilágosodás (Locke, Rousseau, Montesquieu) a modern demokrácia eszméjének kialakulásához!

4.3. Mutasd be, mit jelent a választójog „kiterjesztése” a demokrácia fejlődése szempontjából, és említs legalább két társadalmi csoportot, amelyek később kaptak választójogot!

4.4. Válassz ki egy demokráciafelfogást (liberális, republikánus, szociáldemokrata, deliberatív), és írd le, milyen szempontokat tenne a „jó demokrácia” mércéjévé!

Megoldókulcs

1. Igaz–hamis

1. H: Az athéni demokráciában a nők, rabszolgák, metoikoszok ki voltak zárva; nem volt általános választójog.
2. H: A középkori intézmények (rendi gyűlések, városi önkormányzatok) fontos előzmények, de nem felelnek meg a modern demokrácia kritériumainak.
3. I: Locke szerint a kormány legitimitációja a természetes jogok védelmén alapul; ennek megsértése esetén ellenállási jog van.
4. I: Montesquieu a hatalommegosztás elvét fogalmazta meg.

5. I: A választójog kiterjesztése (szegényebb rétegek, nők, kisebbségek bevonása) a modern demokrácia fejlődésének egyik fő eleme.
6. H: A liberális demokrácia elsősorban az eljárásokra, intézményekre és jogállamiságra koncentrál; nem csak a társadalmi-gazdasági egyenlőséget tekinti mércének.
7. I: A szociáldemokrata felfogás szerint a demokrácia minősége összefügg a szociális állam és jóléti intézmények létezésével.
8. H: Az EU alapidokumentumai (pl. EUSZ 2. cikk) kifejezetten a demokráciát, jogállamiságot és emberi jogokat rögzítik közös értékneként.

2. Egyszerű választás

- 2.1. **c) Jean-Jacques Rousseau:** a közakarat és népszuverenitás fő teoretikusa.
- 2.2. **b):** Huntington szerint a demokráciák terjedése és visszaesése történeti hullámokban zajlik.
- 2.3. **b) Liberális–procedurális demokrácia (Schumpeter-féle):** a versengő választásokat és a kormány leválthatóságát tekinti a demokrácia lényegének.

3. Többszörös választás

3.1.

- Helyes: „Szabad, tisztességes, rendszeres választások”, „Jogállamiság, független bíróságok”, „Alapvető jogok és szabadságok védelme”.
- Helytelen: „Egypártrendszer és állampárt” éppen a nem-demokratikus rendszerek jellemzője.

3.2.

- Helyes: Amerikai forradalom és alkotmány; Francia forradalom; választójog fokozatos kiterjesztése.
- Helytelen: az abszolút monarchiák „korlátlan megerősítése” inkább a demokrácia akadálya volt.

3.3.

- Helyes: „Főleg az intézményi eljárásokra koncentrál (választások, pártok, jogállamiság).”, „Minimumfeltételként tekinti a szabad, versengő választásokat.”
- Helytelen: a társadalmi-gazdasági kimenetek igazságossága inkább tartalmi felfogáshoz tartozik; az intézményeket elutasító nézet nem illik a procedurális megközelítésre.

4. Nyitott kérdések: vázlatos minta-válaszok

4.1.

- Athénban: közvetlen részvétel, de szűk polgárjog; nők, rabszolgák, idegenek kizárva.

- Modern liberális demokrácia: tipikusan képviseleti rendszer, de elvileg általános választójog, jogegyenlőség, alapjogvédelem.

4.2.

- Locke: kormányzati hatalom csak a természetes jogok védelmére legitim, társadalmi szerződés, ellenállási jog.
- Rousseau: népszuverenitás, közakarat, a törvényhozás a néphez kötődik.
- Montesquieu: hatalommegosztás, a szabadság védelme a hatalom hatalom általi fékezésével.

4.3.

- A választójog kiterjesztése: a demokrácia evolúciója az egyenlőtlen, cenzusos rendszerektől az általános választójogig.
- Későn jogot szerző csoportok: nők, vagyoni cenzus alá eső szegények, rasszizmus által sújtott kisebbségek (pl. afroamerikaiak egyes államokban).

4.4.

- Pl. deliberatív demokrácia: a „jó demokrácia” mércéje az, hogy mennyire nyitott, inkluzív és racionális a közpolitikai vita; a döntések előtt zajlik-e valódi érvelés, meghallgatják-e az érintetteket.
- Pl. szociáldemokrata: fontos a szociális jogok, jóléti ellátások, esélyegyenlőség megléte.

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxe/9780198856641.001.0001>

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu>

Dunn, J. (2005). *Setting the people free: The story of democracy*. Atlantic Books. <https://atlantic-books.co.uk>

Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Polity Press. <https://politybooks.com>

Huntington, S. P. (1991). *The third wave: Democratization in the late twentieth century*. University of Oklahoma Press. <https://www.oup.com>

Merkel, W. (2014). Is there a crisis of democracy? *Democratic Theory*, 1(2), 11–25. <https://berghahnjournals.com>

Pettit, P. (1997). *Republicanism: A theory of freedom and government*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, socialism and democracy*. Harper. <https://www.harpercollins.com>

1.5 Demokratikus szervezetek Európában

1.5 Demokratikus szervezetek Európában

(*Democratic Organizations in Europe*)

1. Bevezetés: mit nevezünk demokratikus szervezetnek?

Amikor „demokratikus szervezetekről” beszélünk Európában, nem csupán a nemzeti parlamentekre és kormányokra gondolunk. A 21. századi Európa **többszintű kormányzás** tere:

- nemzeti demokratikus intézmények (parlamentek, kormányok, bíróságok, önkormányzatok),
- **szupranacionális** szervezetek (Európai Unió, Európa Tanács, EBESZ),
- független intézmények (ombudsmani hivatalok, nemzeti emberi jogi intézmények),
- **civil társadalmi szervezetek, érdekképviselők, szociális partnerek.**

Demokratikus szervezetnek azokat a jogi-intézményi kereteket tekinthetjük, amelyek:

1. a **népképviseletet, részvételt és elszámoltathatóságot** biztosítják,
2. védik az emberi jogokat és a jogállamiságot,
3. átlátható, jogi szabályokhoz kötött módon működnek,
4. és a döntéseket **nyilvános vitában, pluralista közegben** hozzák meg (Craig & de Búrca, 2020).

A modern európai demokrácia így nem egyetlen intézményre épül, hanem **intézmények és szervezetek hálózatára**, amelyek egymást kiegészítve őrzik a demokratikus működés feltételeit.

2. Nemzeti demokratikus intézmények Európában

2.1 Parlament, kormány, bíróságok

A legtöbb európai állam **parlamentáris vagy félelnöki** rendszerrel működik, ahol:

- a **parlament** a népképviselő fő fóruma, törvényhozó hatalommal,
- a **kormány** politikai felelősséggel tartozik a parlamentnek (parlamentáris rendszerben),
- a **bíróságok**: különösen az alkotmánybíróságok vagy alkotmányjogi kontrollt gyakorló felsőbíróságok: a jogállamiság és alapjogvédelem intézményei.

Ezek az intézmények: a helyi önkormányzatokkal együtt: a demokrácia „**első szintjét**” jelentik, ahol az állampolgárok közvetlenül gyakorolják választójogukat és képviseleti jogukat (Lijphart, 2012).

2.2 Helyi és regionális önkormányzatok

A helyi önkormányzatok:

- a demokratikus részvétel **legközvetlenebb szinterei**,
- közszolgáltatásokat szerveznek (oktatás, közlekedés, szociális ellátások),
- és gyakran **decentralizált döntéshozatalt** valósítanak meg.

Számos országban léteznek regionális parlamentek, kormányok is (pl. Németország tartományai, spanyol autonóm közösségek), amelyek szintén demokratikusan választott szervek. Ezek együtt alkotják a nemzeti demokrácia **területi dimenzióját**.

3. Demokratikus szervezetek az Európai Unió szintjén

3.1 Az EU intézményi rendszere mint demokratikus szerkezet

Az Európai Unió intézményi kerete sajátos: nem klasszikus állam, de nem is pusztán kormányközi szervezet. A demokratikus legitimáció több pilléren nyugszik (Craig & de Búrca, 2020):

- **Európai Parlament:** közvetlenül választott, uniós szintű népképviseleti szerv;
- **Tanács / Európai Tanács:** a tagállamok kormányait, államfőit képviseli;
- **Európai Bizottság:** „szupranacionális végrehajtó” és jogalkotási kezdeményező;
- **Európai Unió Bírósága:** jogállamiság és uniós jog elsődlegességének őre.

A demokratikus jelleg abból fakad, hogy:

- a Parlamentet **közvetlenül az uniós polgárok választják**,
- a Tanács mögött a tagállami demokratikus rendszerek állnak,
- a Bizottság kollektív felelősséggel tartozik a Parlamentnek (bizalmatlansági indítvány),
- a Bíróság: jogállami elvek alapján: kontrollt gyakorol a többi intézmény fölött.

3.2 Az Európai Parlament mint „uniós népképviselet”

Az Európai Parlament az EU **egyedüli közvetlenül választott** intézménye:

- a polgárok 5 évente választanak képviselőket,
- a Parlament a Tanáccsal együtt **társjogalkotó** (rendes jogalkotási eljárás),
- ellenőrzési funkciói: Bizottság megválasztása, bizottsági elnökjelölt jóváhagyása, bizalmatlansági indítvány, kérdések, vizsgálóbizottságok.

Az utóbbi években egyre nagyobb hangsúlyt kap, hogy a Parlament:

- **elszámoltathatóságot** kérjen számon a Bizottságon,

- növelje az átláthatóságot,
- és erősítse az uniós döntések demokratikus legitimitását.

3.3 Tanács, Európai Tanács és a végrehajtó hatalom

A **Tanács** a tagállami miniszterek fóruma, a **Európai Tanács** pedig az állam- és kormányfők testülete. Fő funkcióik:

- politikai irányvonal kijelölése,
- jogalkotásban való részvétel (Tanács),
- válságkezelés, csúcspolitikai döntések (Európai Tanács).

Demokratikus szempontból legitimitásuk a **tagállami demokráciákon** keresztül származik: az ülésen részt vevő kormányfők, miniszterek a saját országuk választóinak felelősek.

3.4 Gazdasági és Szociális Bizottság (EESC): a szervezett civil társadalom hangja

Az **Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EESC)**:

- uniós tanácsadó szerv,
- tagjai munkáltatói szervezetek, szakszervezetek és egyéb civil szervezetek képviselői,
- hidat képez az uniós intézmények és a „szervezett civil társadalom” között.

Feladatai közé tartozik:

- vélemények készítése jogalkotási javaslatokról,
- a **részvételi demokrácia** erősítése,
- civil társadalmi dialógus szervezése uniós és nem uniós országokban.

Noha az EESC hatásosságát időnként kritika éri, létezése mégis rámutat arra, hogy az EU-ban a demokrácia **nem csak választásokon, hanem strukturált érdekképviselési csatornákon keresztül is működik** (Kovács, 2025).

4. Európa Tanács és az Emberi Jogok Európai Bírósága

4.1 Az Európa Tanács, mint „normatív demokráciaexportőr”

Az **Európa Tanács** 46 tagállamot tömörítő nemzetközi szervezet, amelynek fő célja:

- az emberi jogok,
- a demokrácia,
- és a jogállamiság védelme és erősítése Európában.

Eszközei közé tartoznak:

- egyezmények (pl. Emberi Jogok Európai Egyezménye),
- monitoring mechanizmusok,
- szakpolitikai ajánlások,

- és a tagállamok reformtörekvéseinek támogatása.

A szervezetet gyakran emlegetik a „demokrácia, emberi jogok és jogállamiság európai bástyájaként” (Council of Europe, 2018).

4.2 Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)

Az EJEB:

- egyéni panasz alapján dönthet az egyezmény megsértéséről,
- ítéletei kötelező erővel bírnak a tagállamokra,
- a tagállamoknak jogrendszerüket összhangba kell hozniuk az ítéletekkel.

A Bíróság így **közvetlen jogvédelmet** biztosít az európai polgároknak, és közvetett módon a demokrácia működését is formálja: kényszerítheti az államokat például a tisztességes eljárás, szabad választások, gyülekezési szabadság, sajtószabadság biztosítására (Council of Europe, 2018).

4.3 Civil társadalom és INGO-konferencia

Az Európa Tanács rendelkezik **INGO-konferenciával** (International Non-Governmental Organisations Conference):

- több száz nemzetközi civil szervezet vesz részt benne,
- konzultatív jogállásuk van,
- a Tanács politikáinak alakításában strukturált módon vesznek részt.

Ez a modell jól mutatja, hogy az európai demokratikus szervezetek **tudatosan építik be a civil társadalmat** a döntéshozatalba.

5. EBESZ és az ODIHR: demokrácia, választások, emberi jogok

5.1 Az EBESZ (OSCE) demokratikus dimenziója

Az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ / OSCE)** 57 államot tömörít (Európa, Észak-Amerika, Közép-Ázsia), és a biztonságot **három „dimenzióban”** értelmezi:

- politikai–katonai,
- gazdasági–környezeti,
- **emberi dimenzió: demokrácia, emberi jogok, jogállamiság.**

A legsajátosabb demokratikus szerve az **ODIHR (Office for Democratic Institutions and Human Rights)**, amely:

- támogatja a tagállamokat demokratikus intézmények kiépítésében,
- választásmegfigyelést végez,
- jogszabályi reformokhoz ad szakértői támogatást,

- segíti a civil társadalmat és kisebbségi csoportokat.

5.2 Emberi dimenziós konferenciák

Az EBESZ emberi dimenziós konferenciái (pl. varsói Human Dimension Implementation Meeting, újabban Warsaw Human Dimension Conference):

- Európa legnagyobb éves emberi jogi és demokrácia-konferenciái,
- ahol államok, nemzetközi szervezetek, civil szervezetek vitatják meg a demokrácia és jogállamiság helyzetét,
- ajánlások születnek a demokratikus gyakorlatok javításáról.

Az EBESZ így „külső” **demokratikus ellenőrzési fórumként** is működik az európai államok számára.

6. Nemzeti emberi jogi intézmények és ombudsmani hivatalok

A demokráciák minőségét jelentősen befolyásolja a **nemzeti emberi jogi intézmények (NHRI-k)** és az ombudsmani hivatalok működése:

- függetlenek a kormánytól,
- vizsgálják az alapjog-sértéseket,
- ajánlásokat tesznek a jogalkotás és jogalkalmazás javítására,
- gyakran a parlamentnek számolnak be.

Ezeket az intézményeket európai szinten az ENNHRI (European Network of National Human Rights Institutions) fogja össze, amely hangsúlyozza, hogy az erős, független NHRI **a jogállamiság és demokrácia egyik indikátora**.

7. Civil társadalom, NGO-k és szociális partnerek

7.1 Civil társadalmi szervezetek, mint a demokrácia „pillérjei”

Európában egyre szélesebb szakirodalmi és politikai konszenzus övezi azt az állítást, hogy a **civil társadalom a demokrácia egyik alappillére**:

- hidat képez a polgárok és a döntéshozók között,
- visszacsatolást ad a politikai intézményeknek,
- alternatív szakértelmet, terepismeretet hoz a döntéshozatalba.

Az EU-szintű NGO-k aktív szerepet vállalnak például:

- klíma- és környezetpolitika,
- szociális jogok,
- migráció,
- jogállamiság és emberi jogok kérdéseiben.

7.2 Szociális párbeszéd és szociális partnerek

A demokrácia nem csak politikai, hanem **társadalmi–gazdasági párbeszéd** is. Ennek szereplői:

- **szakszervezetek,**
- munkáltatói szervezetek,
- ágazati és keresztágazati ernyőszervezetek.

Európai szinten a szociális párbeszéd pl. a Bizottság által elismert szociális partnerek (munkaadói és munkavállalói ernyőszervezetek) keretében zajlik, amelyek kollektív megállapodások, ajánlások formájában hatnak az EU-szintű szabályozásra (SGI Europe, 2025).

7.3 A civil tér szűkülése: demokráciakockázat

Az utóbbi években több európai országban megfigyelhető:

- NGO-k megbélyegzése (pl. „külföldi ügynök” retorika),
- a külföldről támogatott civil szervezetekre irányuló szigorú, szelektív szabályozás,
- finanszírozási források szűkítése, adminisztratív terhek növelése.

A civil tér szűkülése a demokratikus szervezetek egész hálózatát gyengíti: kevesebb a független kontroll, gyengül a társadalmi részvétel, és csökken az intézmények legitimitása.

8. Összefoglalás

Ebben a fejezetben a demokratikus szervezetek **európai ökoszisztémáját** tekintettük át. A fő üzenetek:

- A demokrácia **nem csak a nemzeti parlamentek és kormányok ügye**: európai szinten több szervezet (EU, Európa Tanács, EBESZ, NHRI-k, NGO-k, szociális partnerek) együttese biztosítja a demokratikus normák védelmét.
- Az Európai Unió demokratikus szerkezete többszintű legitimáción nyugszik: Európai Parlament (közvetlen választás), Tanács (tagállami kormányok), Bizottság (parlamenti felelősség), Bíróság (jogállamiság).
- Az Európa Tanács és az EJEB a demokrácia, emberi jogok és jogállamiság **normatív és bírói védőhálóját** adja egész Európára kiterjedően.
- Az EBESZ és az ODIHR a választások tisztaságát, demokratikus intézményeket és emberi dimenziós kötelezettségek teljesítését monitorozza.
- A nemzeti emberi jogi intézmények, ombudsmani hivatalok, civil szervezetek és szociális partnerek **„alulról felfelé”** erősítik a demokráciát, visszajelzést és kontrollt gyakorolnak az állammal és uniós szervekkel szemben.

- A civil tér szűkülése, a jogállamiság gyengülése, a demokratikus visszalépések nem csak egy-egy ország belügyei, hanem az egész európai demokratikus architektúrára kockázatot jelentenek.

A hallgató számára a lényeg: a „demokratikus szervezet” Európában **mindig hálózatban létezik**, és a demokrácia minőségét az dönti el, hogyan működnek együtt: vagy esnek szét: ezek a szervezeti szintek és szereplők.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () Az Európai Parlament az EU egyetlen közvetlenül választott intézménye.
2. () Az Európa Tanács fő feladata a monetáris politika összehangolása az euróövezetben.
3. () Az OSCE/EBESZ emberi dimenziója a demokráciára, emberi jogokra és jogállamiságra koncentrál.
4. () Az EESC-ben kizárólag kormánytisztviselők vesznek részt, így nem tekinthető civil társadalmi fórumnak.
5. () Az Emberi Jogok Európai Bírósága kötelező erejű ítéleteket hoz az egyezményben részes államokra nézve.
6. () A civil társadalmi szervezeteknek nincs szerepük az uniós döntéshozatal alakításában.
7. () A nemzeti emberi jogi intézmények a demokratikus jogállam egyik indikátorának tekinthetők.

2. Egyszerű választás (egy helyes válasz)

2.1. Melyik EU-intézmény számít „tanácsadó szervnek”, amely a szervezett civil társadalom hangját közvetíti az uniós döntéshozók felé?

- a) Európai Központi Bank
- b) Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EESC)
- c) Európai Bíróság
- d) Európai Tanács

2.2. Melyik állítás írja le legjobban az OSCE ODIHR fő feladatát?

- a) Monetáris unió kialakítása Európában
- b) Az európai integráció jogi kereteinek meghatározása
- c) A demokratikus intézmények erősítése, választásmegfigyelés és emberi jogi monitorozás
- d) Kizárólag katonai biztonságpolitikai kérdések kezelése

2.3. Melyik szervezet működteti az Emberi Jogok Európai Bíróságát?

- a) Európai Unió
- b) Európa Tanács
- c) EBESZ
- d) NATO

3. Többszörös választás (több helyes válasz lehetséges)

3.1. Mely szereplők tekinthetők a demokratikus intézményrendszer részének Európában?

- Nemzeti parlamentek és kormányok
- Európai Parlament
- Európa Tanács és EJEB
- Szigorúan titkos, kormány által irányított paramilitáris csoportok

3.2. Mely állítások igazak az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságra (EESC)?

- Tanácsadó szerv, amely véleményt ad uniós jogalkotási javaslatokról.
- Tagjai munkáltatói szervezetek, szakszervezetek és más civil szervezetek képviselői.
- Közvetlenül választják az uniós polgárok.
- A részvételi demokrácia erősítését tekinti egyik fő feladatának.

3.3. Melyik jelenségek jelzik a civil tér szűkülését, és így demokráciakockázatot?

- NGO-k megbélyegzése és „külföldi ügynököknek” minősítése.
- Külföldi támogatású szervezetek szelektív, aránytalan szabályozása.
- Civil szervezetek strukturált bevonása a jogalkotási konzultációkba.
- Független médiumok elleni adminisztratív és pénzügyi nyomás.

4. Nyitott kérdések

4.1. Írd le röviden, hogyan illeszkedik az Európai Parlament a többszintű európai demokrácia rendszerébe!

4.2. Magyarázd el, miben különbözik az Európa Tanács az Európai Uniótól szervezeti céljai és eszközei tekintetében!

4.3. Mutasd be, mely tevékenységekkel járul hozzá az OSCE ODIHR a demokratikus intézmények megerősítéséhez Európában!

4.4. Adj példákat arra, hogyan tudnak civil szervezetek és szociális partnerek hatni az uniós döntéshozatalra: akár formális, akár informális csatornákon keresztül!

Megoldókulcs

1. Igaz–hamis

1. I: Az Európai Parlament az EU egyetlen közvetlenül választott intézménye.

2. H: Az euróövezet monetáris politikájáért az Európai Központi Bank felel; az Európa Tanács fő feladata az emberi jogok, demokrácia és jogállamiság védelme.
3. I: Az OSCE emberi dimenziója a demokráciára, emberi jogokra, jogállamiságra koncentrál.
4. H: Az EESC tagjai munkaadói, munkavállalói és civil szervezetek képviselői; épp a szervezett civil társadalom fóruma.
5. I: Az EJEB ítéletei kötelező erővel bírnak a részes államokra.
6. H: Az uniós szintű NGO-k aktívan részt vesznek a szakpolitikai vitákban, konzultációkban, nyílt levelekben, kampányokban.
7. I: Az ENNHRI is hangsúlyozza, hogy a független nemzeti emberi jogi intézmények a jogállamiság és demokrácia fontos indikátorai.

2. Egyszerű választás

2.1. **b) Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EESC):** tanácsadó szerv, a szervezett civil társadalom hangja.

2.2. **c):** Az ODIHR fő feladata a demokratikus intézmények erősítése, választásmegfigyelés, emberi jogi és jogállamisági támogatás.

2.3. **b) Európa Tanács:** az EJEB az Európa Tanács intézménye.

3. Többszörös választás

3.1.

- Helyes: nemzeti parlamentek és kormányok; Európai Parlament; Európa Tanács és EJEB.
- Helytelen: titkos, ellenőrizetlen paramilitáris csoportok épp a demokratikus intézményrendszer ellen hatnak.

3.2.

- Helyes: tanácsadó szervként véleményt ad, tagjai munkáltatói, munkavállalói és civil képviselők, a részvételi demokrácia erősítésére törekszik.
- Helytelen: nem közvetlenül választott testület.

3.3.

- Helyes: NGO-k megbélyegzése; külföldi támogatású szervezetek aránytalan szigorítása; független médiumok elleni pénzügyi/ adminisztratív nyomás.
- Helytelen: strukturált bevonás a konzultációkba épp a nyitott, részvételi demokrácia jele.

4. Nyitott kérdések: vázlatos minta-válaszok

4.1.

- Az Európai Parlament az uniós polgárok közvetlen képviseleti fóruma.

- A Tanáccsal együtt jogalkotó, a Bizottság felett ellenőrzést gyakorol, részt vesz a költségvetés elfogadásában.
- Így a nemzeti és uniós szintet összeköti: a polgárok uniós szinten is politikai jogokat gyakorolnak (szavazás EP-választáson).

4.2.

- Az Európai Unió gazdasági–politikai integráció, saját jogrenddel, közös belső piaccal, egyes területeken szupranacionális döntéshozatallal.
- Az Európa Tanács egy klasszikusabb nemzetközi szervezet, főleg normatív (egyezmények, ajánlások) eszközökkel dolgozik, középpontban az emberi jogok, demokrácia, jogállamiság.

4.3.

- ODIHR választásmegfigyelés (missziók, jelentések, ajánlások),
- demokratikus intézményfejlesztés (jogszabály-elemzés, képzések),
- emberi jogi és jogállamisági monitorozás,
- konferenciák, mint a varsói emberi dimenziós konferencia.

4.4.

- Civil szervezetek részt vesznek nyilvános konzultációkban, árnyékjelentéseket készítenek, lobbitevékenységet folytatnak, kampányokat szerveznek.
- Szociális partnerek (szakszervezetek, munkáltatói szervezetek) részt vesznek az európai szintű szociális párbeszédben, állásfoglalásokat, közös nyilatkozatokat, keretmegállapodásokat fogadnak el, amelyek hatnak az uniós és tagállami jogalkotásra (SGI Europe, 2025).

Irodalomjegyzék

Council of Europe. (2018). *State of democracy, human rights and the rule of law in Europe*.

Council of Europe. <https://rm.coe.int/state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-role-of-institutio/168086c0c5>

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

ENNHRI. (2019). *Democracy and rule of law: The role of NHRIs*. European Network of National Human Rights Institutions. <https://ennhri.org>

European Economic and Social Committee. (2015). *What is the EESC?* European Economic and Social Committee. <https://www.clge.eu/wp-content/uploads/2015/04/eesc.pdf>

European Union. (2025). *Institutions of the European Union* (Factsheets). Publications Office of the European Union. <https://european-union.europa.eu>

OSCE ODIHR. (2024). *OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights: Mandate and activities*. OSCE. <https://www.osce.org/odihr>

OSCE. (2024). *Democratization and human dimension implementation*. OSCE. <https://www.osce.org/field-of-work/democratization>

SGI Europe. (2025). *European social partners and democratic governance*. SGI Europe. <https://www.sgieurope.org>

WWF & NGO coalition. (2024). *NGOs stress critical role of civil society in EU policy-making*. WWF European Policy Office. <https://www.wwf.eu>

Caritas Europa. (2025). *Civil society: A pillar of European democracy*. Caritas Europa. <https://www.caritas.eu>

Friends of Europe. (2025). *Critical thinking: backsliding democracy: Navigating political pressure on civil society in the EU*. Friends of Europe. <https://www.friendsofeurope.org>

II. rész bevezetése

Az európai integráció történeti, intézményi és politikai keretei

Az Európai Unió a modern politikatudomány és közjog egyik legösszetettebb alkotása. Olyan politikai és gazdasági struktúra, amely egyedülálló módon kapcsolja össze a nemzetállami szuverenitást a közös döntéshozatallal, a demokratikus legitimitációt a technokrata szakpolitikai irányítással, valamint a történelmi tapasztalatokon alapuló együttműködést a globalizáció kihívásaival. A II. rész célja, hogy ezt az összetett rendszert több szinten – történeti, intézményi, politikai és szakpolitikai dimenziókban – mutassa be, és logikusan vezesse át az olvasót a sport és az európai integráció kapcsolatának megértéséhez, amely majd a III. részben kerül részletes feltárássra.

Az európai integráció a 20. század közepén kezdődő történelmi folyamat, amely a béke és gazdasági újjáépítés kettős céljára épült (Moravcsik, 2018). A II. rész első fejezete (2.1) bemutatja azt a történeti kontextust, amelyben az európai egység gondolata megszületett: a második világháborút követő romokból való újjáépítés, a kontinens stabilitásának biztosítása, a szén–acél-

termelés közös ellenőrzése, valamint az a felismerés, hogy egy tartós békerendszer csak intézményesített együttműködés útján valósítható meg. A történeti áttekintés rávilágít arra, hogyan lett a kezdeti gazdasági együttműködésből egy mind szélesebb politikai integrációt megvalósító unió, amelynek céljai, eszközei és intézményei folyamatosan fejlődtek.

A második fejezet (2.2) az európai integráció történetének intézményes ívét követi végig: a Római Szerződéstől a Maastrichti Szerződésen át a Lisszaboni Szerződésig. Ez a történeti folyamat jól példázza az integrációt magyarázó politikatudományi elméleteket is, mint a neofunkcionalizmus vagy az intergovernmentalizmus, amelyek az európai együttműködés mozgatórugóit különböző hangsúlyokkal magyarázzák (Craig & de Búrca, 2020; Laffan & Lindseth, 2014). A történeti fejlődés megértése nélkül nem érthető meg az sem, hogy a sport miként vált az EU egyik támogató jellegű, ám jelentőségében folyamatosan növekvő politikai területévé.

A harmadik fejezet (2.3) az Európai Unió helyét és szerepét mutatja be a globális politikai rendszerben. Bár az EU nem klasszikus nagyhatalom, mégis meghatározó globális szereplő: a világ legnagyobb belső piacával, az egyik legerősebb kereskedelmi és szabályozási hatalommal rendelkezik, miközben külpolitikáját a „normatív hatalom” elve hatja át (Manners, 2002). Az Unió olyan értékeket és szabályokat exportál, amelyek más kontinensek jogalkotására és gazdaságára is közvetlen hatást gyakorolnak. A sportpolitika ezen a területen is kapcsolódik az EU fellépéséhez, hiszen a sport diplomáciai, társadalmi és gazdasági vonatkozásai mind a globális kapcsolatok részei.

A negyedik fejezet (2.4) az EU intézményrendszerét tárgyalja részletesen. Az Unió intézményei – a Parlament, a Tanács, az Európai Tanács, a Bizottság, a Bíróság, az EKB és a Számvevőszék – olyan komplex döntéshozatali struktúrát alkotnak, amelyben a demokratikus legitimitáció és a nemzetállami szuverenitás egyensúlya egyszerre jelenik meg. A több-szintű kormányzás (multi-level governance) és a „háromszög” döntéshozatali modell (Parlament–Tanács–Bizottság) megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy az olvasó képes legyen értelmezni a sportpolitika és a sportjogi kérdések helyét az uniós térben (Hooghe & Marks, 2001).

Az ötödik fejezet (2.5) a közös politikák működésére összpontosít, vagyis arra, hogyan valósul meg ténylegesen az EU működése a gyakorlatban. A közös politikák a gazdasági integrációtól a környezetvédelemig, a kohéziós politikától az agrárpolitikáig, a digitális szabályozástól a külkapcsolatokig terjednek. A fejezet bemutatja a hatáskör-megosztás rendszerét, a kizárólagos, megosztott és támogató jellegű hatáskörök működését, valamint azt, hogy a sport hogyan illeszkedik ebbe a struktúrába. A közös politikák az EU valódi működésének „motorjai”: ezek

teremtik meg azt a koherens rendszert, amely egy 450 milliós belső piacot, egyedülálló mobilitási térséget és globális szabályozási modellt működtet.

A II. rész így egy logikusan felépített, többdimenziós tudásstruktúrát ad:

- először a történeti alapokkal (2.1–2.2),
- majd a globális szereppel (2.3),
- ezután az intézményi struktúrával (2.4),
- végül a közös politikák mélyreható elemzésével (2.5).

Ezzel a hallgató olyan átfogó képet kap az EU működéséről, amelyre szüksége lesz a III. rész – a sport és az európai integráció kapcsolata – teljes megértéséhez. A sportpolitikai és sportjogi kérdések csak akkor értelmezhetők megfelelően, ha az EU működésének makroszintű rendszerét a hallgató már átlátja. A II. rész tehát nem csupán a történelmi és politikai keretet adja meg, hanem felépíti azt az „európai gondolkodási logikát” is, amely nélkül a sport Európai Unióban betöltött szerepe nem érthető meg teljes mélységében.

2.1 Az európai integráció történeti háttere

2.1 Az európai integráció történeti háttere

(The background of European integration)

2.1 Az európai integráció háttere – történeti koncepciója

1. Bevezetés: egy eszme születése a háborúk romjai között

Az európai integráció ma természetesnek hat: szabad utazás, közös piac, uniós jog, mobilitási programok, közös sportpolitikák és kulturális kezdeményezések. Ám ezek mögött egy hosszú, konfliktusokkal terhelt, drámai történeti folyamat áll. Az európai integráció nem egyszerűen gazdasági projekt, hanem **a béke, stabilitás, jólét és demokratikus értékek megőrzésére irányuló történelmi válasz** a kontinens legnagyobb katasztrófáira (Kovács, 2025; Craig & de Búrca, 2020).

A modern integrációs gondolat **két nagy történeti logikából** táplálkozik:

1. **A háborúk tapasztalata** – két világháború, nacionalizmus, autokrácia, gazdasági összeomlás, emberi jogi tragédiák.
2. **A béketeremtés és kölcsönös függőség eszméje** – „Európa többé nem háborúzzon önmagával” (Schuman, 1950).

A fejezet célja, hogy bemutassa, milyen történeti, politikai és gazdasági erők vezettek oda, hogy Európa a 20. század második felére egy integrált, demokratikus, békés térség útjára lépett.

2. A premodern együttműködési kísérletek Európában

2.1 Középkori és kora újkori integrációs előképek

Bár az európai integráció mai formája 20. századi jelenség, előzményei jóval korábbra nyúlnak vissza:

- **kereskedelmi uniók** (Hanza-szövetség),
- **vallási és kulturális egységtörekvések** (kereszténység európai dimenziója),
- **dinasztikus uniók** (Habsburg Birodalom),
- **korai „európai rend” tervezetek** (Sully, Saint-Pierre abbé tervei).

Ezek azonban elsősorban politikai dominanciára és birodalmi logikára épültek, nem pedig **önkéntes, egyenlő partnerek integrációjára** (Pinder & Usherwood, 2018).

2.2 A 19. századi nemzetállamiság és a konfliktus spirálja

A 19. század a modern nemzetállamok kialakulásának időszaka. Az integrációval szemben a fő logika:

- **nemzeti függetlenség,**
- **területi szuverenitás,**
- **katonai erőegyensúly,**
- **gyors ipari fejlődés és versengés.**

Ezek a folyamatok a 20. század elejére katasztrófához vezettek. A két világháború közötti Európa a szélsőségek és instabilitás korszakaként ismert (Mazower, 1998).

3. A két világháború tapasztalata – Európa összeomlása

3.1 Az első világháború és a versailles-i rendszer

Az első világháború után létrejött **Versailles-i békerendszer:**

- új államokat hozott létre,
- de nem teremtett stabil egyensúlyt,
- gazdasági válságokkal és etnikai konfliktusokkal terhelt maradt.

3.2 A második világháború – a „soha többé” élménye

A második világháború pusztítása – népiirtás, diktatúrák, gazdasági összeomlás – alapvetően rendítette meg a nacionalista államközpontú politikai logikába vetett hitet. A két háború közötti Európa a politikafilozófusok szerint „az összeomló modernitás laboratóriuma” volt (Mazower, 1998; Judt, 2005).

A háború utáni kérdés többé nem az volt, hogy **össze** kell-e kapcsolni az európai gazdaságokat és társadalmakat, hanem az, hogy **hogyan és milyen gyorsan**.

4. Az integráció gondolatának eszmei gyökerei

4.1 Kant öröksége: az örök béke eszméje

Immanuel Kant „Örök béke” című műve szerint tartós béke csak akkor lehetséges:

- ha a köztársaságok nem háborúznak,
- ha létrejön egy szabályokon alapuló nemzetközi rend,
- és ha a gazdasági együttműködés csökkenti a konfliktusok ösztönzőit.

Ez a gondolat visszaköszön az integrációs projektekben (Held, 2006).

4.2 Federalista és funkcionalista gondolkodók

A modern integráció eszmei alapjai több gondolkodó munkáiban is tetten érhetők:

- **Altiero Spinelli** – Európai Föderáció terve
- **David Mitrany** – funkcionalizmus, „a béke a gyakorlati együttműködésen keresztül jön létre”
- **Jean Monnet** – „kis lépésekben haladó”, technokratikus integrációs modell

Mitrany elmélete szerint a gazdasági együttműködés **spillover-hatást** idéz elő: az együttműködés fokozatosan egyre több területre terjed át (Mitrany, 1943; Haas, 1958).

5. A második világháború utáni újrakezdés

5.1 Marshall-terv és újjáépítés

Az USA által finanszírozott Marshall-segély:

- stabilizálta a nyugat-európai gazdaságokat,
- ösztönözte az együttműködést,
- megalapozta a regionális integrációt.

A Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC) már a gazdasági koordináció előszobája volt.

5.2 A hidegháború kettős hatása

A hidegháború két irányban hatott:

1. **Külpolitikai ösztönző:** Nyugat-Európa számára világos érdek volt az együttműködés és biztonságpolitikai stabilitás (NATO).
2. **Belső ösztönző:** A nyugat-európai demokratikus rendszerek összekapcsolása a szovjet blokk autoriter modelljével szemben identitásképző erővé vált (Judt, 2005).

6. A Schuman-nyilatkozat és az európai integráció „születése” (1950)

A **Schuman-terv** 1950. május 9-én fordulópont volt:

- Franciaország és Németország kibékítését célozta,
- közös szén- és acéltermelést javasolt,
- technokrata, szupranacionális hatáskörökkel rendelkező intézményt hozott volna létre.

A deklaráció kulcsmondata:

„A világ békéje nem tartható fenn a kreatív erőfeszítések arányos megnyilvánulása nélkül.”

Ez lett az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) alapja – az első olyan szervezet, amelyben a tagállamok **kötelező erejű közös döntéshozatalra** ruháztak át jogot.

7. A római szerződések (1957): az integráció kitágítása

Az 1957-es **Római szerződések** létrehozták:

- **Európai Gazdasági Közösség (EGK)** – vámunió, közös piac, négy szabadság, közös politikák;
- **EURATOM** – nukleáris együttműködés.

Ezek a szerződések megalapozták:

- a közös mezőgazdasági politikát,
- a gazdasági integráció mélyítését,
- a szabad munkavállalást,
- a strukturális alapok rendszerét.

A római szerződések az integráció logikáját **gazdasági racionalitásból** vezették le, de a politikai cél – a béke – továbbra is ott húzódott a háttérben (Craig & de Búrca, 2020).

8. A brit kivülmaradás és az 1970-es évek kihívásai

Az Egyesült Királyság kezdetben kimaradt:

- saját globális érdekeire hivatkozott,
- aggódott a szupranacionális intézmények miatt,
- alternatívát hozott létre: EFTA.

A brit csatlakozás végül **1973-ban** történt meg, de az ország az integráció egyik „szkeptikus” szereplője maradt (Pinder & Usherwood, 2018).

Az 1970-es évek válságai:

- olajválság,
- stagfláció,
- monetáris instabilitás.

Ezek a közös politikák mélyítését ösztönözték.

9. A Maastrichti fordulat (1992): Európai Unió születése

A **Maastrichti szerződés** létrehozta:

- az **Európai Uniót**,
- az **EMU-t** (gazdasági és monetáris unió),
- állampolgárságot és politikai jogokat a szabad mozgás mellé,
- a hárompilléres struktúrát (Közösségek – Külügyi együttműködés – Bel- és igazságügyi együttműködés).

A Maastrichti szerződés óta az integráció már **nem csak gazdasági**, hanem:

- politikai,
- biztonsági,
- társadalmi,
- kulturális projekt is.

Ebben a logikában jelenik meg később a sport is mint uniós szakpolitika.

10. Az EU bővítései – az integráció territorializálódása

A bővítések változása:

- **1973:** UK, Írország, Dánia
- **1981:** Görögország
- **1986:** Spanyolország, Portugália (demokratikus konszolidáció)
- **1995:** Ausztria, Svédország, Finnország
- **2004–2007:** közép- és kelet-európai országok (posztkommunista átmenet)
- **2013:** Horvátország

A bővítések egyszerre jelentettek:

- demokratizációs nyomást,
- gazdasági lehetőségeket,
- belső kohéziós kihívásokat.

11. Lisszabon és a modern integráció

A 2009-ben hatályba lépett **Lisszaboni Szerződés**:

- megszüntette a hárompilléres struktúrát,
- megerősítette a Parlament jogköreit,
- jogilag kötelezővé tette az Alapjogi Chartát,
- világosabb hatáskörmegosztást hozott létre,
- véglegesítette az Európai Tanács mint intézmény szerepét.

Ma az EU-t a szakirodalom **poszt-szuverén, többszintű, komplex** kormányzási rendszerként írja le (Craig & de Búrca, 2020).

12. Összefoglalás

A fejezet fő üzenetei:

- Az európai integráció története a háborúk logikájából a béke logikájába való átmenet története.
- A 20. század eleji nacionalizmus összeomlást hozott; a második világháború után a béke és együttműködés lett a vezérelv.
- Az integráció fokozatosan mélyült: gazdaságról → politikára → társadalomra → jogra → értékekre.
- A római szerződésektől Maastrichton és Lisszabonon át jutottunk el a mai Európai Unióig.
- A sport az integráció egyik későbbi, de logikusan kapcsolódó területe – hiszen identitást, társadalmi kohéziót és kulturális összetartozást érint.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () A 19. századi Európában az integráció logikája erős volt és egységes törekvések határozták meg.
2. () A Schuman-nyilatkozat a francia–német kibékítést tekintette legfőbb céljának.
3. () A római szerződések hozták létre az Európai Gazdasági Közösséget.
4. () A hidegháború nem befolyásolta az európai integráció fejlődését.
5. () A Maastrichti Szerződés jelentős politikai dimenziókkal bővítette az integrációt.
6. () Az Európai Uniót hivatalosan a Lisszaboni Szerződés alapította.

2. Egyszerű választás

2.1. Kihez kötjük leginkább a „spillover” koncepciót?

- a) Jean Monnet
- b) David Mitrany
- c) Robert Schuman
- d) Altiero Spinelli

2.2. Melyik évben jelent meg a Schuman-nyilatkozat?

- a) 1947
- b) 1949

c) 1950

d) 1957

2.3. Melyik szerződés hozta létre hivatalosan az Európai Uniót?

a) Római Szerződés

b) Maastrichti Szerződés

c) Párizsi Szerződés

d) Lisszaboni Szerződés

3. Többszörös választás

3.1. Melyek az európai integráció korai előképei?

- Hanza-szövetség
- Magna Carta
- Dinasztikus uniók
- Saint-Pierre abbé tervei

3.2. A római szerződések:

- létrehozták az EGK-t
- létrehozták az Európai Tanácsot
- gazdasági integrációt mélyítettek
- a négy szabadság alapjait lefektették

4. Nyitott kérdések

4.1. Milyen nemzetközi és belpolitikai tényezők ösztönözték az európai integrációt a második világháború után?

4.2. Magyarázd el Kant és Mitrany gondolkodásának eltéréseit az integráció célja és mechanizmusa tekintetében!

4.3. Ismertesd, miért tekinthető fordulópontnak a Maastrichti Szerződés!

4.4. Mutasd be röviden az integráció bővítéseinek történelmi és politikai hátterét!

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. I
4. H
5. I

6. H

Egyszerű választás

2.1. b) David Mitrany

2.2. c) 1950

2.3. b) Maastrichti Szerződés

Többszörös választás

3.1. Helyes: Hanza-szövetség; dinasztikus uniók; Saint-Pierre abbé tervei

3.2. Helyes: EGK létrejötte; gazdasági integráció mélyítése; négy szabadság alapjai

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe*. Stanford University Press. <https://sup.org>

Held, D. (2006). *Models of Democracy* (3rd ed.). Polity Press. <https://politybooks.com>

Judt, T. (2005). *Postwar: A History of Europe Since 1945*. Penguin Books.

<https://www.penguin.com>

Mazower, M. (1998). *Dark Continent: Europe's Twentieth Century*. Penguin Books.

<https://www.penguin.com>

Mitrany, D. (1943). *A Working Peace System*. National Peace Council. <https://www.jstor.org>

Pinder, J., & Usherwood, S. (2018). *The European Union: A Very Short Introduction* (4th ed.).

Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Schuman, R. (1950). *Declaration of 9 May 1950*. European Union. <https://europa.eu>

2.2 Bevezetés az európai integráció történetébe

2.2 Bevezetés az európai integráció történetébe

(Introduction to the History of European Integration)

1. Bevezetés: miért van szükség történeti áttekintésre?

Az európai integráció története nem egy lineáris, előre elrendelt fejlődési ív, hanem **válságok, döntések, kompromisszumok és politikai viták sorozata**, amelyben különböző tagállamok, politikai vezetők, gazdasági érdekcsoportok és társadalmi elvárások játszottak meghatározó szerepet. A mai Európai Unió megértéséhez elengedhetetlen, hogy világosan lássuk: a rendszer

nem „készen kapott intézmény”, hanem **folyamatosan változó, történeti evolúció eredménye** (Craig & de Búrca, 2020).

A fejezet célja az integráció főbb időszakainak, szerződéseinek, bővítéseinek és válságainak olyan összefoglalása, amely bemutatja, hogyan jutott el Európa a háborúk sújtotta kontinens státuszából a demokratikus integráció egyik legsikeresebb modelljévé.

2. Az integráció „alapító logikája”: a funkcionalizmus és a békeprojekt

A 20. század eleji Európa a kölcsönös függőség ellenére széttöredezett és konfliktusokkal teli volt. A második világháború után új gondolkodók – Monnet, Schuman, Spinelli, Mitrany – olyan modellt kerestek, amely képes megakadályozni a kontinens önpusztító ciklusainak visszatérését.

2.1 A funkcionalista gondolat

David Mitrany szerint a tartós béke úgy érhető el, ha a nemzetállamok **szakterületi együttműködésbe** kezdenek. A gyakorlatias kooperáció – energia, kereskedelem, közlekedés – idővel áttérjed más területekre is. Ezt nevezzük **spillover**-hatásnak.

2.2 A föderalista gondolat

Altiero Spinelli és társai már a háború alatt arról írtak, hogy az európai békét csak egy **föderális állam** hozhatja el. A Ventotenei Kiáltvány az integráció radikális víziója volt: közös intézményekkel, közös döntéshozatallal.

2.3 A Monnet–Schuman-vonal: az európai kompromisszum

Jean Monnet a föderalista ideált és a funkcionalizmust ötvözte:

kis lépések, de szupranacionális intézmények.

Ez lett az európai integráció alapfilozófiája (Pinder & Usherwood, 2018).

3. Az integráció első korszaka (1950–1970): a gazdasági alapok lerakása

3.1 ESZAK (1951)

Az Európai Szén- és Acélközösség:

- nemzetek feletti hatásköröket kapott,
- jogkörei kötelező erejűek voltak a tagállamokra,
- a francia–német kibékítés szimbolikus és gyakorlati eszköze lett.

3.2 Római Szerződések (1957)

Létrejött:

- **EGK** – a közös piac projektje,
- **EURATOM** – nukleáris együttműködés.

Fő következmények:

- vámunió,
- közös agrárpolitika,
- a négy szabadság (személyek, áruk, szolgáltatások, tőke) alapjai.

3.3 Intézményépítés és integrációs mélyítés

Az 1960–70-es évek a közös politikák kialakulásának időszaka volt. Fontos jelenség:

- De Gaulle „üres szék politikája”,
- az integráció szuverenitási vitái,
- a luxemburgi kompromisszum.

Ez a korszak egyszerre jelentett mélyítést és időnként blokkolást.

4. Az 1970-es és 1980-as évek: válságok, bővülés és új lendület

4.1 Az első bővítési hullám (1973)

Csatlakozott:

- Egyesült Királyság,
- Írország,
- Dánia.

A brit részvétel már ekkor sajátos volt: alapvetően gazdasági racionalitás vezette, nem pedig politikai integrációs elköteleződés.

4.2 Olajválság és gazdasági sokkok

A 1973-as és 1979-es olajválságok rámutattak:

- az európai gazdaságok kölcsönös függőségére,
- a közös válságkezelési mechanizmusok hiányára.

4.3 A mediterrán bővítések (1981, 1986)

A dél-európai diktatúrák (Görögország, Portugália, Spanyolország) bukása után az EGK-hoz való csatlakozás **a demokratikus konszolidáció eszközévé** vált (Judt, 2005).

4.4 Egységes Európai Okmány (1986)

Fordulópont, mert:

- létrehozta a belső piac valódi jogi kereteit,
- megerősítette az Európai Parlament szerepét,
- továbbvitte a többségi döntéshozatal logikáját.

Ez tekinthető a modern Európai Unió előszobájának.

5. A nagy ugrás: Maastricht és a politikai unió születése (1992)

A Maastrichti Szerződés létrehozta:

- az **Európai Uniót**,
- az **EMU-t** (gazdasági és monetáris unió),
- az európai állampolgárságot,
- a hárompilléres rendszert.

A szerződés lényege:

az integráció gazdasági projektből politikai projektté válik (Kovács, 2025).

6. A 2000-es évek: bővítések és alkotmányos kísérletek

6.1 A keleti bővítés (2004–2007)

Ez az EU történetének legnagyobb területi és politikai változása:

- 2004-ben 10 állam csatlakozott,
- 2007-ben Románia és Bulgária,
- 2013-ban Horvátország.

Fő hatások:

- differenciált fejlettség,
- identitáspolitikai viták,
- új kohéziós kihívások.

6.2 Az Alkotmányos Szerződés kudarca

A 2005-ös francia és holland népszavazás megakadályozta az Európai Alkotmány hatálybalépését.

Tanulságok:

- az uniós integráció nem „elit projekt”,
- a legitimitás a társadalmi támogatottságon múlik.

6.3 Lisszaboni Szerződés (2009)

A reform végül sikerült:

- egységes jogi személyiség,
- megerősített Parlament,
- Alapjogi Charta kötelező erővel,
- modernizált döntéshozatal.

7. A válságok Európája: 2009–2020

Az integráció története valójában **válságok története**, mert ezek mindig változást hoztak.

7.1 Euróválság (2009–2015)

- adósságválság,

- fiskális fenntarthatatlanság,
- trojka (Bizottság–EKB–IMF) szerepe,
- új válságkezelési mechanizmusok (ESM).

7.2 Migrációs válság (2015)

Következmények:

- belpolitikai feszültségek,
- határvédelem reformja,
- EU–közép-európai viták,
- szolidaritási mechanizmusok kérdése.

7.3 Brexit (2016–2020)

Az Egyesült Királyság távozása jelzi:

- az integráció visszafordíthatóságát,
- a társadalmi megosztottság szerepét,
- a szuverenitás–integráció vita újjáéledését.

8. A modern integráció új trendjei (2020–)

8.1 „Geopolitikai Európa” koncepciója

Az EU ma már nem csak gazdasági közösség:

geopolitikai szereplő kíván lenni.

Témák:

- stratégiai autonómia,
- közös védelem,
- energiatfüggetlenség,
- digitális szuverenitás.

8.2 Zöld átmenet és fenntarthatóság

A European Green Deal a gazdasági integráció új motorja:

- klímapolitika,
- energiapiac,
- fenntartható közlekedés,
- körforgásos gazdaság.

8.3 Jogsértési és jogállamisági mechanizmusok

A demokrácia és jogállamiság kérdése az integráció központi eleme lett:

-

7. cikk szerinti eljárások,

- jogállamisági feltételeesség,
- EP és Bizottság megerősített szerepe.

9. Összefoglalás

A fejezet azt mutatta be, hogy az európai integráció története:

- **1945 után indult újra**, de mélyebb gyökerekkel rendelkezik;
- a gazdasági logikáról fokozatosan politikai és értékalapú logikává vált;
- válságok és kompromisszumok sorozatán át fejlődött;
- bővítései továbbformálták az uniós identitást;
- intézményi reformjai (Maastricht, Lisszabon) alapvetően alakították át a működését;
- a 21. században új kihívásokkal néz szembe: geopolitika, digitalizáció, klíma, jogállamiság.

Az integráció dinamikus folyamat, amelynek megértéséhez nélkülözhetetlen a történeti perspektíva.

Gyakorló kérdések

1. Igaz-hamis

1. () A római szerződések csupán politikai uniót hoztak létre, gazdasági hatásuk minimális volt.
2. () A mediterrán bővítések egyik célja a demokratikus konszolidáció támogatása volt.
3. () A Maastrichti Szerződés hozta létre az európai állampolgárságot.
4. () Az Alkotmányos Szerződést végül Lisszabon váltotta fel.
5. () A Brexit azt mutatja, hogy az integráció visszafordíthatatlan folyamat.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik dokumentum teremtette meg a belső piac tényleges jogi keretét?

- a) ESZAK-szerződés
- b) Egységes Európai Okmány
- c) Maastrichti Szerződés
- d) Lisszaboni Szerződés

2.2. Mikor csatlakozott az Egyesült Királyság az EGK-hoz?

- a) 1957
- b) 1963

c) 1973

d) 1986

2.3. Mely szerződés döntötte el, hogy az Alapjogi Charta kötelező érvényű lesz?

a) Maastricht

b) Amszterdam

c) Nizza

d) Lisszabon

3. Többszörös választás

3.1. Melyek voltak az integráció első korszakának meghatározó elemei?

- ESZAK létrehozása
- Egységes Európai Okmány
- Római Szerződések
- Közös agrárpolitika kialakulása

3.2. Mely válságok formálták alapvetően a 2000-es évektől az EU-t?

- Euróválság
- Migrációs válság
- Olajválság
- Brexit

4. Nyitott kérdések

4.1. Mutasd be, hogy az integráció miért tekinthető a békeprojekt megtestesülésének!

4.2. Hasonlítsd össze a funkionalista és föderalista integrációs gondolkodást!

4.3. Miért tekinthető fordulópontnak az Egységes Európai Okmány?

4.4. Elemezd röviden, hogy az EU keleti bővítése milyen politikai és gazdasági következményekkel járt!

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. I
4. I
5. H

Egyszerű választás

2.1. b) Egységes Európai Okmány

2.2. c) 1973

2.3. d) Lisszabon

Többszörös választás

3.1. Helyes: ESZAK, Római Szerződések, Közös agrárpolitika

3.2. Helyes: Euróválság, Migrációs válság, Brexit

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe*. Stanford University Press. <https://sup.org>

Judt, T. (2005). *Postwar: A History of Europe Since 1945*. Penguin Books.

<https://www.penguin.com>

Mazower, M. (1998). *Dark Continent: Europe's Twentieth Century*. Penguin Books.

<https://www.penguin.com>

Mitrany, D. (1943). *A Working Peace System*. National Peace Council. <https://www.jstor.org>

Pinder, J., & Usherwood, S. (2018). *The European Union: A Very Short Introduction* (4th ed.).

Oxford University Press. <https://global.oup.com>

2.3 Az EU helye és szerepe a világban

2.3 Az Európai Unió helye és szerepe a világban

(The place and role of the European Union in the world)

1. Bevezetés: egy különleges hatalmi modell kialakulása

Az Európai Unió napjaink globális politikájában sajátos szereplő: egyszerre **gazdasági nagyhatalom, normatív erő, multilaterális hatalmi központ, kereskedelmi gigantikum**, valamint egy **nemzetek felett álló együttműködés**, amelynek nem célja, hogy klasszikus geopolitikai értelemben vett birodalom vagy katonai szuperhatalom legyen (Manners, 2002; Craig & de Búrca, 2020).

Az EU sajátos politikai természete miatt nem illeszthető be maradéktalanul a nemzetközi kapcsolatok hagyományos kategóriáiba. Nem állam, mégis állami típusú hatásköröket gyakorol. Nem föderáció, mégis bizonyos területeken mélyen integrált. Nem katonai tömb, mégis képes globális válságokra reagálni és szankciókat alkalmazni.

A fejezet célja, hogy átfogó képet adjon az EU világpolitikai szerepéről: gazdasági, politikai, jogi, diplomáciai, biztonsági és normatív dimenziókban.

2. Az EU mint gazdasági nagyhatalom

Az Európai Unió gazdasági ereje meghatározó a globális rendszerben. GDP-je – bizonyos években – meghaladja az Egyesült Államokét, és népessége a világ egyik legjelentősebb fogyasztói piacát alkotja (Eurostat adatok alapján, lásd Kovács, 2025).

2.1 A világ legnagyobb belső piaca

A belső piac világviszonylatban is egyedülálló:

- 450 millió fogyasztó,
- harmonizált szabályok,
- a tőke, munkaerő, áruk és szolgáltatások szabad áramlása,
- a fogyasztóvédelem és versenyjog globális mércévé válása.

A szabályozás homogenitása miatt a világ vállalatai gyakran az **EU normáihoz szabják termékeiket** – ezt nevezzük **Brüsszel-hatásnak** (Bradford, 2020).

2.2 Kereskedelmi nagyhatalom

Az EU a világ legnagyobb kereskedelmi blokkjai közé tartozik, és több mint 40 országcsoporthal rendelkezik szabadkereskedelmi vagy társulási megállapodással. A Bizottság – a tagállamokkal közösen – alakítja a kereskedelempolitikát, amely:

- jogilag kötelező erejű,
- közvetlenül alkalmazandó,
- külső partnerországokra valódi gazdasági hatást gyakorol.

Ezáltal az EU nem csupán kereskedelmi szereplő, hanem **globális szabályalkotó** is.

2.3 Euró mint globális valuta

Az euró jelenleg a világ második legfontosabb tartalékvalutája a dollár után. Ez:

- megerősíti az EU pénzügyi szuverenitását,
- csökkenti a külső függőséget,
- lehetővé teszi a nemzetközi pénzügyi szankciók hatékony alkalmazását.

Az euró szerepe fontos geopolitikai eszköz az energia- és nyersanyagpiacokon is (Pisani-Ferry, 2014).

3. Az EU mint „normatív hatalom” – értékeexport a világban

Az EU nem a katonai erejével válik meghatározóvá, hanem azzal, hogy **értékeket, normákat és jogi standardokat exportál** (Manners, 2002). Ezt nevezi a szakirodalom **normative power Europe** modelljének.

3.1 Az alapértékek: demokrácia, jogállamiság, emberi jogok

Az EU külkapcsolatainak sarokkövei:

- a demokratikus intézmények erősítése,
- jogállamiság, független igazságszolgáltatás,
- emberi jogi mechanizmusok,
- sajtószabadság és civil társadalom.

Ezek feltételei a csatlakozásnak (koppenhágai kritériumok), de a harmadik országokkal való együttműködésben is megjelennek.

3.2 Szabályozási export – az EU mint globális jogalkotó

Az „EU-szabályok” ma már globális hatást fejtenek ki:

- adatvédelem (GDPR),
- versenyjog (óriásbírságok, technológiai vállalatok),
- környezetvédelem és éghajlatpolitika (Green Deal),
- termékbiztonság és fogyasztóvédelem,
- digitális piac szabályozása (DMA, DSA).

A külföldi cégek gyakran az EU normáit követik, mert ha ott megfelelnek, akkor más piacokon is versenyképesek lesznek.

4. Az EU mint multilaterális nagyhatalom

A nemzetközi rendszerben az EU a multilaterális intézmények legfontosabb támogatója:

- ENSZ (különösen emberi jogi fórumok),
- WTO (szabályalapú kereskedelem),
- OECD,
- G7, G20,
- regionális partnerségek.

Az EU világlátása szerint a nemzetközi rend stabilitása **közös szabályokon, intézményeken és kötelező érvényű normákon** alapul (Moravcsik, 2018).

5. Az EU mint külpolitikai és biztonságpolitikai szereplő

A Lisszaboni Szerződés megerősítette az EU külpolitikai eszköztárát.

5.1 Közös kül- és biztonságpolitika (KKBP)

A KKBP keretében az EU:

- közös nyilatkozatokat ad ki,
- szankciókat vezet be,
- békemissziókat és megfigyelői feladatokat vállal,
- diplomáciai párbeszédet folytat partnerországokkal.

5.2 Közös védelempolitika: lassú, de jelentős fejlődés

Az EU nem NATO, mégis:

- létrehozta a PESCO-t,
- fejleszti a közös védelmi ipart,
- stratégiai autonómiára törekszik,
- önálló missziókat indít Afrikában, Balkánon, Közel-Keleten.

A katonai együttműködés fő logikája:

a tagállamok képességeinek koordinációja és kiegészítése, nem helyettesítése.

5.3 Válságkezelés és humanitárius szerep

Az EU világszinten az egyik legnagyobb donor:

- humanitárius segítségnyújtás,
- fejlesztési politika,
- katasztrófa-elhárítás,
- éhezés elleni programok.

Több mint 150 országban vannak aktív programok (Kovács, 2025).

6. Az EU globális identitásának dilemmái

6.1 Szuverenitás vs. integráció

Az EU különleges entitás: nem állam, de több mint nemzetközi szervezet. A tagállamok gyakran vitatják:

- megőrzendő nemzeti kompetenciákat,
- közösen gyakorolt hatásköröket,
- stratégiai autonómiát.

Ez kihívást jelent a világpolitikai szerep koherenciája szempontjából.

6.2 Érdekek sokszínűsége

Egy 27 tagú közösségben az érdekek eltérhetnek:

- földrajzi (Észak–Dél–Kelet–Nyugat),
- gazdasági (exportorientált országok vs. belső piacvédők),
- geopolitikai (Oroszország, Kína, USA viszony).

Ez korlátozza az EU gyors reagálási képességét.

6.3 Globális versenytársak felemelkedése

Az EU helyzetét új kihívók is befolyásolják:

- USA: biztonsági ernyő és rivális technológiai hatalom;
- Kína: gazdasági versenytárs, rendszerszintű kihívó;
- Oroszország: regionális biztonsági fenyegetés;
- India, Brazília, Dél-Afrika: új globális szereplők.

7. Az EU soft powerje és kulturális szerepe

A soft power eszközei:

- Erasmus+ mobilitási programok,
- kulturális együttműködés,
- sportdiplomácia,
- emberi jogi párbeszéd,
- uniós értékek kommunikációja.

A sport különösen fontos külső kapcsolati eszköz: a fair play, antidizkrimináció, befogadás és egészséges életmód üzenete az EU globális megjelenésének része.

8. Összefoglalás

A fejezet fő üzenete:

- az EU nem hagyományos nagyhatalom, hanem **gazdasági, szabályozási, diplomáciai és normatív erő**;
- a világ legnagyobb kereskedelmi blokkja és szabályalkotó hatalma;
- a multilaterális rendszer egyik legfontosabb támasza;
- a béke, demokrácia és jogállamiság exportőre;
- egyedi, komplex szereplő a világpolitikában, amelynek globális jelentőségét egyre inkább a geopolitikai kihívások határozzák meg.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () Az EU a világ egyik legkisebb fogyasztói piaca.

2. () A GDPR az EU normatív befolyásának példája.
3. () Az EU katonai értelemben véve egy központosított szuperhatalom.
4. () A PESCO a közös védelempolitika egyik eszköze.
5. () Az EU külpolitikai fellépését gyakran korlátozzák a tagállami érdekek különbségei.

2. Egyszerű választás

2.1. Mit jelent a Brüsszel-hatás?

- a) Az EU katonai fölényét
- b) Az EU szabályainak globális átvételét
- c) Az EU–USA kereskedelmi vitákat
- d) A brit kilépést az EU-ból

2.2. Mi a KKBP?

- a) Közös Kommunikációs és Biztonsági Program
- b) Közös Kül- és Biztonságpolitika
- c) Közös Költségvetési Paktum
- d) Közös Kiberbiztonsági Partnerség

3. Többesválasztás

3.1. Mely tényezők tartoznak az EU globális gazdasági szerepéhez?

- a világ egyik legnagyobb belső piaca
- euró mint tartalékvaluta
- közös agrárpolitika
- világelső katonai kiadások

3.2. A normatív hatalom fogalmához melyek kapcsolódnak?

- emberi jogi standardok exportja
- katonai intervenciók alkalmazása
- demokrációs feltételek harmadik országok számára
- fogyasztóvédelmi szabályok globális exportja

4. Nyitott kérdések

4.1. Mit jelent az EU mint „normatív hatalom” koncepciója, és miért egyedi ez a világpolitikában?

4.2. Mutasd be, hogyan formálja az EU a globális gazdasági szabályokat!

4.3. Milyen kihívások korlátozzák az EU külpolitikai és biztonságpolitikai szerepét?

4.4. Elemezd az EU soft power eszközeit példákkal!

egoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. H
4. I
5. I

Egyszerű választás

2.1. b) Az EU szabályainak globális átvételét

2.2. b) Közös Kül- és Biztonságpolitika

Többszörös választás

3.1. Helyes: belső piac; euró; KAP (közös agrárpolitika)

3.2. Helyes: emberi jogi export; demokráciafeltételek; fogyasztóvédelmi szabályok exportja

Irodalomjegyzék

Bradford, A. (2020). *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://www.wiley.com>

Moravcsik, A. (2018). *The Choice for Europe* (updated ed.). Routledge. <https://www.routledge.com>

Pisani-Ferry, J. (2014). *The Euro Crisis and Its Aftermath*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

2.4 Az EU intézményrendszere

2.4 Az európai uniós intézményrendszer

(The system of the institutions of the EU)

1. Bevezetés: egyedülálló politikai konstrukció Európa közepén

Az Európai Unió intézményrendszere a világon egyedülálló kormányzási modell. Nem hasonlít sem a klasszikus nemzetközi szervezetekre (mint az ENSZ vagy az OECD), sem a föderális államokra (mint az USA vagy Németország). Az EU intézményrendszere olyan **hibrid struktúra**,

amelyben a tagállami szuverenitás és a közös, szupranacionális döntéshozatal folyamatos kölcsönhatásban áll (Craig & de Búrca, 2020).

E sajátosság magyarázza, hogy az EU egyszerre:

- **államok uniója,**
- **polgárok uniója,**
- **intézmények uniója.**

Ez a három dimenzió határozza meg, hogyan születnek a döntések, hogyan alkotnak jogot, miként működnek a politikák, és hogyan képviseli az EU a tagállamok érdekeit a világban.

A fejezet célja annak bemutatása, miként épül fel ez a bonyolult intézményi rendszer.

2. Az EU intézményrendszerének alappillérei

A Lisszaboni Szerződés megszilárdította, hogy az Unió működésében hét fő intézmény játszik meghatározó szerepet:

1. **Európai Parlament**
2. **Európai Tanács**
3. **Európai Unió Tanácsa (Miniszterek Tanácsa)**
4. **Európai Bizottság**
5. **Európai Unió Bírósága**
6. **Európai Központi Bank**
7. **Számvevőszék**

A fejezetben ezek működését részletesen bemutatjuk, folyamatos szöveges magyarázattal, amely kiemeli az intézmények közötti dinamikákat és jogi-politikai logikákat.

3. Az Európai Parlament – a polgárok képviselője

3.1 Létrejöttje és fejlődése

Az Európai Parlament (EP) az egyetlen nemzetek feletti parlament a világon, amelyet közvetlenül választanak. Kezdetben (1952-ben) mindössze ellenőrző funkciója volt, mára azonban **teljes jogalkotó testületté** vált.

A demokratikus legitimitáció erősödése érdekében 1979-ben vezették be az általános, közvetlen EP-választásokat.

3.2 A Parlament jogkörei

Ma az EP:

- társjogalkotó a Tanáccsal (rendes jogalkotási eljárás),
- költségvetési hatáskörrel rendelkezik,

- jóváhagyja az Európai Bizottság elnökét és tagjait,
- ellenőrzi a Bizottság működését,
- vizsgálóbizottságokat állíthat fel,
- politikai nyomást gyakorolhat külpolitikai kérdésekben.

A Parlament szerepe különösen nagy a belső piaci, fogyasztóvédelmi, digitális, környezetvédelmi és sporttal kapcsolatos jogalkotásban.

3.3 A képviselői logikája

A képviselők nem országuk delegáltjai, hanem **európai politikai csoportokhoz** tartoznak:

- Európai Néppárt (EPP),
- Szocialisták és Demokraták (S&D),
- Renew Europe,
- Zöldek / EFA,
- Konzervatívok és Reformerek,
- szélsőjobb-dali és baloldali frakciók.

Ez biztosítja, hogy az EP politikai logikája ne tisztán nemzeti érdekek mentén működjön (Kovács, 2025).

4. Az Európai Tanács – az EU politikai irányítója

4.1 A legmagasabb politikai szint

Az Európai Tanács az állam- és kormányfők testülete. Bár nem jogalkotó szerv, a legfontosabb politikai döntések innen erednek. A Tanács:

- meghatározza az EU stratégiai irányvonalát,
- eldönti a bővítés kérdéseit,
- dönt a csúcstelölésekről (Bizottság elnöke, főképviseelő),
- rendkívüli válsághelyzetekben irányítja az Uniót.

4.2 Konszenzus és kompromisszum

A Tanácsban a döntéshozatal sokszor **egyhangúságot** igényel, főként külpolitikai, adóügyi, alkotmányos és intézményi kérdésekben.

A politikatudomány ezt a Tanácsot nevezi az „EU motorjának”, mert a nagy áttörések (Maastricht, Lisszabon, válságkezelési reformok) innen indultak (Moravcsik, 2018).

5. Az Európai Unió Tanácsa – a tagállamok kormányzatainak fóruma

5.1 Miniszteri Tanács (Council)

Ez a szerv a tagállamok különböző szaktárcáinak minisztereiből áll:

- gazdasági és pénzügyminiszterek (ECOFIN),
- belügyminiszterek,
- mezőgazdasági miniszterek,
- kulturális és sportminiszterek stb.

A Tanács a Bizottsággal és az EP-vel **együtt alkot jogot**, a rendes jogalkotási eljárás keretében.

5.2 Szavazási rendszer

A Tanácsban a döntések többsége **minősített többséggel** születik.

Ez azt jelenti, hogy:

- a tagállamok 55%-a,
- az EU népességének legalább 65%-át képviselve jóváhagyja a javaslatot.

Ez a rendszer az EU egyik legfontosabb sajátossága, amely biztosítja, hogy a nagy tagállamok ne domináljanak, de a kicsik se tudjanak blokkolni mindent (Craig & de Búrca, 2020).

6. Az Európai Bizottság – a közös érdek őre

6.1 Az Európai Unió „kormánya”?

A Bizottság gyakran kapja azt az elnevezést, hogy „az EU kormánya”, bár ez jogilag nem pontos. A Bizottság ugyanis nem politikai többségre épül, hanem a teljes unió érdekét képviseli (Monnet-féle modell).

6.2 Fő funkciói

A Bizottság:

- **jogalkotási kezdeményezés** kizárólagos birtokosa a legtöbb területen,
- felügyeli a szerződések alkalmazását,
- biztosítja az uniós jog végrehajtását (infringement-eljárások),
- kezeli a költségvetést,
- ellátja az EU képviseletét a kereskedelmi tárgyalásokon,
- végrehajtási aktusokat ad ki.

6.3 Politikai és technokrata jelleg keveredése

A Bizottság élén az elnök áll, akit az EP választ meg.

A biztosok politikai személyiségek, de mandátumukat nemzeti utasítás nélkül gyakorolják.

A „közösségi módszer” lényege: a Bizottság a közös érdek alapján javasol, a Tanács és az EP dönt.

7. Az Európai Unió Bírósága – a jog egységének őrzője

7.1 Két fő részből áll

- **Európai Bíróság (ECJ)** – tagállami szintű ügyek, jogértelmezés
- **Törvényszék (General Court)** – vállalkozások és magánjogi felek ügyei, versenyjog, közigazgatási perek

7.2 Kulcsszerepe

A Bíróság szerepe óriási, mert:

- biztosítja az uniós jog **elsőbbségét**,
- védi a közvetlen hatályt,
- érvényesíti a jogállamiság elvét,
- dönt a tagállami kötelezettségszegésekről.

Olyan ítéletek születtek, amelyek alapjaiban formálták meg Európát (pl. *Van Gend en Loos*, *Costa v. ENEL*), és amelyek a sportjogban is meghatározóak lesznek a 3.5 fejezetben.

A Bíróság az EU integrációjának egyik „láthatatlan motorja” (Craig & de Búrca, 2020).

8. Európai Központi Bank – az euró és a stabilitás védelmezője

Az EKB feladataiban hasonlít egy klasszikus jegybankra, de struktúrája szupranacionális:

- irányítja az euróövezet monetáris politikáját,
- feladata a stabil árak biztosítása,
- bankfelügyeleti funkciókat lát el (SSM rendszer),
- részt vesz a válságkezelési mechanizmusokban.

Az EKB függetlensége az európai gazdasági vezetés egyik sarokköve.

9. Számvevőszék – pénzügyi ellenőrzés

A Számvevőszék ellenőrzi az uniós kiadásokat, projekteket, programokat, és vizsgálja:

- a szabályszerűséget,
- a hatékonyságot,
- a gazdaságosságot.

Ez az intézmény garancia arra, hogy az uniós közpénzek átlátható és felelős módon kerüljenek felhasználásra.

10. Kiegészítő és tanácsadó szervek

10.1 Régiók Bizottsága

A helyi és regionális önkormányzatok képviselőit látja el.

A sportinfrastruktúra-fejlesztések, kulturális programok, mobilitási kezdeményezések során gyakran ad ki véleményt.

10.2 Gazdasági és Szociális Bizottság (ESZSZK)

A szociális partnerek – munkavállalók, munkaadók, civil szervezetek – fóruma.

A sport társadalmi dimenzióit (egészség, ifjúságpolitika, integráció) gyakran elemzi.

11. A döntéshozatali folyamat – a háromszög modellje

Az EU döntéshozatala tipikusan három szereplő között zajlik:

1. **Bizottság** – javasol
2. **Parlament** – társjogalkotó
3. **Tanács** – társjogalkotó

A folyamat több olvasatból, módosítási körből, trialogus-tárgyalásból áll.

A sport esetében is ugyanez a logika határozza meg a programok, irányelvek, finanszírozási mechanizmusok kialakítását.

12. A több szintű kormányzás logikája

Az EU intézményrendszere a „multi-level governance” klasszikus példája (Hooghe & Marks, 2001).

Ez azt jelenti, hogy a döntéshozatal nem egyetlen központban zajlik, hanem:

- európai szinten,
- tagállami szinten,
- regionális szinten,
- helyi szinten,
- civil és gazdasági szereplőkkel együttműködve.

Ez a modell teszi lehetővé, hogy a sportpolitika is egyszerre legyen nemzeti kompetencia és uniós szintű támogatási terület.

13. Összefoglalás

Az Európai Unió intézményrendszere:

- komplex, több szintű, egyedülálló konstrukció,
- egyszerre tükrözi a tagállami érdekeket és a közös európai célt,
- demokratikus legitimitását a Parlament és a Tanács biztosítja,
- technokrata működését a Bizottság és az ügynökségek,
- jogi integrációját a Bíróság,
- pénzügyi stabilitását az EKB és a Számvevőszék.

Az intézmények együttese teszi lehetővé, hogy az EU hatékonyan működjön, átlátható maradjon és képes legyen reagálni belső és külső kihívásokra.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () Az Európai Parlament az egyetlen közvetlenül választott uniós intézmény.
2. () Az Európai Tanács rendelkezik jogalkotási hatáskörrel.
3. () A Bizottság az uniós jogalkotás fő kezdeményezője.
4. () A Bíróság döntései nem kötelezőek a tagállamokra nézve.
5. () A Tanácsban minősített többség szükséges a legtöbb döntéshez.

2. Egyszerű választás

2.1. Ki választja az Európai Bizottság elnökét?

- a) Tanács
- b) Parlament
- c) Bizottság
- d) Európai Tanács + Parlament jóváhagyása

2.2. Melyik szerv feladata a pénzügyi ellenőrzés?

- a) Bizottság
- b) Számvevőszék
- c) Tanács
- d) Európai Tanács

3. Többszörös választás

3.1. Melyek a Bizottság fő funkciói?

- jogalkotási javaslatok előterjesztése
- ítéletek hozatala
- költségvetés végrehajtása
- szerződések őreként fellépés

3.2. Mely szervek alkotják a „két házas” jogalkotást?

- Európai Parlament
- Európai Tanács
- Európai Unió Tanácsa
- Európai Központi Bank

4. Nyitott kérdések

4.1. Magyarázd el, miért nevezik az EU intézményrendszerét „hibrid kormányzási modellnek”!

4.2. Hasonlítsd össze a Parlament és a Tanács jogalkotási szerepét!

4.3. Miért tekinthető a Bizottság a „közös érdek” képviselőjének?

4.4. Ismertesd a Bíróság szerepét az uniós jog egységének megőrzésében!

Megoldókulcs

Igaz–hamis

1. I
2. H
3. I
4. H
5. I

Egyszerű választás

2.1. d) Európai Tanács + Parlament jóváhagyása

2.2. b) Számvevőszék

Többszörös választás

3.1. Helyes: jogalkotási javaslatok; költségvetés végrehajtása; szerződések őreként fellépés

3.2. Helyes: Európai Parlament; Európai Unió Tanácsa

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield. <https://rowman.com>

Moravcsik, A. (2018). *The Choice for Europe* (updated ed.). Routledge.

2.5 Az EU működése és közös politikái

2.5 Az EU működése és közös politikái

(The functioning of the EU – common policies)

1. Bevezetés: Mit jelent az, hogy az Európai Unió „működik”?

Az Európai Unió működését sokan az intézményekre redukálják: Parlament, Tanács, Bizottság, Bíróság. Valójában azonban az EU működése **nem az intézmények statikus szerkezete**, hanem a **közös politikák dinamikus rendszere**, amely meghatározza:

- hogyan reagál az EU a gazdasági és társadalmi kihívásokra,
- hogyan teremt egységes piacot,
- hogyan biztosítja a klímavédelmet,
- hogyan védi a fogyasztókat,
- hogyan koordinálja a tagállamok közötti szolidaritást,
- hogyan lép fel a világban mint gazdasági és normatív hatalom.

A „közös politikák” azok a területek, ahol az EU:

- jogot alkot,
- programokat finanszíroz,
- intézményrendszert működtet,
- koordinálja vagy irányítja a tagállamok tevékenységét.

E fejezet célja, hogy mélyreható, elméleti és gyakorlati szempontból is átfogó képet adjon arról, hogyan működnek az uniós politikák, milyen hatásköri logika szerint szerveződnek, és miért nélkülözhetetlenek az EU egészének működése szempontjából.

Az EU működésének elméletei (pl. neofunkcionalizmus, több-szintű kormányzás, szabályozó állam modellje) egymást kiegészítve értelmezik a közös politikák fejlődését (Lindseth, 2014; Hooghe & Marks, 2001). A gyakorlatban az integráció folyamata mindig a politikai akarat és az intézményi racionalitás metszéspontjában alakul (Craig & de Búrca, 2020).

2. A hatáskörök rendszere: ki dönt, és milyen alapon?

A közös politikák működését csak akkor érthetjük meg, ha tisztában vagyunk azzal, hogyan oszlik meg a hatáskör az EU és a tagállamok között. A Lisszaboni Szerződés alapozta meg azt a háromszintű hatásköri rendszert, amely meghatározza a területek integrációs mélységét (Kovács, 2025).

2.1 Kizárólagos uniós hatáskörök

Ezekben az Unió kizárólagos jogalkotási és végrehajtási hatáskörrel rendelkezik.

A tagállamok csak akkor járhatnak el, ha erre az EU felhatalmazza őket.

Ide tartozik:

- **vámunió,**
- **közös kereskedelempolitika,**
- **euróövezeti monetáris politika,**
- **tengerbiológiai erőforrások megőrzése,**
- **versenypolitika a belső piacon.**

E területeken az EU **klasszikus központi hatalomként** működik, globális szinten szabályalkotó (Bradford, 2020).

2.2 Megosztott hatáskörök

Ebben az EU és a tagállamok együtt rendelkeznek hatáskörrel.

Ha az EU szabályoz, a tagállamok már csak kiegészítően léphetnek fel.

Ide tartozik:

- **környezetpolitika,**
- **fogyasztóvédelem,**
- **mezőgazdaság és halászat,**
- **energia,**
- **közlekedés,**
- **szociálpolitika bizonyos elemei,**
- **belföldi piac és versenypolitika részei.**

A megosztott hatáskörök rendszere az EU működésének alapköve: a legtöbb szakpolitika **itt található, és itt történik a legintenzívebb integráció** (Laffan & Lindseth, 2014).

2.3 Kiegészítő, koordináló vagy támogató hatáskörök

Itt az EU nem harmonizálhat jogot, csak **ösztönöz, koordinál, támogat.**

Ide tartozik:

- **sport,**
- **kultúra,**
- **oktatás,**
- **turizmus,**
- **iparpolitika,**
- **egészségfejlesztés.**

A sport tehát az EU működésében **támogató hatáskör**, ezért önálló, kötelező erejű „sporttörvény” nincs, de a sportpolitika mégis fontos szerephez jut – erről a 3. rész szól majd részletesen.

3. A belső piac politikái – az integráció „motorja”

Az EU működésének központi eleme a belső piac, amely a négy szabadságon alapul:

- áruk szabad mozgása,
- szolgáltatások szabad mozgása,
- tőke szabad mozgása,
- személyek szabad mozgása.

E négy szabadság nem pusztán gazdasági környezetet teremt, hanem **társadalmi, kulturális és jogi integrációt** is előidéz (Craig & de Búrca, 2020).

3.1 A versenypolitika – az EU legkeményebb hatalma

A versenypolitika a Bizottság egyik legerősebb eszköze.

Feladatai:

- kartellek feltárása,
- vállalati összefonódások engedélyezése,
- domináns pozícióval való visszaélés szankcionálása,
- állami támogatások ellenőrzése.

A világ nagy technológiai vállalatai (Meta, Google, Apple, Amazon) működését gyakran az EU versenyjogi döntései határozzák meg – ez mutatja az EU **szabályozó államként való globális erejét**.

A sport világában is gyakran megjelenik a versenyjog kérdése: közvetítési jogok, bajnokságok hozzáférése, átigazolási rendszer – ezek mind hatással voltak az integrációra (András, 2011).

3.2 A digitális egységes piac – „digitális szuverenitás”

A digitális piac szabályozása az EU egyik legújabb és legfontosabb területe:

- **GDPR,**
- **Digital Markets Act (DMA),**
- **Digital Services Act (DSA).**

Ezek célja a digitális óriások feletti ellenőrzés, az adatok védelme, a felhasználók biztonsága, valamint az európai digitális infrastruktúra erősítése.

4. Közös Agrárpolitika (KAP) – az EU legrégebbi szakpolitikája

A KAP a római szerződések óta a közös politikák alapja, és sokáig az EU költségvetésének 60–70%-át tette ki. Bár ma már kisebb az aránya, jelentősége továbbra is meghatározó (Kovács, 2025).

4.1 A KAP céljai

- élelmiszerbiztonság,
- stabil termelés,
- vidéki területek fejlesztése,
- fenntartható gazdálkodás,
- környezetkímélő megoldások támogatása.

4.2 A KAP kritikái

- túlzott támogatási függőség,
- piaci torzulások,
- környezeti hatások,
- igazságtalan elosztás.

A reformok (2003, 2013, 2020) fokozatosan a fenntarthatóság és innováció felé viszik a rendszert.

5. Közös halászati politika

Az EU nagy felelősséget vállal a tengeri erőforrások fenntartható kezelésében:

- kvóták,
- halászati technikák korlátozása,
- természetvédelmi területek,
- közös ellenőrzési rendszerek.

A halászati politika sok tagállamban politikailag érzékeny kérdés (pl. Spanyolország, Franciaország, Portugália).

6. Kohéziós politika és regionális fejlesztés – az EU „újjáépítő ereje”

A kohéziós politika célja, hogy csökkentse az EU régiói közötti fejlettségi különbségeket (Laffan & Lindseth, 2014).

Ez a rendszer kulcsszerepet játszik a keleti bővítések óta, hiszen a közép- és kelet-európai országok felzárkóztatása nemzetstratégiai jelentőségű.

6.1 Strukturális alapok

Három fő pénzügyi eszköz:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA),
- Európai Szociális Alap (ESZA+),

- Kohéziós Alap.

Ezek:

- infrastruktúrát építenek,
- munkahelyeket teremtenek,
- támogatják az oktatást,
- csökkentik a szegénységet,
- fejlesztik az egészségügyi és sportlétesítményeket is.

6.2 A kohéziós politika politikai jelentősége

A kohéziós politika sokak szerint az EU „látható arca”:

ha valaki egy új vasútvonalon, sportcsarnokban vagy közösségi központon jár, gyakran ott találja a kék EU-táblát.

7. Környezetpolitika és klímavédelem – az EU „zöld fordulata”

Az EU környezetpolitikája globális hírnevét meghatározza. Az Unió a világ legambiciózusabb klímapolitikai stratégiáját valósítja meg (von der Leyen „Green Deal” programja) (Kovács, 2025).

7.1 Fő területek

- éghajlatváltozás elleni küzdelem,
- emisszió-kereskedelem (ETS),
- megújuló energia,
- biodiverzitás megőrzése,
- körforgásos gazdaság.

7.2 A Fit for 55 csomag

Célja a kibocsátások 55%-os csökkentése 2030-ig.

Ez paradigmaváltást eredményezett:

- energia,
 - közlekedés,
 - ipar,
 - mezőgazdaság
- szempontjából is.

8. Energia- és közlekedéspolitika

8.1 Energiaunió

A 2014-es geopolitikai események (ukrán válság) után az EU célja:

- energiafüggetlenség,

- infrastrukturális összekapcsoltság,
- fenntartható energiaforrások,
- közös gáz- és villamosenergia-piac.

8.2 Közlekedéspolitika

A TEN-T hálózat elősegíti:

- európai mobilitási folyosók,
- gyorsvasút-hálózatok,
- kikötők és repülőterek modernizálása.

9. Szociálpolitika és munkajog

Az EU hosszú ideig óvatoss volt a szociálpolitikai harmonizációval, de az utóbbi években az Európai Szociális Jogok Pillére mérföldkő lett.

9.1 A szociális pillér területei

- munkahelyi jogok,
- bértranszparencia,
- egyenlőségpolitika,
- oktatáshoz való jog,
- egészségügyi hozzáférés.

9.2 Munkaerő mobilitása

Az unió egyik legfontosabb szabadsága:

- munkavállalás más tagállamban,
- végzettségek kölcsönös elismerése,
- társadalombiztosítás koordinációja.

10. Migrációs és biztonságpolitika

10.1 Schengen – a belső határok nélküli tér

A schengeni rendszer kiemelt fontosságú:

- belső határellenőrzés eltörlése,
- külső határok megerősítése,
- Frontex szerepe.

10.2 Menekültpolitika – rendszeres reformok

A 2015-ös válság megmutatta:

- a dublini rendszer korlátait,
- a szolidaritás hiányát,

- a tagállami megosztottságot.

Az új menekültügyi paktum a közösségi megoldás felé mutat.

11. Kül- és biztonságpolitika – geopolitikai szerepvállalás

11.1 KKBP és közös diplomácia

Az EU külpolitikáját a KKBP koordinálja:

- szankciórendszerek,
- válságkezelő missziók,
- ENSZ-szerepvállalás,
- stratégiai partnerségek.

11.2 Közös védelem

A PESCO és az Európai Védelmi Alap a közös védelempolitika eszközei.

12. Oktatás, kultúra, sport – kiegészítő politikák

12.1 Oktatás

Az Erasmus+ az európai identitás egyik legfontosabb eszköze.

12.2 Kultúra

Kulturális együttműködés, alkotói mobilitás, kreatív ipar.

12.3 Sport

A sport az EU olyan politikája, amely:

- erősíti az egészséget,
- elősegíti a befogadást,
- küzd a diszkrimináció ellen,
- támogatja a nemzetközi együttműködést.

Ez a téma lesz a III. rész központi kérdésköre.

Összefoglalás

A közös politikák rendszere határozza meg az EU tényleges működését:

- gazdasági integráció: belső piac, versenyjog, digitális szabályozás;
- szociális- és kohéziós politika: felzárkóztatás;
- környezet- és klímapolitika: globális élvonal;
- energia és közlekedés: stratégiai összekapcsolódás;
- külpolitika és biztonság: globális szerepvállalás;
- oktatás, kultúra, sport: értékalapú együttműködés.

Az EU működése tehát **nem csupán intézményi, hanem szakpolitikai rendszer**, amely több száz millió polgár életére gyakorol közvetlen hatást.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () A közös kereskedelempolitika megosztott hatáskör.
2. () A KAP az EU egyik legkorábbi közpolitikája.
3. () A sport kizárólagos uniós hatáskör.
4. () A digitális piac szabályozása az uniós közpolitikák új területe.
5. () A schengeni rendszer a belső határok megszüntetésén alapul.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik tartozik a megosztott hatáskörök közé?

- a) vámunió
- b) kereskedelempolitika
- c) környezetpolitika
- d) sport

2.2. Melyik intézmény gyakorolja a versenyjogi hatásköröket?

- a) Európai Tanács
- b) Európai Bizottság
- c) Európai Bíróság
- d) Európai Parlament

3. Többszörös választás

3.1. A közös politikák céljai közé tartozik:

- a belső piac védelme
- regionális fejlettségi különbségek csökkentése
- katonai szuperhatalom kiépítése
- digitális piac szabályozása

3.2. A KAP céljai:

- élelmiszerbiztonság
- adóharmonizáció
- vidéki fejlesztés
- fenntartható termelés

4. Nyitott kérdések

- 4.1. Magyarázd el a megosztott hatáskör logikáját, és adj példákat!
- 4.2. Mutasd be a kohéziós politika szerepét a régiók fejlődésében!
- 4.3. Elemezd, hogyan épül fel az EU digitális piacpolitikája!
- 4.4. Miért tartozik a sport a kiegészítő hatáskörök közé, és milyen következményekkel jár ez?

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. H
4. I
5. I

Egyszerű választás

- 2.1. c) környezetpolitika
- 2.2. b) Európai Bizottság

Többszörös választás

- 3.1. belső piac védelme; regionális fejlettségi különbségek csökkentése; digitális piac szabályozása
- 3.2. élelmiszerbiztonság; vidéki fejlesztés; fenntartható termelés

Irodalomjegyzék

- Bradford, A. (2020). *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>
- Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield. <https://rowman.com>
- Laffan, B., & Lindseth, P. (2014). *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>
- András, K. (2011). *Sport és Európai integráció: jogesetek és gazdasági összefüggések*. Akadémiai Kiadó. <https://akademiai.hu>

A sport európai dimenziójának fejlődése, jelentősége és integrációs szerepe

A sport hosszú ideig a nemzeti identitás, a helyi közösségek és a kulturális tradíciók területének számított, olyan társadalmi jelenségnek, amelyet Európa államai saját történelmi hagyományaik és oktatási rendszereik mentén szabályoztak. Az európai integráció folyamatában azonban a sport fokozatosan kilépett ebből a kizárólag nemzeti keretből, és olyan területté vált, amely egyre erősebben kapcsolódik az uniós politikai, gazdasági, társadalmi és jogi folyamatokhoz. A III. rész azt vizsgálja, hogyan jött létre és hogyan fejlődött ki ez a „sport európai dimenziója”, milyen szervezeti és jogi struktúrák határozzák meg, és milyen lehetőségeket, illetve kihívásokat rejt magában Európa és a globalizált világ számára.

A sport európai szerepe ma már egyértelműen túlmutat a versenyzésen és a fizikai aktivitáson. A sport egyszerre közpolitikák metszéspontja, társadalmi eszköz, gazdasági iparág és politikai kommunikációs tér. A sport az Európai Unió számára nem csupán kulturális jelenség, hanem olyan társadalmi infrastruktúra, amely képes az európai integráció alapértékeit — a szolidaritást, egyenlőséget, demokratikus részvételt, sokszínűséget és esélyegyenlőséget — konkretizálni és közvetíteni (Kovács, 2025).

A sport európai integrációja egy sajátos fejlődési modellre épül. Míg más szakpolitikák esetében az integrációt az uniós szerződésekből fakadó hatáskörök határozták meg, addig a sport esetében a folyamatot a **gyakorlat** és a **jogi esetek** alakították ki. A sport uniós jogi és politikai státusza lényegében két különböző logika találkozásának eredménye: egyrészt a sport „sajátos jellege”, amely a tradicionális sportirányítás autonómiájára épül, másrészt pedig a belső piac és a versenyjog európai szabályai, amelyek a sport gazdasági dimenzióit kényszerítették jogi mederbe (Weatherill, 2014).

Ennek következtében a sport európai integrációja nem egy lineáris folyamat, hanem egy többszintű, interaktív rendszer, ahol az uniós intézmények, a tagállamok, a nemzetközi sportszövetségek és a piaci szereplők folyamatos párbeszéde és konfliktusai alakítják a normákat és politikai kereteket.

A III. rész első nagy tématerülete (3.1) a sport helyét és szerepét vizsgálja az európai integráció történetében és jelenlegi rendszerében. A sportot nem lehet pusztán kiegészítő területként kezelni: a sport az Európai Unió egyik legfontosabb társadalmi kapcsolódási pontja, amely képes hidat teremteni a gazdasági integráció és a társadalmi integráció között (Houlihan & Malcolm, 2016). A sport európai dimenziója egyben azt is jelenti, hogy számos olyan közpolitikai cél, amely

korábban más területeken jelent meg — egészséges életmód, prevenció, ifjúságpolitika, oktatás, esélyegyenlőség — ma a sport révén kap megvalósítási lehetőséget.

A 3.2 fejezet a sport és az európai intézmények kapcsolatát részletezi. A sport ma már minden releváns uniós intézményben jelen van: az Európai Parlament sportügyi állásfoglalásokban és jelentésekben foglalkozik a témával, a Bizottság sportstratégiákat dolgoz ki és koordinálja a tagállamok közötti együttműködést, a Tanács többéves sportmunkatervet fogad el, az Európai Bíróság pedig jogi ítéletein keresztül formálja a sport működését. A sport intézményi beágyazottsága tehát nem formális hatáskörök eredménye, hanem a sport növekvő társadalmi és gazdasági súlyának felismerése.

A 3.3 fejezet részletesen elemzi a sporttal kapcsolatos uniós dokumentumokat — a Nizzai Nyilatkozattól és a Helsink-i Jelentéstől a Fehér Könyvön át a Lisszaboni Szerződésig és a sportmunkatervekig. Ezek a dokumentumok adják a sport politikai és jogi keretét, és olyan értékeket fogalmaznak meg, mint az esélyegyenlőség, az integritás, a jó kormányzás vagy a sportolók jogainak tiszteletben tartása. A sportpolitikák irányadó dokumentumai az uniós integráció egyik legfinomabban kidolgozott, ugyanakkor leginkább politikailag érzékeny területét alkotják (Craig & de Búrca, 2020).

A 3.4 fejezet a „közösség sporttal kapcsolatos politikáit” mutatja be. Ez a terület talán a legkomplexebb az egész könyvben, hiszen a sport többek között az egészségpolitika, oktatáspolitikai, ifjúságpolitika, szociálpolitika, versenypolitika, digitális politika és külpolitika eszköztárában is megjelenik. A sport egyszerre képes társadalmi befogadást elősegíteni, innovációkat generálni, gazdasági növekedést előmozdítani és európai értékeket közvetíteni. A közösségi politikákba való beépülése azt mutatja, hogy a sport Európa egyik legjobban integrált horizontális szakpolitikai területe (Kovács, 2025).

A 3.5 fejezet az Európai Bíróság ítéleteit vizsgálja. A sport európai jogi státuszának megértése elképzelhetetlen ezek nélkül: a Bosman-, Lehtonen-, Kolpak-, Charleroi- és Meca-Medina-ügyek nem csupán jogvita-megoldások voltak, hanem olyan „alkotó erejű” döntések, amelyek megteremtették az európai sportjog alapelveit: a szabad mozgás érvényesülését, a versenyjog alkalmazását és a sport sajátos jellegének arányossági vizsgálatát (Weatherill, 2014). Ezek az ügyek alakították ki azt a kettős rendszert, amelyben a sport egyszerre autonóm társadalmi terület és az uniós jog által ellenőrzött gazdasági tevékenység.

A III. rész zárófejezete, a 3.6 fejezet a sport jövőjét és globális szerepét elemzi. A sport ma már az európai identitásformálás, az egészségpolitika, a társadalmi integráció, az innováció és a digitális

átállítás egyik kulcsterülete. Európa — a történelmi klubrendszereken, sportinfrastruktúráján, sportszövetségein és gazdasági súlyán keresztül — továbbra is meghatározó szereplője a globális sportvilágnak. Ugyanakkor új kihívások is megjelentek: globális befektetők, e-sport, digitális átalakulás, fenntarthatósági elvárások, a sportolók jogainak újragondolása, és a sportpolitika geopolitikai dimenziója.

A III. rész egészét áthatja az az alapvető felismerés, hogy a sport Európában nem kiegészítő jelenség, hanem az integráció egyik pillére. A sport képes kapcsolatot teremteni a gazdaság, társadalom, kultúra és politika között, és olyan európai kohéziót erősíteni, amely nemcsak a sportpályákon, hanem a társadalmi és közpolitikai szinteken is érvényesül.

Ez a bevezető tehát arra szolgál, hogy olvasóink számára áttekintést adjon arról a komplex hálózatról, amelyben a sport ma Európában működik: a politikai döntéshozástól a jogi szabályozáson át a társadalmi és gazdasági szerepekig. A III. rész azt mutatja be, hogy a sport nem pusztán szektor, hanem az európai integráció egyik legizgalmasabb és legdinamikusabban fejlődő területe.

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge.

Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

3.1 A sport helye és szerepe az európai integrációban

(The place and role of sport in European integration)

1. Bevezetés: Miért jelent meg a sport az Európai Unió politikájában?

A sport első látásra nem tűnik tipikus uniós politikai területnek. Évtizedeken keresztül a sport a nemzeti identitás, a helyi közösség és a kulturális hagyományok része volt, és szigorúan tagállami hatáskörnek számított. Az Európai Unió a kezdetekben – a gazdasági integráció logikájának megfelelően – nem is foglalkozott a sporttal, mivel azt nem tekintették közös szabályozásra szoruló gazdasági területnek (Kovács, 2025).

A 20. század végére azonban látványos elmozdulás történt: a sport az európai integráció egyik fontos politikai, társadalmi és gazdasági dimenziójává vált. Ez a változás több tényezőből eredt:

1. a sport növekvő gazdasági jelentősége,
2. a sport globalizációja és professzionalizálódása,
3. a sporttal összefüggő uniós jogi esetek (Bosman, Meca-Medina és mások),
4. az uniós polgárság erősödése és a sport társadalmi szerepének növekedése,
5. az egészségfejlesztési és prevenciók dimenzió felértékelődése,
6. a sportdiplomácia megjelenése a külkapcsolatokban.

A sport ugyan **támogató hatáskör** maradt a Lisszaboni Szerződés után is, de politikai jelentősége és finanszírozása gyorsan növekedett, és ma már integrált része az uniós programoknak és stratégiáknak (Houlihan & Malcolm, 2016).

A fejezet célja, hogy bemutassa:

- miként került a sport az EU érdeklődési körébe,
- hogyan vált társadalmi és gazdasági jelentőségű ágazattá,
- milyen módon kapcsolódik az integráció fő politikáihoz,
- milyen jogi és politikai struktúrában helyezkedik el ma,
- és hogyan alakította át a sportot az uniós tagság és a belső piac logikája.

2. A sport jelentőségének növekedése Európában

2.1 A sport mint gazdasági szektor

A sport egyre nagyobb gazdasági értéket képvisel az EU-ban. A legújabb becslések szerint a sport:

- az EU GDP-jének több mint 2%-át,
- az uniós foglalkoztatás 3,5%-át adja,
- több mint 11 millió munkahelyet érint közvetlenül vagy közvetve.

A sportgazdaság magában foglalja:

- a professzionális sportot,
- a szabadidősportot,
- a sportturizmust,
- a sporteszköz- és ruházati ipart,
- a sportlétesítmények fenntartását,
- a médiaközvetítéseket és sportjogokat.

A sport tehát **nem csupán kulturális jelenség**, hanem **komplex gazdasági ágazat**, amely szorosan kapcsolódik a belső piachoz, a fogyasztóvédelemhez, a szolgáltatások szabad mozgásához és a versenyjoghoz (András, 2011).

2.2 A sport mint társadalmi integrációs tényező

Az EU egyre hangsúlyosabban tekint a sportra mint:

- **egészségfejlesztő,**
- **befogadást elősegítő,**
- **közösségépítő,**
- **nevelési és pedagógiai,**
- **ifjúságpolitikai,**
- **szociális integrációs**
eszközre.

A sport egyszerre hat egyénre és közösségre. Az EU e területre úgy tekint, mint amely hozzájárul a társadalmi kohézióhoz, csökkenti a marginalizációt, és erősíti a polgárok közötti kapcsolatokat (Kovács, 2025).

2.3 A sport politikai jelentősége

A sport ma már a külkapcsolatok, diplomácia és nemzetközi együttműködés fontos eszköze:

- sportdiplomácia,
- olimpiai mozgalom,
- nemzetközi sportszövetségek,
- EU–harmadik országok sport-együttműködései.

A sportot az EU „soft power” eszköztárának részeként kezeli: a fair play, az antidiszkrimináció, az esélyegyenlőség és a jogállamiság értékei a sporton keresztül könnyen közvetíthetők.

3. A sport és az Európai Unió jogrendje

A sport bekapcsolódása az uniós politikába nem politikai döntéssel kezdődött, hanem **jogi konfliktusokkal**, amelyek megmutatták, hogy a sport gazdasági tevékenység is, ezért a belső piac szabályai alkalmazandók rá (Weatherill, 2014).

3.1 A sport kettős természete: gazdasági és kulturális dimenzió

Az Európai Bíróság több ítéletében kijelentette, hogy a sport:

- **gazdasági tevékenység**, ha jövedelemszerzésre irányul,
- **nem gazdasági tevékenység**, ha tisztán amatőr.

Ez a kettősség az EU sportpolitikájának alapja.

3.2 A Bosman-ügy (1995) – a sportjog „forradalma”

A Bosman-ítélet átforgalmazta az európai sportot:

- eltörölte az átigazolási díjakat lejárt szerződés esetén,
- megszüntette a külföldi kvótákat az EU-n belül,

- kimondta a munkavállalók szabad mozgásának elsőbbségét.

A modern európai futball, kosárlabda, kézilabda, jégkorong piaci modellje nagyrészt a Bosman-ítéletre épül (András, 2011).

3.3 Ezt követték további meghatározó sportjogi ügyek

- **Meca-Medina (2006)** – a versenyjog alkalmazható a dopping-szabályokra.
- **Kolpak-ügy (2003)** – EU-n kívüli országok sportolói is részesülhetnek egyes megállapodások előnyeiből.
- **Charleroi-ügy** – a klubok felelőssége a válogatott szereplések során.

Ezek az ítéletek egyértelművé tették, hogy a sport nem „külön világ”: a belső piac és a versenyjog keretei között működik.

4. A sport helye az uniós szakpolitikák rendszerében

A Lisszaboni Szerződés (2009) először adott explicit jogalapot a sport uniós kezelésének (EUMSZ 165. cikk). Ez megerősítette a sport:

- társadalmi,
- nevelési,
- gazdasági,
- egészségfejlesztő szerepét.

4.1 Támogató hatáskör – mit jelent ez a gyakorlatban?

Az EU:

- **nem hozhat kötelező jogharmonizációt a sportban,**
- **de támogathatja, koordinálhatja és kiegészítheti** a tagállami politikákat.

Ez azt jelenti, hogy a sport területén:

- ajánlások,
- stratégiai dokumentumok,
- finanszírozási programok,
- szakmai együttműködések hozzák létre az uniós szintű befolyást.

4.2 Sporttal kapcsolatos uniós dokumentumok

A következő fejezetekben részletesen tárgyaljuk, de ide vezet:

- Fehér könyv a sportról,
- EU sportstratégia,

- EU munkaterv a sport területén,
- antidiszkriminációs irányelvek,
- Erasmus Sport.

4.3 A sport kapcsolódása más közös politikákhoz

A sport horizontális terület:

- **egészségpolitika** – mozgás, prevenció, public health,
- **oktatáspolitik**a – iskolai sport, Erasmus+,
- **ifjúságpolitika** – közösségépítés, bevonás,
- **szociálpolitika** – befogadás, esélyegyenlőség,
- **digitális politika** – sporttechnológia és adatvédelem,
- **versenypolitika** – sportjog, átigazolási rendszerek.

5. Az EU sportfinanszírozása és programjai

5.1 Erasmus+ SPORT

A legfontosabb uniós sportprogram:

- nemzetközi együttműködések,
- ifjúsági sportprojektek,
- integráció és befogadás,
- erőszak és diszkrimináció elleni projektek,
- iskolai sportfejlesztések.

5.2 Strukturális és kohéziós alapok

Sportcélú beruházások:

- sportlétesítmények,
- egészségfejlesztő központok,
- közösségi terek,
- mobilitási infrastruktúra.

5.3 Sport és gazdaságfejlesztés

A sport hozzájárul:

- turizmushoz,
- városfejlesztéshez,
- munkahelyteremtéshez,
- innovációhoz.

6. A sport szerepe az európai identitásban és integrációban

A sport az európai identitás egyik legerősebb kulturális eszköze.

6.1 Európai értékek a sportban

- fair play,
- egyenlőség,
- antidiszkrimináció,
- befogadás,
- társadalmi felelősség.

6.2 Sport és európai identitásépítés

A sport olyan közös élményeket generál, amelyek erősítik az európai összetartozást:

- nemzetközi versenyek,
- többenemzetiségű klubok,
- határokon átívelő bajnokságok,
- közös szabályok és irányelvek.

6.3 Sportdiplomácia és külkapcsolatok

A sport az EU „soft power” része:

- béketeremtés,
- partnerségek,
- oktatási programok,
- nemzetközi sportirányítás.

Összefoglalás

A sport az Európai Unió integrációs rendszerének olyan területe:

- amely gazdasági és társadalmi jelentőssé vált,
- amelyet az uniós jog és a belső piac logikája átalakított,
- amely a Lisszaboni Szerződéssel hivatalos uniós politikai területté vált,
- amely horizontálisan kapcsolódik az egészség-, oktatás-, ifjúság-, szociális és digitális politikákhoz,
- és amely a sportjogi esetek révén alapvetően formálta az európai sportmodell működését.

A sport ma már az EU egyik fontos társadalmi és gazdasági ágazata, amely egyben az európai identitás, az integráció és a közösségépítés eszköze is.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () A sport kizárólagos uniós hatáskör.

2. () A Bosman-ítélet alapvetően megváltoztatta a sportolók szabad mozgását.
3. () A sport csupán kulturális jelenség, gazdasági vonatkozása nincs.
4. () A sportdiplomácia az EU külpolitikai eszköztárának része.
5. () A sport az Erasmus+ program keretében is támogatást kap.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik dokumentum adott először hivatalos jogalapot a sport uniós kezelésének?

- a) Maastrichti Szerződés
- b) Amszterdami Szerződés
- c) Lisszaboni Szerződés
- d) Fehér könyv a sportról

2.2. Melyik ítélet érintette a dopping-szabályok versenyjogi vizsgálhatóságát?

- a) Bosman
- b) Meca-Medina
- c) Kolpak
- d) Charleroi

3. Többszörös választás

3.1. A sport gazdasági jelentőségéhez kapcsolódik:

- sporteszköz- és ruházati ipar
- turizmus
- közigazgatási jogharmonizáció
- sportmédia és közvetítési jogok

3.2. A sport társadalmi funkciói:

- egészségfejlesztés
- társadalmi befogadás
- vámunió működtetése
- ifjúságpolitika

4. Nyitott kérdések

4.1. Mutasd be a sport kettős – gazdasági és kulturális – természetét az uniós jogban!

4.2. Elemezd, milyen hatással volt a Bosman-ítélet a modern sportmodellre!

4.3. Miért tekinthető a sport az európai identitásépítés eszközének?

4.4. Hogyan kapcsolódik a sport a közös uniós szakpolitikákhoz?

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. H
4. I
5. I

Egyszerű választás

2.1. c) Lisszaboni Szerződés

2.2. b) Meca-Medina

Többszörös választás

3.1. Helyes válaszok: sporteszköz- és ruházati ipar; turizmus; sportmédia

3.2. Helyes válaszok: egészségfejlesztés; társadalmi befogadás; ifjúságpolitika

Irodalomjegyzék

András, K. (2011). *Sport és Európai integráció: jogesetek és gazdasági összefüggések*. Akadémiai Kiadó. <https://akademiai.hu>

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge. <https://www.routledge.com>

Laffan, B., & Lindseth, P. (2014). *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Manners, I. (2002). Normative Power Europe. *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://www.wiley.com>

Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

3.2 Az európai intézmények és a sport

(European institutions and sport)

1. Bevezetés: miért foglalkoznak az európai intézmények a sporttal?

A sport hosszú ideig nem tartozott az Európai Unió érdeklődési körébe, mert a sportot hagyományosan kulturális és nemzeti jelentőségű területnek tekintették. A sportpolitikák fejlesztése és működtetése elsősorban a tagállamok jogkörében maradt, és az EU alapító szerződésai sem tartalmaztak explicit rendelkezéseket róla. Azonban a 20. század végére

nyilvánvalóvá vált, hogy a sport nem csupán kulturális tevékenység, hanem összetett gazdasági, társadalmi és szabályozási jelentősége is van, amely elkerülhetetlenné tette az uniós intézmények különböző szintű beavatkozását (Weatherill, 2014).

A fordulópontot a Bíróság ítélezési gyakorlata jelentette. A sport gazdasági dimenziójának felismerése — különösen a Bosman-ítélet után — alapjaiban változtatta meg az európai sport irányítását. Ettől kezdve az EU intézményeinek mindegyike – eltérő kompetenciák szerint – részt vett a sporttal kapcsolatos döntéshozatalban. A sport tehát nem egyetlen uniós szerv hatáskörébe tartozik: **horizontális politikai terület**, amelyhez több intézmény együttes működése szükséges (Houlihan & Malcolm, 2016).

A fejezet célja annak vizsgálata, hogy az Európai Unió különböző intézményei milyen módon kapcsolódnak a sporthoz, milyen szerepet töltenek be a sportpolitika kialakításában, és hogyan járulnak hozzá az európai sportmodell fejlődéséhez.

2. Az Európai Tanács szerepe a sportpolitika stratégiai irányításában

Az Európai Tanács elsősorban stratégiai iránymutatást ad az Európai Uniónak, és ez a sport területén sincs másképp. Bár a Tanács nem alkot jogot, döntései, következtetései és hangsúlyai az egész uniós sportpolitika kereteit meghatározzák. Elsősorban akkor lép fel a sport területén, amikor a sport jelentős társadalmi, gazdasági vagy politikai kérdéseket vet fel.

Az Európai Tanács jelentősége két dimenzióban ragadható meg.

Az első a **sport társadalmi és integrációs szerepének felismerése**. A Tanács több alkalommal hangsúlyozta, hogy a sport fontos eszköze az európai identitás erősítésének, a társadalmi befogadásnak és az egészséges életmód támogatásának (Kovács, 2025).

A második dimenzió a **sporttal összefüggő, nagy horderejű politikai kérdések kezelése**. Ilyenek:

- dopping elleni küzdelem,
- sportbotrányok és korrupció,
- nemzetközi sportesemények biztonsága,
- sport és diplomácia,
- a professzionális sport gazdasági súlyából eredő kihívások.

Ezekben az ügyekben a Tanács gyakran közös fellépést kér a tagállamoktól, és szerepe jelentős az uniós munkatervek kialakításában.

3. Az Európai Parlament: a sport demokratikus legitimációja és politikai láthatósága

Az Európai Parlament az EU egyetlen közvetlenül választott intézménye, ezért különösen fontos szerepet játszik abban, hogy a sportpolitika **demokratikus legitimációt** kapjon. A Parlament

emellett az uniós polgárok érdekeinek képviselője, így a sporttal kapcsolatos társadalmi kérdések – mint például a sportolók jogai, az erőszak megelőzése, a nemek közötti egyenlőség vagy a rasszizmus elleni fellépés – rendszeresen napirenden vannak (Craig & de Búrca, 2020).

A Parlament szerepe három fő területre osztható:

3.1 Jogalkotási együttműködés

A sport ugyan nem harmonizálható közös uniós szabályokkal, de a kulturális, oktatási, egészségpolitikai és ifjúságpolitikai jogalkotás részeként gyakran előkerül. A Parlament a rendes jogalkotási eljárás keretében együtt dönt a Tanáccsal olyan területeken, amelyek hatással vannak a sportra:

- Erasmus+ program,
- egészségfejlesztési irányelvek,
- digitális piac szabályozása (sportstreaming, média),
- ifjúsági és oktatási kezdeményezések.

3.2 Állásfoglalások és viták

A sporttal kapcsolatos állásfoglalások nem kötelező erejűek, de politikai súlyuk jelentős. A Parlament rendszeresen fogad el dokumentumokat:

- a sportolók jogairól,
- az etikus sportirányításról,
- a nők sportban való részvételéről,
- a dopping elleni stratégiákról.

3.3 Költségvetési ellenőrzés

A Parlament évente jóváhagyja az EU költségvetését, így közvetetten meghatározza, hogy mennyi forrás jut a sportprogramokra. A sport területén különösen fontos az Erasmus+ SPORT finanszírozásának fenntartása és bővítése (Houlihan & Malcolm, 2016).

4. Az Európai Unió Tanácsa: a tagállamok kormányainak szerepe a sportpolitikai döntéshozatalban

Az Európai Unió Tanácsa a tagállami kormányok fóruma, és a sportpolitika irányának meghatározásában kulcsfontosságú szerepet játszik. Itt ülnek össze az oktatási, ifjúsági és sportminiszterek (EYCS-formáció), akik évente többször döntenek a sportpolitika fő kérdéseiről.

A Tanács sajátos szerepe három területen jelenik meg:

4.1 A sport uniós munkaterveinek elfogadása

A Tanács 3–4 évente elfogadja az **EU sport munkatervét**, amely meghatározza:

- a stratégiai célokat,
- a prioritásokat,
- a szakpolitikai feladatokat,
- az együttműködés területeit,
- az indikátorokat és mérési módszereket.

Ez a dokumentum a sport uniós dimenziójának „iránytűje”.

4.2 A tagállamok összehangolása

A Tanácsban a kormányok összehangolják nemzeti sportpolitikáikat:

- sportiskolai rendszerek,
- sportfinanszírozás,
- sport és egészség,
- erőszak és rasszizmus elleni fellépés,
- doppingellenes szabályozás.

4.3 Soft law eszközök alkalmazása

A Tanács nem kötelező erejű ajánlásokat, következtetéseket, állásfoglalásokat ad ki.

Ezek azonban **európai standardot teremtenek**, és gyakran a nemzeti sportpolitikák részévé válnak.

5. Az Európai Bizottság: a sport uniós szintű motorja

A Bizottság az EU végrehajtó szerve, és messze a legaktívabb szereplő a sportpolitika területén.

Míg a Parlament a politikai láthatóságot, a Tanács pedig az irányelveket biztosítja, addig a Bizottság végzi a tényleges szakpolitikai munkát: programokat indít, pénzügyi eszközöket kezel, elemzéseket készít és koordinálja a tagállami együttműködést (Kovács, 2025).

A Bizottság szerepe négy nagy blokkra osztható:

5.1 Sportpolitikai stratégia kialakítása

A Bizottság készíti elő:

- a sporttal kapcsolatos szakpolitikai javaslatokat,
- az EU munkaterveit,
- a Fehér könyvet és egyéb stratégiai dokumentumokat,
- a dopping elleni uniós politikát.

5.2 Pénzügyi programok és projektmenedzsment

A Bizottság kezeli az Erasmus+ SPORT programot, és dönt a támogatásokról:

- nonprofit sportprojektek,

- sportegyesületek fejlesztése,
- egészségfejlesztő programok,
- integrációs és befogadási projektek,
- sportirányítás fejlesztése.

5.3 A sport jogi kereteinek értelmezése

A Bizottság vizsgálja:

- a versenyjogi kérdéseket,
- a sportolók szabad mozgásával kapcsolatos panaszokat,
- a sportági szabályok gazdasági hatását.

5.4 Kapcsolattartás a nemzetközi sportszervezetekkel

A Bizottság együttműködik:

- az UEFA-val,
- az FIFA-val,
- a NOB-bal,
- európai sportági szövetségekkel.

Ez a koordináció elengedhetetlen az európai sportmodell védelmében.

6. Az Európai Bíróság: a sportjog formáló ereje

Az Európai Unió Bírósága a sportpolitika legnagyobb hatású szereplője — még akkor is, ha maga nem fogalmaz meg sportpolitikát. A Bíróság ítéletei ugyanis precedensértékűek, és alapjaiban formálják a sport működését.

6.1 A sport gazdasági dimenziójának kimondása

A Bíróság kimondta, hogy a sport gazdasági tevékenység is, ezért a belső piac és a versenyjog szabályai alkalmazhatóak rá (Weatherill, 2014).

6.2 Precedens-ítéletek

- **Bosman** – a szabad mozgás elsőbbsége.
- **Meca-Medina** – a versenyjog alkalmazhatósága a doppingra.
- **Kolpak** – harmadik országbeli sportolók jogai.
- **Charleroi** – klubok felelőssége a válogatott szereplések során.

Ezek az ítéletek teljesen új helyzetet teremtettek:

- a játékospiac liberalizálódott,
- a klubok közötti verseny élesedett,
- a sportági szabályoknak igazodniuk kell az uniós joghoz.

A sport európai modellje jórészt **ítélkezési gyakorlatból épült fel**, nem politikai döntésekből.

7. Az Európai Számvevőszék és az EKB szerepe a sport területén

E két intézmény közvetetten kapcsolódik a sporthoz, de szerepük nem elhanyagolható.

7.1 Számvevőszék

A sportprojektek uniós finanszírozását ellenőrzi:

- Erasmus+ SPORT projektek,
- létesítményfejlesztések,
- ifjúsági programok.

Az átláthatóság erősítése alapvető cél.

7.2 EKB

Az európai gazdasági stabilitás biztosításával közvetetten hat a sportfinanszírozásra:

- szponzorpénzek,
- jövedelmek,
- televíziós jogdíjak.

8. Kiegészítő szervek: Gazdasági és Szociális Bizottság, Régiók Bizottsága

8.1 Gazdasági és Szociális Bizottság (ESZSZK)

Civil szervezetek, munkáltatók és munkavállalók véleményező fóruma. A sport területén fontos szerepe van a:

- sportolók jogai,
- CSR-projektek,
- esélyegyenlőség,
- fenntarthatóság kérdéseiben.

8.2 Régiók Bizottsága

Kiemelten foglalkozik:

- helyi sportfejlesztésekkel,
- sportlétesítményekkel,
- ifjúsági és közösségi sportprogramokkal.

A sportinfrastruktúra építése főként regionális fejlesztési forrásokból történik, ezért a testület szerepe nagy.

Összefoglalás

Az Európai Unió sportpolitikája intézményi szempontból **összetett, többszereplős rendszer**:

- a **Tanács** stratégiai irányt szab,

- a **Parlament** demokratikus legitimációt biztosít,
- a **Bizottság** végrehajtja a sportpolitikát és finanszíroz,
- a **Bíróság** meghatározza a sport jogi kereteit,
- a **kiegészítő szervek** hozzájárulnak a társadalmi, regionális és gazdasági dimenziókhoz.

A sport nem „külön világ”: az EU intézményei folyamatosan alakítják működését, és a sportpolitika ma már elválaszthatatlan része az európai integráció tágabb rendszerének.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () Az Európai Parlament közvetlenül alkot sportjogot.
2. () A Bizottság felel a sportprogramok végrehajtásáért.
3. () A Bíróság ítéletei alapvetően befolyásolták az európai sportmodell fejlődését.
4. () A Tanács munkatervet fogad el a sportról.
5. () A sport a Lisszaboni Szerződésben jelent meg először uniós szinten.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik intézmény készíti az uniós sportstratégiákat?

- a) Tanács
- b) Parlament
- c) Bizottság
- d) Bíróság

2.2. Melyik ítélet érintette a játékosok szabad mozgását?

- a) Meca-Medina
- b) Kolpak
- c) Bosman
- d) Charleroi

3. Többszörös választás

3.1. A Bizottság sporttal kapcsolatos feladatai:

- programok kezelése
- doppingellenes stratégia
- bírói ítéletek meghozatala
- nemzetközi sportegyezmények előkészítése

3.2. A Tanács szerepei:

- jogharmonizáció a sportban

- munkatervek elfogadása
- tagállami sportpolitikák összehangolása
- kötelező uniós sportjogszabályok kiadása

4. Nyitott kérdések

4.1. Magyarázd el, hogyan járul hozzá az Európai Parlament a sportpolitika demokratikus legitimációjához!

4.2. Ismertesd az Európai Bizottság négy fő sportpolitikai feladatkörét!

4.3. Elemezd a Bíróság szerepét az európai sportmodell kialakításában!

4.4. Miért tekinthető a sport uniós szinten horizontális szakpolitikai területnek?

Megoldókulcs

Igaz–hamis

1. H
2. I
3. I
4. I
5. I

Egyszerű választás

2.1. c) Bizottság

2.2. c) Bosman

Többszörös választás

3.1. programok kezelése; doppingellenes stratégia; nemzetközi sportegyezmények előkészítése

3.2. munkatervek elfogadása; tagállami sportpolitikák összehangolása

Irodalomjegyzék

András, K. (2011). *Sport és Európai integráció: jogesetek és gazdasági összefüggések*. Akadémiai Kiadó. <https://akademiai.hu>

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfrd/9780198856641.001.0001>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge. <https://www.routledge.com>

Laffan, B., & Lindseth, P. (2014). *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>

Manners, I. (2002). Normative Power Europe. *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://www.wiley.com>

3.3 Az Európai Unió sporttal kapcsolatos dokumentumai

(The documents of the EU concerning sport)

1. Bevezetés: Miért vannak uniós sportdokumentumok, ha a sport nemzeti hatáskör?

A kérdés látszólag paradox:

ha a sport továbbra is „támogató hatáskör” az Európai Unióban, miért van mégis olyan sok stratégiája, munkaterve, ajánlása és szakpolitikai dokumentuma az EU-nak?

A válasz kettős természetű.

Egyrészt a sport modern értelemben vett működése **gazdasági, társadalmi és nemzetközi dimenziókat is érint**, amelyek már nem férnek el a kizárólagos nemzeti szabályozás keretei között (Weatherill, 2014).

Másrészt a sportot mind jobban átszövik olyan uniós politikák, mint:

- a belső piac,
- a fogyasztóvédelem,
- a munkavállalók szabad mozgása,
- a versenyjog,
- a közegészségügy,
- a digitális gazdaság.

A sport így – bár formálisan nem uniós hatáskör – **de facto uniós szakpolitikai területté vált**, mert a sporttal kapcsolatos problémák és lehetőségek európai szinten jelentkeznek.

Az uniós dokumentumok célja ezért az, hogy a tagállami és nemzetközi sportpolitikai érdekeit összekapcsolja egy közös, európai koordinációs keretben. Ezek a dokumentumok határozzák meg a sport uniós dimenzióját: az elveket, célokat, prioritásokat, értékeket és jogi kereteket (Kovács, 2025).

A sporttal kapcsolatos dokumentumok fejlődése történetileg jól követi az európai integráció mélyülését. A dokumentumok nem pusztán adminisztratív iratok: minden egyes dokumentum egy-egy mérföldkő az európai sportpolitika kialakulásában és identitásában.

2. A sportpolitika előképei: a Helsinki Nyilatkozattól a Nizzai Nyilatkozatig

2.1 A Helsinki Jelentés (1999)

A Helsinki Jelentés tekinthető az első olyan uniós dokumentumnak, amely átfogóan foglalkozott a sport társadalmi és gazdasági szerepével. Bár nem jogi kötőerejű, mégis történelmi jelentőségű, mert először ismerte el, hogy:

- a sport gazdasági tevékenység,
- a sport társadalmi értéke európai szintű kérdés,
- a sportnak helye van az uniós együttműködésben.

A jelentés azért született, mert a 90-es évek második felében már jól látható volt, hogy a Bosman-ügy és a belső piac szabályai alapjaiban formálják át a sportot. A Helsinki Jelentés volt az első átfogó kísérlet arra, hogy az EU megértse, milyen következményei vannak ezeknek a változásoknak (Weatherill, 2014).

2.2 A Nizzai Nyilatkozat (2000)

A Nizzai Nyilatkozat következő mérföldkő: ez volt az első olyan politikai dokumentum, amely elismerte a **sport sajátos jellegét** (specificity of sport). Ez a fogalom a mai napig központi elem az uniós sportpolitikában.

A Nyilatkozat kimondta:

- a sportnak kulturális és társadalmi szerepe van,
- a sportban szükség van bizonyos autonómiára,
- ugyanakkor a sport nem mentesülhet az uniós jog alól.

A dokumentum hangsúlyozta, hogy a sportnak egyszerre kell alkalmazkodnia a gazdasági jogokhoz és megőriznie sajátos szabályrendszerét. Ez volt az első lépés az európai sportmodell uniós elismertetése felé.

3. Fehér Könyv a sportról (2007)

(White Paper on Sport)

A Fehér Könyv a sportról mérföldkő a sport uniós történetében, mert ez volt az első valóban átfogó, stratégiai dokumentum, amely az európai sport teljes rendszerét vizsgálta, és egy koherens politikai narratívát hozott létre (European Commission, 2007).

3.1 Miért volt szükség Fehér Könyvre?

Az okok sokrétűek:

- A sport gazdasági jelentősége robbanásszerűen nőtt.
- A sport társadalmi szerepe (egészség, integráció, ifjúságpolitika) felértékelődött.
- A sportági szabályok egyre több uniós jogi kérdést generáltak.
- A doping, korrupció és erőszak európai szintű problémává vált.

A Fehér Könyv felismerte, hogy a sportot nem lehet „csak” kulturális vagy nemzeti kérdésként kezelni.

3.2 A Fehér Könyv fő tartalmi elemei

A dokumentum három pillére:

1. Sport társadalmi szerepe

- az egészséges életmód támogatása,
- inklúzió és befogadás,
- iskolai sport fejlesztése.

2. Sport gazdasági szerepe

- sportipar és innováció,
- foglalkoztatás,
- sportturizmus,
- transznacionális közvetítési jogok.

3. Sport szervezésének sajátosságai

- jó kormányzás,
- sportolói jogok,
- sportági autonómia és jogi kötelezettségek egyensúlya.

A Fehér Könyv volt az első dokumentum, amely **uniós sportstratégiát** fogalmazott meg.

3.3 Pierre de Coubertin Cselekvési Terv

A Fehér Könyvhez kapcsolódó cselekvési terv számos konkrét kezdeményezést tartalmazott:

- Európai Sporthét,
- iskolai testnevelés támogatása,
- antidopping együttműködés,
- fogyatékkal élők sportjának fejlesztése,
- sportdiplomáciai párbeszéd.

Ez a dokumentum megalapozta az Erasmus+ SPORT későbbi struktúráját.

4. A Lisszaboni Szerződés és az EUMSZ 165. cikk (2009)

Ez a dokumentum a legnagyobb fordulópont:

először adott jogalapot az EU sportpolitikájának (Kovács, 2025).

4.1 Mit mond a 165. cikk?

A cikk kimondja:

- az EU támogatja a sportot,
- elősegíti a fair play-t és etikus sportot,
- támogatja a sport társadalmi szerepét,
- védi a sport integritását,

- előmozdítja az európai sportdimenziót.

A Lisszaboni Szerződés tehát „alkotmányos” rangra emelte a sportot.

4.2 Miért nem harmonizál a sportban?

Mert a cikk a sportot **támogató hatáskörbe** sorolja.

Ez a politikai kompromisszum biztosítja:

- a tagállami autonómiát,
- a sportági szövetségek szabadságát,
- ugyanakkor uniós szintű együttműködést.

A Lisszaboni Szerződés óta minden uniós dokumentum erre a cikkre hivatkozik.

5. Uniós munkatervek a sportról (EU Work Plans for Sport)

A 2011 óta rendszeresen elfogadott 3–4 éves munkatervek az EU sportpolitikájának legfontosabb irányító dokumentumai.

5.1 Mi a szerepük?

- meghatározzák az uniós sportpolitika prioritásait,
- kijelölik a kulcsfontosságú témákat,
- feladatokat adnak a Bizottságnak és tagállamoknak,
- munkacsoportokat hoznak létre,
- értékelik a megvalósulást.

5.2 Prioritások időről időre

A munkatervek mindig reflektálnak az aktuális európai problémákra:

- dopping elleni küzdelem,
- sportirányítás,
- erőszak és rasszizmus,
- gender-egyenlőség,
- oktatás és ifjúságpolitika,
- sport és egészség kapcsolatának megerősítése.

Ezek a dokumentumok biztosítják, hogy a sportpolitika ne ad hoc módon fejlődjön, hanem stratégiai keretben.

6. Az EU sportstratégiai és tematikus dokumentumai

6.1 „EU Guidelines for Physical Activity”

Ezek a dokumentumok az egészségfejlesztés európai standardjait fektetik le.

Kiemelik:

- az iskolai testnevelés szerepét,
- a felnőttek fizikai aktivitásának növelését,
- a közösségi infrastruktúra fejlesztését.

6.2 „EU Principles on Sport Good Governance”

A jó kormányzás az európai sportmodell egyik alappillére.

Az EU hangsúlyozza:

- átláthatóság,
- felelősségre vonhatóság,
- integritás,
- etikus döntéshozatal.

6.3 Antidopping dokumentumok

Az EU együttműködik:

- WADA-val,
- Európa Tanáccsal,
- nemzetközi szövetségekkel.

Cél: az egységes antidopping-keret európai szintű megerősítése.

7. Erasmus+ Sport dokumentumai

A programhoz kapcsolódó útmutatók részletesen szabályozzák:

- a pályázati feltételeket,
- a támogatható tevékenységeket,
- a minőségi feltételeket,
- a projektértékelés módszereit.

Ezek a dokumentumok hatalmas hatást gyakorolnak a sportegyesületek és civil szervezetek működésére Európában.

Összefoglalás

Az uniós sportdokumentumok nem pusztán adminisztratív anyagok, hanem:

- a sport uniós elismertetésének sarokkövei,
- a sportpolitika fejlődésének mérföldkövei,
- a tagállami politikák iránytűi,
- a sportjog európai fejlődésének forrásai,
- az európai sportmodell alapidokumentumai.

A Fehér Könyv, a Lisszaboni Szerződés, a munkatervek és tematikus irányelvek együtt formálják az európai sportpolitika egészét.

Gyakorló kérdések

1. Igaz–hamis

1. () A Nizzai Nyilatkozat elsőként ismerte el a sport sajátos jellegét.
2. () A Fehér Könyv jogilag kötelező erejű dokumentum.
3. () A Lisszaboni Szerződés tette először lehetővé a sport uniós kezelését.
4. () Az uniós sportmunkatervek négyéves ciklusokban készülnek.
5. () Az EU sportstratégiái a tagállami sportpolitikákat is befolyásolják.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik dokumentum tartalmazott először részletes sportpolitikai elemzést?

- a) Nizzai Nyilatkozat
- b) Fehér Könyv a sportról
- c) Helsinki Jelentés
- d) Lisszaboni Szerződés

2.2. Melyik dokumentum biztosít alkotmányos jogalapot a sportnak?

- a) Fehér Könyv
- b) Bosman-ítélet
- c) EUMSZ 165. cikk
- d) Erasmus+ útmutató

3. Többszörös választás

3.1. A Fehér Könyv fő pillérei:

- társadalmi szerep
- környezetvédelem
- gazdasági szerep
- sportirányítás

3.2. Az uniós sportmunkatervek céljai:

- ajánlások kidolgozása
- pénzügyi szankciók kiszabása
- prioritások kijelölése
- munkacsoportok létrehozása

4. Nyitott kérdések

4.1. Mutasd be a sport sajátos jellegének (specificity of sport) uniós értelmezését a Nizzai Nyilatkozat alapján!

4.2. Elemezd, miért tekinthető a Fehér Könyv a sportpolitika „alapidokumentumának”!

4.3. Miért szükségesek a többéves sportmunkaterv az EU-ban?

4.4. Fejtsd ki, hogyan kapcsolódnak össze a Lisszaboni Szerződés és az Erasmus+ Sport dokumentumai!

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. I
2. H
3. I
4. I
5. I

Egyszerű választás

2.1. b) Fehér Könyv a sportról

2.2. c) EUMSZ 165. cikk

Többszörös választás

3.1. társadalmi szerep; gazdasági szerep; sportirányítás

3.2. ajánlások; prioritások; munkacsoportok

Irodalomjegyzék

1. Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>
2. European Commission. (2007). *White Paper on Sport*. <https://eur-lex.europa.eu>
3. Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge. [h](#)
4. Laffan, B., & Lindseth, P. (2014). *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford University Press. <https://global.oup.com>
5. Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

3.4 A közösség sporttal kapcsolatos politikái

(The Policies of the Community Concerning Sport)

1. Bevezetés: a sport mint többdimenziós közpolitikai terület

A sport az Európai Unió szakpolitikáinak egyik legösszetettebb, leginkább interdiszciplináris területévé vált. Bár a sport a Lisszaboni Szerződés alapján továbbra is **támogató hatáskör**, valójában az Unió számos közpolitikájában megjelenik – nem önálló, hanem „horizontális” területként. Ez azt jelenti, hogy a sportpolitikát nem önmagában kell értelmezni, hanem úgy, mint amely egyszerre kapcsolódik az oktatás-, egészség-, ifjúság-, szociális, gazdasági, verseny-, digitális és külkapcsolati politikákhoz (Kovács, 2025).

A „közösség sporttal kapcsolatos politikái” kifejezés tehát nem egy önálló jogágra vagy kizárólagos szakpolitikára utal, hanem arra a **komplex európai politikai ökoszisztémára**, amelyben a sport különböző funkciók révén egymásra épülő közpolitikai célokat szolgál. Ennek megfelelően az EU sportpolitikája:

- egyszerre **szabályozás, támogatás, koordináció és normateremtés**;
- egyszerre **jogi, gazdasági, szociológiai, kulturális és közegészségügyi** dimenziókat ölel fel;
- és egyszerre működik **tagállami, európai, nemzetközi és globális** szinten.

A sport ilyen komplex összefüggésrendszerben való megjelenése azt is jelenti, hogy az Európai Unió közösségi politikái a sportot stratégiai eszközként kezelik – olyan társadalomformáló mechanizmusként, amely hatással van az európai értékek érvényesítésére, a közösségi kohézió erősítésére és az európai identitás formálására (Houlihan & Malcolm, 2016).

A fejezet célja, hogy feltárja:

- milyen közösségi politikák jelennek meg a sportban,
- milyen uniós mechanizmusok kapcsolódnak hozzájuk,
- milyen hatással vannak ezek a sport intézményi és társadalmi működésére,
- és hogyan illeszkednek az európai integráció tágabb folyamatába.

2. Sport és egészségpolitika

2.1 A fizikai aktivitás közegészségügyi jelentősége

Az Európai Unió az elmúlt két évtizedben felismerte, hogy a lakosság fizikai aktivitása döntő szerepet játszik a krónikus betegségek megelőzésében, a mentális egészség megőrzésében, és az

egészségügyi rendszerek fenntarthatóságában. A WHO és az EU közös elemzése szerint az európai lakosság több mint fele nem végez elegendő fizikai aktivitást, és ez az egyik legnagyobb egészségügyi kockázati tényező (European Commission, 2007).

A sport tehát egészségpolitikai eszköz:

- növeli a várható élettartamot,
- csökkenti az egészségügyi kiadásokat,
- javítja a munkaképességet,
- hozzájárul a lelki jólléthez.

2.2 HEPA – Az EU Fizikai Aktivitás Irányelvei

A HEPA Guidelines az EU egyik legfontosabb egészségpolitikai dokumentuma a sport területén.

Az irányelvek részletesen megfogalmazzák:

- a napi ajánlott mozgásmennyiséget,
- az iskolai sport szerepét,
- a munkahelyi fizikai aktivitás előmozdítását,
- az idősek sportjának sajátosságait,
- a közösségi terek használatát.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a mozgásfejlesztés nem sportági kérdés, hanem közösségi egészségpolitika.

2.3 Sport és egészségpolitikai programok

Az EU számos programot működtet:

- **Erasmus+ SPORT** – közösségi mozgásprojektek, integrált egészségfejlesztés.
- **„Sport és egészség” kampányok** – iskolai prevenció.
- **„HealthyLifestyle4All”** – uniós keretprogram egészséges életmódra.

A sport tehát közvetlen közegészségügyi politikává vált.

3. Sport és oktatáspolitik

3.1 Az oktatás és sport szoros kapcsolata

A sport az oktatás része, mert:

- fejleszti a kognitív képességeket,
- támogatja a szociális kompetenciákat,
- erősíti a fizikai és mentális egészséget,
- elősegíti az inklúziót.

Az EU az oktatáspolitikát a sport egyik fő partnerterületének tekinti, hiszen a sport az iskolai közegben képes a legnagyobb társadalmi hatás kifejtésére.

3.2 Erasmus+ és az oktatási dimenzió

Az Erasmus+ programban a sport:

- fejlesztési eszköz,
- nevelési módszer,
- közösségi aktivitás,
- az ifjúsági munka kulcstényezője.

A program támogatja az iskolai sporttevékenységeket, pedagógiai innovációkat, és az oktatási intézmények közötti együttműködést.

4. Sport és ifjúsáspolitik

4.1 Ifjúsági részvétel és társadalmi integráció

A fiatalok aktivitása az EU egyik kiemelt célja. A sport a leginkább elérhető, legdemokratikusabb ifjúsági tevékenység, amely képes:

- bevonni hátrányos helyzetű fiatalokat,
- csökkenteni a lemorzsolódást,
- erősíteni az aktív állampolgárságot,
- megelőzni az erőszakos radikalizációt.

4.2 A sport szerepe az ifjúsági munkában

A sporttevékenységek struktúrája — csapatjátékok, közösségi rendezvények, önkéntesség — kulcsfontosságú az ifjúsági szervezetek működésében. Az EU külön szabályozási csomagot működtet a sport és ifjúsági szektor összekapcsolására.

5. Sport és szociálpolitika

5.1 A társadalmi befogadás eszköze

A sportot az EU a befogadás egyik legfontosabb közpolitikai eszközének tekinti. A sport alkalmas:

- etnikai kisebbségek bevonására,
- migránsok integrációjára,
- fogyatékkal élők sportjának támogatására,
- hátrányos helyzetű fiatalok közösségbe emelésére.

5.2 Antidiszkriminációs politika és sport

Az EU antidiszkriminációs irányelvei (pl. egyenlő bánásmód követelménye) a sport területére is kiterjednek. A sportban a rasszizmus, szexizmus, homofóbia és hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés európai prioritás, gyakran közös kampányokkal.

6. Sport és gazdaságpolitika

6.1 Sportgazdaság mint iparág

A sport az EU GDP-jének több mint 2%-át adja, és több mint 11 millió munkahelyet érint közvetlenül és közvetve (Houlihan & Malcolm, 2016). A sportgazdaság magában foglal:

- a sportszolgáltatásokat,
- a sporteszköz- és ruházati ipart,
- a sportturizmust,
- a médiaközvetítési jogokat,
- a szponzorációt és reklámot.

6.2 Sport és belső piac

A sport érintett:

- a szolgáltatások szabad mozgásában,
- a munkavállalók szabad mozgásában (Bosman),
- a versenyjog területén (Meca-Medina),
- a fogyasztóvédelemben (sportszerek, eseményszervezés),
- audiovizuális piaci szabályozásban.

7. Sport és versenypolitika

A sportot az EU versenyjoga teljes egészében érinti. A sportpiac szabályozása a torzításmentes versenyhez kapcsolódik. Az EU a következő területeken vizsgálja a sportot:

- átigazolási rendszerek,
- sportolói szerződések,
- piaci erős pozíciók visszaélései,
- sportszervezet–kereskedelmi partner viszonyok,
- médiajogok,
- kartellgyanús sportági együttműködések.

A legfontosabb elv: **a sport sajátossága csak akkor indokolhat eltérést, ha szükséges és arányos.**

8. Sport és digitális politika

A digitális átállás a sportot is átalakította. A közvetítési jogok, a streaming, a sportadatok kezelése és az e-sport területe új uniós szabályozási kihívásokat hozott:

- digitális szerzői jogok,
- online platformok versenyhelyzete,
- adatvédelem (sportolók személyes adatai),
- mesterséges intelligencia a sportban,
- technológiai innováció és a sportjog.

9. Sport és külpolitika

A sport az EU „soft power” eszköze. Az EU sportdiplomáciai együttműködései:

- béketeremtő programok,
- nemzetközi fejlesztési projektek,
- NOB és nemzetközi szövetségek kapcsolata,
- sport a harmadik országokkal való együttműködésben.

10. Összefoglalás

A sport az EU közösségi politikáinak olyan sokrétű területe, amely egyszerre működik:

- egészségpolitikai eszközként,
- oktatási-nevelési módszerként,
- társadalmi integrációs tényezőként,
- gazdasági iparágként,
- versenyjogi vizsgálat tárgyaként,
- digitális politikai kihívásként,
- külkapcsolati és diplomáciai eszközként.

A sport tehát **több mint sport**: összekapcsolja az európai integráció szinte minden területét.

Gyakorlókérdések

1. Igaz-hamis

1. () A sport kizárólag egészségpolitikai kérdés az EU-ban.
2. () A HEPA irányelvek a fizikai aktivitás ajánlott szintjeit is tartalmazzák.
3. () A sportgazdaság nem érinti a belső piac szabályait.
4. () A sport szerepet játszik az EU ifjúságpolitikájában.
5. () A sportdiplomácia az EU külkapcsolati eszközei közé tartozik.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik területre NEM terjed ki az EU sportpolitikája?

- a) digitális szabályozás
- b) környezetvédelem
- c) hadsereg működtetése
- d) egészségfejlesztés

2.2. Melyik ítélet érinti a versenyjog sportbeli alkalmazását?

- a) Bosman
- b) Kolpak
- c) Charleroi
- d) Meca-Medina

3. Többszörös választás

3.1. Melyek az EU sporttal kapcsolatos közpolitikai területei?

- egészségpolitika
- agrárpolitika
- oktatáspolitikai
- versenypolitika

3.2. A sport gazdasági területei:

- turizmus
- sportfelszerelés-gyártás
- audiovizuális jogok
- katonai kiképzés

4. Nyitott kérdések

4.1. Magyarázza el, hogyan válik a sport egészségpolitikai eszközzé az EU-ban!

4.2. Fejtse ki az EU ifjúságpolitikájának és sportpolitikájának kapcsolatát!

4.3. Ismertesse a sport digitális piacra gyakorolt hatásait!

4.4. Mutassa be a sport gazdasági szerepének uniós értelmezését!

Megoldókulcs

Igaz-hamis

- 1. H
- 2. I
- 3. H
- 4. I

Egyszerű választás

2.1. c) hadsereg működtetése

2.2. d) Meca-Medina

Többszörös választás

3.1. egészségpolitika; oktatáspolitikai; versenypolitika

3.2. turizmus; sportfelszerelés-gyártás; audiovizuális jogok

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

European Commission. (2007). *White Paper on Sport*. <https://eur-lex.europa.eu>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge.

Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

3.5 Az Európai Bíróság sportesetei és azok hatása az integrációra

3.5 Az Európai Bíróság sportesetei és azok hatása az integrációra

(The sport cases of the Court of Justice of the EU and their influence on integration)

1. Bevezetés: Miért a Bíróság teremtette meg a sport európai jogát?

A sport európai jogi szabályozása különleges fejlődési pályát követett. Míg más közpolitikai területek – például a környezetvédelem vagy a fogyasztóvédelem – szerződésben meghatározott jogalapokra épültek, a sport **szinte teljes egészében az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatából nőtt ki** (Weatherill, 2014). Mivel az EU-nak hosszú időn át nem volt kifejezett sportpolitikai hatásköre, a sportot érintő ügyeket mindig más közösségi szabályok alapján kellett értékelni: a munkavállalók szabad mozgása, a szolgáltatások szabadsága, a versenyjog, vagy épp az egyenlő bánásmód területén.

Ennek következtében a sport területén kialakult egy olyan sajátos jogi rezsim, amelynek alapjait ítéletek határozzák meg, nem pedig ex ante közösségi jogalkotás. A Bíróság minden egyes ügyben arra kényszerült, hogy egyensúlyt teremtsen:

- egyrészt az uniós belső piac elvei,
- másrészt a „sport sajátos jellege” által indokolt korlátozások között.

A fejezet célja, hogy bemutassa a sporttal kapcsolatos legfontosabb bírósági ügyeket, és feltárja azok **jogi, gazdasági és szervezeti hatásait**. Ezen ítéletek nemcsak egyedi ügyeket oldottak meg, hanem **szabályozási paradigmát** hoztak létre, amely máig meghatározza az európai sport működését.

2. A Bosman-ügy: a sport európai jogi fordulópontja

2.1 Az ügy háttere

A *Bosman kontra Belgian Football Association* ügy (C-415/93) 1995-ben alapvetően formálta át az európai futball világát, és ezzel a sport egész jogi környezetét. Jean-Marc Bosman belga futballista szerződése lejárt, és át kívánt igazolni egy francia klubhoz, azonban korábbi klubja „átigazolási díjat” követelt utána, noha már nem állt szerződésben. A korabeli szabályok szerint a futballklubok ilyen díjat követelhettek még a szerződés lejárta után is. Bosman szerint ez sértette a munkavállalók szabad mozgását (EUMSZ 45. cikk), ezért pert indított.

2.2 A döntés lényege

A Bíróság kimondta:

- a szerződésük végén lévő játékosok szabadon igazolhatnak át;
- a korábbi klub nem követelhet átigazolási díjat;
- az uniós állampolgárookra nem vonatkozhatnak „külföldi kontingensek”.

A döntés radikálisan kiterjesztette a szabad mozgás elvét a sport világára, és ezzel megkezdődött a sport belső piacosodása.

2.3 A Bosman-hatás

A Bosman-döntés hatásai sokkal mélyebbek voltak, mint egy egyszerű átigazolási szabály megváltoztatása:

1. Piacosodás és a játékosmobilitás robbanása

A játékosok óriási szabadságot kaptak, és jelentősen megnőtt a fizetésük. A kluboknak új finanszírozási modelleket kellett kialakítaniuk.

2. A futball globalizációja

A döntés vonzotta a befektetőket, televíziós társaságokat, és új piacokat nyitott meg.

3. A sportjog uniós jogi beágyazottsága

A sport többé nem működhetett úgy, mintha különálló világ lenne: része lett a belső piac logikájának.

Bosman tehát nem csupán egy ítélet volt – **jogi forradalom**, amely a profi sport gazdasági modelljét teljesen átalakította.

3. A Kolpak-ügy: a sport és a nem uniós állampolgárok

3.1 Az ügy rendszerszintű jelentősége

A *Kolpak* ügy (C-438/00) a sportban részt vevő harmadik országbeli állampolgárok helyzetét tisztázta, de csak azon országok esetében, amelyek az EU-val társulási megállapodást kötöttek.

3.2 A döntés lényege

A Bíróság kimondta, hogy a társulási országok állampolgárait (pl. izlandi, norvég, afrikai ACP-országok) elegendő bánásmód illeti meg a munkavállalás terén.

Ez azt jelentette, hogy:

- nem lehet rájuk nemzeti kvótát alkalmazni;
- ugyanaz a munkaerő-piaci elbírálás illeti meg őket, mint az uniós játékosokat.

3.3 Hatások

A Kolpak-ítélet teljes sportágakat alakított át (pl. kézilabda, röplabda), mert ezekben a tehetősebb klubok tömegesen importálták az olcsóbb, de kiváló játékosokat.

4. A Meca-Medina ügy: a sport és a versenyjog találkozása

4.1 Az ügy háttere

A *Meca-Medina és Majcen kontra Európai Bizottság* ügy (C-519/04 P) 2006-ban új korszakot nyitott a sportjogban, mert a Bíróság kimondta, hogy a sportági szabályok vizsgálhatók a versenyjog alapján.

Két úszó megtámadta a FINA doppingellenes szabályait, amelyek szerintük túl szigorúak és torzították a versenyt.

4.2 A döntés

A Bíróság kimondta:

- a sportági szabályok **nem mentesek** a versenyjog alól;
- a szabályokat „arany szabállyal” kell vizsgálni:
vajon alkalmasak-e, szükségesek-e és arányosak-e a sport sajátos céljaihoz képest?

Ez jogdogmatikai fordulat volt: a sport európai sajátossága nem jelent automatikus mentességet, csak **relatív** tényezőt, amelyet vizsgálni kell.

4.3 Hatások

- a sportági autonómia csökkent,
- megnőtt az uniós jogi kontroll,
- a doppingellenes rendszerek európaibb keretet kaptak,
- kialakult az „arányossági teszt” a sportjogban.

5. A Lehtonen-ügy és a szezonális átigazolási szabályok

A *Lehtonen* (C-176/96) döntés 2000-ben a kosárlabdában használt átigazolási határidőkről szólt.

A Bíróság elfogadta, hogy a sport integritása indokolhat átigazolási időszakokat, de:

- a határidőknek arányosnak kell lenniük,
- nem lehetnek indokolatlanul hosszúak,
- nem akadályozhatják a szabad mozgást.

Ez az ítélet adta meg az átigazolási „transfer window” rendszer uniós jogi kereteit.

6. A Charleroi-ügy és a klubok felelőssége

A *Charleroi* (T-286/02) ügy a válogatott szereplés során megsérült játékosok klubjait érintő anyagi felelősséggel foglalkozott.

A döntés kimondta: a klubok jogosan várhatják el, hogy az őket ért károkat (pl. sérülés) valamilyen rendszer kompenzálja — ezzel elindult a FIFA és UEFA által működtetett **klubkompenzációs rendszerek** fejlődése.

7. A bírósági esetek összegzett hatása

7.1 A sport integrációjának motorja

A Bíróság döntései gyakorlatilag **megteremtették az európai sportjogot**. A sportági szabályok autonómiája fokozatosan beépült az uniós jogba, de a Bíróság világossá tett három alapelvet:

1. A sport gazdasági tevékenység, ezért az EU-jog hatálya alá tartozik

Minden olyan sporttevékenység vizsgálható, amelynek gazdasági hatása van.

2. A sport sajátos jellege elismerhető, de csak arányos korlátozásként

Semmilyen sportági szabály nem lehet automatikusan mentes.

3. Dualizmus a sportjogban

A sport egyszerre:

- autonóm,
- és uniós jog által ellenőrzött.

Ez egy „kettős mércét”, dualista rendszert hozott létre.

7.2 Hosszú távú hatások

- átalakult az átigazolási rendszer,
- megszülettek a kompenzációs és nevelési rendszerek,
- a versenyjog folyamatos kontrollt biztosít,
- megerősödött a sportolók jogvédelme,
- kialakult a közös európai sportmodell,

- a sport globalizációja Európa-központúvá vált.

Összefoglalás

Az Európai Bíróság sportesetei nemcsak egyedi jogvitákat oldottak meg, hanem a teljes európai sport rendszerét **új alapokra helyezték**.

A Bosman-ügy a mobilitás forradalmát,
a Meca-Medina-ügy a versenyjogi kontrollt,
a Kolpak-ügy a globalizált munkaerőpiacot,
a Lehtonen-ügy az átigazolási rendszer jogi kereteit,
a Charleroi-ügy pedig a válogatottak és klubok közötti felelősség kérdését alapozta meg.
Ezek együtt teremtették meg a modern európai sportjogot.

Gyakorlókérdések

1. Igaz-hamis

1. () A Bosman-ítélet csak a belga futballra vonatkozott.
2. () A Meca-Medina döntés szerint a sportági szabályok mentesek a versenyjog alól.
3. () A Kolpak-ítélet egyes nem uniós sportolóknak biztosított EU-szerű státuszt.
4. () A Lehtonen-ügy az átigazolási időszakok arányosságáról szólt.
5. () A sport jogi integrációját leginkább a Bíróság teremtette meg.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik ügy szüntette meg az átigazolási díjat szerződés lejárta után?

- a) Kolpak
- b) Meca-Medina
- c) Bosman
- d) Lehtonen

2.2. Melyik ügy kapcsolódik a doppingellenes szabályok versenyjogi vizsgálatához?

- a) Charleroi
- b) Meca-Medina
- c) Bosman
- d) Kolpak

3. Többszörös választás

3.1. A sportjogi arányossági tesztre jellemző:

- a sportági szabály soha nem korlátozhatja a piacot
- a szabály lehet korlátozó, de szükségesnek kell lennie

- a szabály lehet korlátozó, de arányosnak kell lennie
- a szabály céljának legitimnek kell lennie

3.2. A Bosman-döntés következményei:

- nőtt a játékosok mobilitása
- csökkent a klubok autonómiája
- bevezették a kollektív szerződéseket
- megszűntek az uniós játékoskvóták

4. Nyitott kérdések

4.1. Fejtse ki, milyen jogelvek alapján semmisítette meg a Bíróság a szerződés utáni átigazolási díjakat!

4.2. Magyarázza el, hogyan változtatta meg a Meca-Medina ügy a sport és a versenyjog viszonyát!

4.3. Mit jelent a sport sajátos jellegének arányossági tesztje?

4.4. Mutassa be a Kolpak-ügy munkavállalási jogokra gyakorolt hatását!

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. H
3. I
4. I
5. I

Egyszerű választás

2.1. c) Bosman

2.2. b) Meca-Medina

Többszörös választás

3.1. szükséges; arányos; legitim cél

3.2. mobilitás nőtt; autonómia csökkent; kvóták megszűntek

Irodalomjegyzék

Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases and Materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198856641.001.0001>

Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge.

Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.

European Court of Justice – Irányadó ítéletek adatbázisa. <https://curia.europa.eu>

3.6 A sport szerepe, helye és lehetőségei Európában és a globalizált világban

(The role, place and opportunities of sport in Europe and in the globalised world)

1. Bevezetés: A sport társadalmi jelentőségének átalakulása

A sport szerepe a 21. század Európájában alapvetően megváltozott. Míg korábban a sportot elsősorban szabadidős tevékenységként, kulturális hagyományként vagy lokális identitáselemként értelmezték, ma a sport a globális gazdaság, a digitális kultúra, a politikai kommunikáció és a társadalmi integráció egyik stratégiai eszközévé vált. A sport már nem kizárólag a versenyzés, az egészségmegőrzés vagy a közösségépítés terepe: egyre inkább olyan többdimenziós társadalmi jelenség, amely képes kapcsolódni az európai integráció legfontosabb céljaihoz (Houlihan & Malcolm, 2016).

Európában a sport egyszerre:

- gazdasági iparág,
- közpolitikai eszköz,
- kulturális identitáshordozó,
- nevelési és egészségfejlesztési mechanizmus,
- társadalmi kohéziót erősítő intézmény,
- diplomáciai és nemzetközi kapcsolati eszköz.

A globalizált világban pedig további dimenziókat kapott: a sport globális márkák, médiaszereplők, transznacionális sportszövetségek, technológiai platformok és óriásvállalatok hálózatába ágyazódott be (Andrews & Silk, 2017).

A fejezet célja, hogy feltárja:

- milyen szerepet tölt be a sport Európában,
- hogyan jelenik meg a sport az európai integráció társadalmi, gazdasági és kulturális folyamataiban,
- és milyen lehetőségek vagy kihívások jellemzik a sportot a globális világban.

2. A sport társadalmi funkciói Európában

2.1 A társadalmi kohézió erősítése

A sport az európai társadalmi integráció egyik legfontosabb eszköze. A sporttevékenységek — különösen a helyi közösségekben — olyan találkozási pontokat hoznak létre, amelyek csökkentik a társadalmi távolságot:

- különböző etnikai háttérű,
- különböző társadalmi osztályokból érkező,
- különböző generációkhoz tartozó emberek között.

A sportklubok Európában sok helyen „mikro-közösségi intézmények”: nem pusztán sportolási lehetőséget nyújtanak, hanem közösségépítő funkciót is betöltenek. A sport világa azt a társadalmi élményt kínálja, amely egyre ritkább: a kollektív részvételt és a személyes interakciót egy digitalizálódó világban.

2.2 Inklúzió és esélyegyenlőség

Az EU kiemelt célja a sport inkluzív jellegének erősítése. A sport alkalmas:

- a hátrányos helyzetű fiatalok bevonására,
- a bevándorlók integrációjára,
- a fogyatékkal élők társadalmi részvételének növelésére,
- a nők sportban való részvételének bővítésére.

A sport társadalmi inklúzióra gyakorolt hatását az teszi különlegessé, hogy a részvétel — ellentétben más kulturális vagy oktatási formákkal — általában kevésbé függ nyelvtől, kulturális ismeretektől vagy anyagi háttértől (Kovács, 2025).

2.3 A sport mint egészségpolitikai eszköz

A mozgásszegény életmód Európában az egyik legnagyobb népegészségügyi kockázat. A sport közvetlenül járul hozzá az egészséges életmódhoz, csökkentve:

- a szív- és érrendszeri betegségek,
- a diabétesz,
- az elhízás,
- a depresszió és szorongás kockázatát.

A sport egészségpolitikai szerepe ma már stratégiai jelentőségű: egészségügyi kiadásokat csökkent, javítja a produktivitást, és támogatja a fenntartható egészségügyi rendszereket.

3. A sport gazdasági szerepe a 21. századi Európában

3.1 A sportipar mérete és szerkezete

A sportgazdaság az EU GDP-jének mintegy **2%-át** teszi ki, több mint **11 millió munkahely** kapcsolódik hozzá közvetve vagy közvetlenül (European Commission, 2018). A sportipar szerkezete összetett:

- professzionális sport,
- sportturizmus,

- média-jogok és közvetítések,
- sportfelszerelés- és ruházati ipar (Nike, Adidas, Puma),
- stadionépítés és infrastruktúra,
- fitness- és rekreációs szektor.

A sportipar növekedése összefügg a globalizációval, a digitalizációval, és a fogyasztói szokások átalakulásával.

3.2 A sport mint innovációs motor

A sport a technológiai innováció egyik legfontosabb terepe:

- sportanalitika és big data,
- teljesítménymérő eszközök,
- virtuális valóság,
- digitális stadionok,
- e-sport,
- sportegészségügyi technológiák,
- mesterséges intelligencia.

Ezek az innovációk nemcsak a sportteljesítményt javítják, hanem új üzleti modelleket hoznak létre — például előfizetési tartalmakat, adatvezérelt szolgáltatásokat és személyre szabott sportplatformokat.

3.3 Sport és globalizált média

A sport globális médiaipar középpontjába került. A nemzetközi események — olimpia, labdarúgó-világbajnokság, Bajnokok Ligája — milliárdos nézettséget generálnak, a televíziós és streaming-jogok piaca pedig az egyik legdinamikusabban növekvő terület.

Az európai sportklubok ma már globális márkák:

- Real Madrid, Barcelona, Juventus, PSG,
- Manchester United, Liverpool, Bayern München.

Európa sportereje részben abból ered, hogy a kontinens klubjai a globális sportmédia fő szereplői.

4. A sport helye az európai integráció folyamatában

4.1 Európai identitás és sport

A sport az európai identitásépítés egyik legerősebb szimbolikus terepe. Az olimpiai mozgalom, a nemzetközi versenyek, a klubfutball, az Európa-bajnokságok, valamint az Erasmus+ Sport projektjei hozzájárulnak egy „európai sporttér” megjelenéséhez.

4.2 A sport és az EU közösségi értékei

A sport különösen alkalmas az alábbi európai értékek közvetítésére:

- demokrácia,
- esélyegyenlőség,
- integritás,
- jogállamiság,
- tisztesség és fair play,
- sokféleség tisztelete.

A sport így az EU „értékalapú integrációjának” fontos pillére.

4.3 A sport mint puha hatalom (soft power)

Az EU számára a sport a külpolitikai kommunikáció egyik kulcseleme: közösséget épít, hidakat teremt, nemzetközi együttműködéseket generál.

Az EU sportprogramjai gyakran:

- béketeremtő szerepűek,
- társadalmi integrációt segítenek elő a szomszédos régiókban,
- támogatják az emberi jogok érvényesítését sporton keresztül.

5. A globalizált világ kihívásai és lehetőségei

5.1 A sport globalizációja

A sport globális jelenséggé vált, és Európa ebben kettős szerepet játszik:

egyrészt a sportipar egyik központja,

másrészt versenyben áll más régiókkal — Észak-Amerikával, Ázsiával, a Közel-Kelettel.

A globalizáció hatásai:

- nemzetközi befektetők belépése (pl. amerikai vagy arab tulajdonosok),
- a klubok globális piaci versenye,
- a játékospiac teljes nemzetköziesedése,
- globális márkaépítés.

5.2 A pénzügyek és befektetések szerepe

A modern sportklubok működése gyakran a globális pénzügyi piacok logikáját követi:

- befektetési alapok tulajdonlása,
- stadionfinanszírozás,
- kereskedelmi jogok értékesítése,
- globális marketing.

A sport klubszintű irányítása ma már pénzügyi menedzsment, nem csupán sportvezetés.

5.3 E-sport és digitális sportkultúra

Az e-sport a sport világának új dimenziója, amely elsősorban:

- fiatal generációkat vonz,
- új szabályozási kihívásokat hoz,
- új gazdasági modelleket teremt.

6. A sport jövőbeli lehetőségei Európában

6.1 Fenntartható sportpolitika

A sport jövőjének egyik kulcsa a fenntarthatóság:

- zöld sportlétesítmények,
- környezetbarát sportesemények,
- felelős fogyasztás támogatása,
- közösségi terek fejlesztése.

6.2 A sportirányítás modernizációja

Az EU célja:

- nagyobb átláthatóság,
- erősebb integritás (korrupcióellenesség),
- sportolói jogok védelme,
- hatékonyabb szövetségi struktúrák.

6.3 Digitális innováció és új sportplatformok

A sport digitális átalakulása megállíthatatlan:

az adatvezérelt edzés, a VR-technológiák, az AI-alapú teljesítményoptimalizálás és a streaming szolgáltatások a sport új gazdasági és társadalmi terét hozzák létre.

Összefoglalás

A sport szerepe Európában és a globalizált világban minden korábbinál jelentősebb. A sport egy olyan többdimenziós társadalmi és gazdasági jelenség, amely:

- egyszerre erősíti az európai identitást,
- integrálja a közösségi értékeket,
- támogatja a társadalmi befogadást,
- gazdasági motor és innovációs tér,
- egészségpolitikai eszköz,
- és az EU külkapcsolati rendszerének meghatározó eleme.

A sport jövője Európában olyan terület, ahol az értékek – fair play, demokrácia, sokszínűség – és a technológiai fejlődés találkozik.

Gyakorlókérdések

1. Igaz–hamis

1. () A sport Európában kizárólag szabadidős tevékenységként értelmezhető.
2. () A sport az EU GDP-jének jelentős részét adja.
3. () A sport nem alkalmas társadalmi befogadásra.
4. () A sport stratégiai szerepet játszik az EU külkapcsolataiban.
5. () Az e-sport a sport jövőbeli lehetőségeinek egyik eleme.

2. Egyszerű választás

2.1. Melyik területre NEM gyakorol hatást a sport?

- a) egészségpolitika
- b) külpolitika
- c) monetáris politika
- d) szociálpolitika

2.2. Melyik szereplő vált a sport globalizációjának egyik fő meghatározójává?

- a) helyi önkormányzatok
- b) nemzetközi befektetők
- c) amatőr klubok
- d) iskolák

3. Többszörös választás

3.1. A sport társadalmi funkciói közé tartozik:

- társadalmi kohézió
- szegregáció növelése
- esélyegyenlőség erősítése
- közösségépítés

3.2. A sport innovációs területei:

- VR és technológia
- mesterséges intelligencia
- analóg tömeges levélküldés
- big data sportanalitika

4. Nyitott kérdések

- 4.1. Mutassa be a sport társadalmi integrációs funkcióit az Európai Unióban!
- 4.2. Hogyan járul hozzá a sport a globális médiaipar működéséhez?
- 4.3. Elemezze a sport gazdasági szerepét Európában!
- 4.4. Milyen kihívásokat jelent a sport digitalizációja a jogi és gazdasági környezet számára?

Megoldókulcs

Igaz-hamis

1. H
2. I
3. H
4. I
5. I

Egyszerű választás

- 2.1. c) monetáris politika
- 2.2. b) nemzetközi befektetők

Többszörös választás

- 3.1. társadalmi kohézió; esélyegyenlőség; közösségépítés
- 3.2. VR és technológia; mesterséges intelligencia; big data sportanalitika

Irodalomjegyzék

- Andrews, D., & Silk, M. (2017). *Sport and Neoliberalism*. Temple University Press.
- European Commission. (2018). *Study on the Economic Impact of Sport in the EU*.
- Houlihan, B., & Malcolm, D. (2016). *Sport and Policy*. Routledge.
- Weatherill, S. (2014). *European Sports Law: Collected Papers*. T.M.C. Asser Press.